

A GULÁGRA ELHURCOLT KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS PAPOK
1945–1956

KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS PAPOK ÉS EGYHÁZI ÉLET A SZOVJET EGYHÁZPOLITIKA SZORÍTÁSÁBAN

1950. ÉVI LETARTÓZTATÁSI HULLÁM

Nr.	Név	Születési hely	Házassági hely	Házassági hely	Házassági hely, helye
16	VASS József lelkész	Károlyi (1911, 1912)	Tisz	1931.07.26-27.08.01. 1932. 1933-1934-1935-1936-1937- Károlyi.	Tisz, 1938. Károlyi, 1940-1941.
17	VÁRCEGY István lelkész	Károlyi (1911, 1912)	Károlyi	1931.10.26-27.08.01. 1932. 1933-1934-1935-1936-1937- Károlyi.	Károlyi, 1940-1941.
18	VÁRCEGY István lelkész	Károlyi (1911, 1912)	Károlyi	1931.10.26-27.08.01. 1932. 1933-1934-1935-1936-1937- Károlyi.	Károlyi, 1940-1941.

Vass József

Szutor Jenő

Szutor Jenő lelkész szülőháza meg az 1918. május 2-án épített
beregcsai református templom újjáépítését

Szutor Jenő a táger után

1951. ÉVI LETARTÓZTATÁSI HULLÁM

Nr.	Név	Születési hely	Házassági hely	Házassági hely	Házassági hely, helye
19	Dr. FÖRGÖN Pál lelkész	Károlyi (1911, 1912)	Károlyi	1931.10.26-27.08.01. 1932. 1933-1934-1935-1936-1937- Károlyi.	Károlyi, 1940-1941.

Dr. Forgón Pál

Dr. Forgón Pál hívei körében

1959. ÉVI LETARTÓZTATÁSI HULLÁM

Nr.	Név	Születési hely	Házassági hely	Házassági hely	Házassági hely, helye
20	GECESE Endre lelkész	Károlyi (1911, 1912)	Károlyi	1931.10.26-27.08.01. 1932. 1933-1934-1935-1936-1937- Károlyi.	Károlyi, 1940-1941.

Gece Endre hívei körében

JÓ PÁSZTOR VOLT Gece Endre

Károlyi, 1940-1941.

1950. ÉVI LETARTÓZTATÁSI HULLÁM

Nº	Név	Születési helye	Működési helye	Börtönre ítélve	†Halálának helye, ideje
16	VASS József lelkipásztor	Kelecsény (SL), 1910.12.31.	Técső	1950.01.07-én 25 évre ítélve láger 1950–1956.05.-Kara- ganda, Petropavlovsk	Técső, 1986. Rehabilitáltak 1992-ben
17	TÁRCZY Dániel lelkipásztor	1901	1932-1949, Kisdobrony	1950.10.16-án 25 évre ítélték láger 1950–1956.05.	Rehabilitáltak 1992-ben
18	SZUTOR Jenő lelkipásztor A beregszászi templomban márvány emléktábla hirdeti jó emlékét.	Kölcsé (HU) 1890.03.18.	Beregszász	1950.12.08-án 25 évre ítélték láger 1950–1951.	Lemberg-i börtönkórház, OZERLAG, 1951.08.29. Rehabilitáltak 1972.08.24.

1951. ÉVI LETARTÓZTATÁSI HULLÁM

Nº	Név	Születési helye	Működési helye	Börtönre ítélve	†Halálának helye, ideje
19	FORGON Pál, dr. lelkipásztor, 1978-tól püspök. Rabsága 1628 napjának történetét megírta „ <i>Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak</i> ” (1992) címmel. Beregszászi házán emléktáblát avattak (2010.01.20.).	Szernye, 1913.01.07.	Visk	1951.12.13-án 25 évre ítélték láger 1951–1955.05.31. Omszk	Nyíregyháza, 2004. Rehabilitáltak 1989-ben

1959. ÉVI LETARTÓZTATÁSI HULLÁM

Nº	Név	Születési helye	Működési helye	Börtönre ítélve	†Halálának helye, ideje
20	GECSE Endre lelkipásztor. Életéről emlékkönyv jelent meg. Huszt, Gálacson a templom falán emléktábla hirdeti, hogy ő volt a kár- pátaljai lelkészek utolsó mártírja.	Gálóc, 1907	Huszt, 1958.03.	1958-1959 Ungvár, börtön	Ungvár, KGB-börtön-1957.01.07. A Kapos utcai temetőből 1992-ben átemetve a gálóczi temetőbe

A GULÁG ELHURCOLT KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS PÁPOK
1945-1956

A KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

1950-1951-BEN
3 ÉVRE FELFÜGGESZTETT LELKÉSZEK

A KÁRPÁTALJAI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET
A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

Nr.	Név	Születési hely	Vallási hit	Házassági állapota	Házassági éve	Ellátottak száma, helye
21	PAPP István lelkész	Beregszász	Református	1946-ban 7 év közvetlen házasságban	1949-1950	Károli Gáspár Református Egyház, Székelyudvarhely
22	CSEK József lelkész	Károli	Református	1946-ban 7 év közvetlen házasságban	1949-1950	Székelyudvarhely
23	HORVÁTH István lelkész	Székely	Református	1946-ban 7 év közvetlen házasságban	1949-1950	Székelyudvarhely
24	PETNEHÁZI Gyula lelkész	Munkács	Református	1946-ban 7 év közvetlen házasságban	1949-1950	Munkács
25	TÓTH György lelkész	Beregszász	Református	1946-ban 7 év közvetlen házasságban	1949-1950	Beregszász

Petneházy Gyula lelkész

ZÁN FÁBIÁN SÁNDOR
A KÁRPÁTALJAI
REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET PÜSPÖKE

1973. július 11-én született, a Nagyszőlősi járás Ruszka Dolina községében, Zán Sándor és Váradi Julianna harmadik gyermekeként. 1990-ben felvételt nyert a Debreceni Teológiai Akadémia lelkész szakára. Lelkipásztorrá szentelése 1996 szeptemberében történt, ugyanezen év októberétől szolgált lelképászorként a mezővári és a borzovai gyülekezetekben. 1999 októberétől Borzován felügyelőlelkész, Haláboron pedig lelképászorként folytatta szolgálatát.

1998 májusában kötött házasságot Fábán Judittal (Vári Fábán László költő gyermeke), házasságukat Isten négy gyermekkel áldotta meg (...). 2000-től a lelképásztori szolgálataival párhuzamosan a Beregi Egyházmegye Építészeti Bizottságának elnöki teendőit is ellátta.

2002-ben pedig a Kárpátaljai Református Egyházkerület lelkész főjegyzőjévé, majd 2006-tól többször püspökké választották. Püspöki szolgálata mellett továbbra is maradt a Mezővári Református Gyülekezet vezető lelképástorja.

A függetlenné vált Ukrajnában a hatalom képviselői szakitottak a korábbi vallásellenes gyakorlattal, s már nem avatkoztak az egyházak életébe. Visszaadtak az eldobott templomok, újak építését engedélyezték. Visszaállították az 1945 előtti három egyházmegyét: az ungt, a beregi, a maramaros-ugocsi. Kárpátalján fellendült a gyülekezeti élet.

Időközben Forgón Pál püspököt Gulácsy Lajos, őt pedig Horkay László váltotta fel. Jelenleg az egyházkerület vezetője Zán-Fabian Sándor püspök.

Kárpátalján az ezredfordulón 95 gyülekezetben 34 lelképásztor szolgált, 48 lelkészjelölt pedig különböző magyarországi teológiai iskolákban tanult (Budapest, Debrecen és Székelyudvarhely). Az egyházi élet fellendítésére több mint 100 fiatal vállalkozó képeztek ki. Sikeres Kárpátaljai református gimnáziumok felállításai (Nagybonyonban, Nagyberegben, Tivadarfaluban és Tescón).

A fiatalok ezekben az intézményekben az életre készülő egyetemisták tudásszintjéhez felzárkóztak. Az egyház saját lapot ad ki Küldetés címmel. Az egyház zsinati irodája Beregszászban van. (Beregszász, Munkács ú. 83.)

A negyedszázad alatt számos intézmény újult meg, és szükség szerint újabbak jöttek létre. A reformátusok száma Kárpátalján kb. 72 000 fő.

Beregszászi püspöki iroda

Zán Fábán Sándor

IMPRESSZUM

A Tiszabökenyi Árpád-házi szt. Erzsébet templom
Egyházközség Kárpátalján 1944-1991 idővándor tematikus kiállítása:
A kárpátaljai református papok és egyházi élet
a szovjet egyházpolitika szorításában

A tablókat összeállította:
dr. Dupka György történész,
felhasználta

Asszonyi István, Forgón Pál (püspök), Gulácsy Lajos (püspök), Horkay Barna, Horkay László (püspök), Fodor Gusztáv, Zán Fábán Sándor (püspök), Zimányi József papi hivatásúak, valamint

Botlik József, ifj. Balog Sándor, Dupka György, Fedinec Csilla, Hargita Árpád, Fuchs Andrea és mások munkált.

Lektorálta:
dr. Zubánics László, Szendrey Anita.

Grafika és szerkesztés:
Spenik Viktor

Nyomdai kivitelezés: Shark Kft.

A kiállítás megvalósulását 2016-2017 között támogatta
a GULÁG-GUPVI Emlékbizottság

GULÁG
EMLÉKBIZOTTSÁG
A Szovjetunió harcai politikai foglyok
és kényszermunkások emlékére

1950–1951-BEN 3 ÉVRE FELFÜGGESZTETT LELKÉSZEK

Nº	Név	Működési helye	Börtönre ítélve	†Halálának helye, ideje
21	PAPP István lelkipásztor	Beregdéda	1950.-ben 5 év kényszer- munkára ítélve	Rehabilitáltak 1989-ban
22	CSIK József lelkipásztor	Kisdobrony		
23	HORKAY István lelkipásztor	Szernye	Letartóztatták, majd felmentették, 1953-tól lelkipásztor	Szernye
24	PETNEHÁZY Gyula lelkipásztor	Mezőkaszony	1960-ban 5 év kényszer- munkára ítélték	
25	TOLDY György lelkipásztor	Bene	Zaklatásnak volt kitéve	Bene

ZÁN FÁBIÁN SÁNDOR, A KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET PÜSPÖKE

1973. július 11-én született, a Nagyszőlősi járás Ruszka Dolina községében, Zán Sándor és Várad Julianna harmadik gyermekeként. 1990-ben felvételt nyert a Debreceni Teológiai Akadémia lelkipásztor szakára. Lelkipásztorrá szentelése 1996 szeptemberében történt, ugyanezen év októberétől szolgált lelkipásztorként a mezővári és a borzsovai gyülekezetekben. 1999 októberétől Borzsován felügyelőlelkészként, Haláboron pedig lelkipásztorként folytatta szolgálatát.

1998 májusában kötött házasságot Fábián Judittal, házasságukat Isten négy gyermekkel áldotta meg (...). 2000-től a lelkipásztori szolgálataival párhuzamosan a Beregi Egyházmegye Építészeti Bizottságának elnöki teendőit is ellátta.

2002-ben pedig a Kárpátaljai Református Egyházkerület lelkészi főjegyzőjévé, majd 2006-tól többször püspökké választották. Püspöki szolgálata mellett továbbra is marad a Mezővári Református Gyülekezet vezető lelkipásztora.

A KÁRPÁTALJAI REFORMÁTUS EGYHÁZKERÜLET A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

A függetlenné vált Ukrajnában a hatalom képviselői szakítottak a korábbi vallásellenes gyakorlattal, s már nem avatkoztak az egyházak életébe. Visszaadtak az elkobzott templomokat, újak építését engedélyezték. Visszaállították az 1945 előtti három egyházmegyét: az ungit, a beregit, a máramaros-ugocsait. Kárpátalján fellendült a gyülekezeti élet.

Időközben Forgón Pál püspököt Gulácsy Lajos, őt pedig Horkay László váltotta fel. Jelenleg az egyházkerület vezetője Zán-Fábián Sándor püspök.

Kárpátalján az ezredfordulón 95 gyülekezetben 34 lelkipásztor szolgált, 48 lelkészjelölt pedig különböző magyarországi teológiákon tanult (Budapesten, Debrecenben és Sárospatakon). Az egyházi élet fellendítésére több mint 100 fiatalot vallásitanárnak képeztek ki. Sikertörténet Kárpátalján 4 református gimnáziumot felállítani (Nagydobronyban, Nagyberegen, Tivadarfaluban és Técsőn).

A fiatalok ezekben az intézményekben az életre készülve igyekeznek az európai tudásszinthez felzárkózni. Az egyház saját lapot ad ki *Küldetés* címmel. Az egyház zsinati irodája Beregszászban van. (Beregszász, Munkácsi ú. 83.)

A negyedszázad alatt számos intézmény újult meg, és szükség szerint újabbak jöttek létre. A reformátusok száma Kárpátalján kb. 72 000 fő.

IMPRESSZUM

A Tiszaabökényi Árpád-házi Szt. Erzsébet templom *Egyházüldözés Kárpátalján 1944–1991 Idővándor tematikus kiállítása*: A kárpátaljai református lelkészek és egyházi élet a szovjet egyházpolitika szorításában
A táblákat összeállította: dr. Dupka György történész, felhasználta Asszonyi István, Forgón Pál, Gulácsy Lajos, Horkai Barna, Horkai László, Fodor Gusztáv, Zimányi József papi hivatásúak, valamint Botlik József, ifj. Balog Sándor, Dupka György, Fedinec Csilla, Hargita Árpád, Fuchs Andrea és mások munkáit.

Lektorálta: dr. Zubánics László.

Grafika és szerkesztés: Spenik Viktor

Nyomdai kivitelezés: Shark Kft.

A kiállítás megvalósulását 2016-2017 között támogatta
a GULÁG-GUPVI Emlékbizottság

A GULÁGRA ELHURCOLT KÁRPÁTALJAI GÖRÖGKATOLIKUS PÁPOK
1945–1956

GULÁG

A „RUSZIN ÖNTUDATÚ” GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ SZÉTZÚZÁSA

Az 1771. szeptember 19-én alapított Munkácsi Görögkatolikus Püspökség joghatósága a két világháború között 320 plébániára terjedt ki, ebből 265 a mai Kárpátalja területén található. Sztójka Sándor (189–1943) püspök halála után a háborús helyzetre való tekintettel a Vatikán 1943-ban nem nevezett ki új püspököt. Az egyházmegyéet előbb Ilinczky Sándor (1889–1947) káptalani nagyprepost irányította, majd 1944-ben a frontonál közeledével Dudás Miklós (1902–1972) hajdúdorogi püspök Romzsa Tódort (1911–1947) szentelte püspökké.

1944-ben a szovjet megszállók hozzáálltak a kárpátaljai görögkatolikus egyház módszeres felszámolásához, amely során 1947. november 1-jén a munkácsi kórházban Romzsa Tódor merénylet áldozata lett. 1949-ben a görögkatolikus egyház intézményes felszámolását követően a 265 plébánia 350 lelkészéből 129 hitéhez ragaszkodó (az apostázást megtagadó) papot kényszermunkára hurcoltak. Őket a népbírósgai tárgyalás után lágerrekbe toloncolták, sokukat kivégezték. Közel 30-an nem tértek vissza Abesz, Inta (Komiföld), Csurbaj-Nurán, Dzsezagzan-Rudnik, Szpaszk, Ekibaszuz, Karaganda, Tajset (51. sz. láger) (Kazahföld), Javasz, Potyma (Mordvinföld), Omszk, Vorkuta és más hírhedt Gulag-táborokból.

Az egyházmegye szétzúzása után 28 ezer görögkatolikus magyar, 16 ezer román, 4 ezer szlovák és kb. 400 ezer ruszin/ukrán maradt pásztor nélkül. Nyilvánosan a pravoszláv egyházba kényszerítették őket. Sokan „átigazoltak” a római katolikus egyházba.

Sztálin halála után a túlélők fizikailag megrokkantan tértek haza. Papi hivatásuk gyakorlását szigorúan megtiltották, csak titokban, otthon miséztek, temettek, kereszteltek, eskettek. Életük állandó rendőri megfigyelés alatt zajlott, rendszeresen beidézték őket kihallgatásra az NKVD-re, lakásukat gyakran felforgatták. A görögkatolikus egyház 1989-ben bekövetkezett rehabilitálásig gyakorlatilag katakombai munkát végeztek.

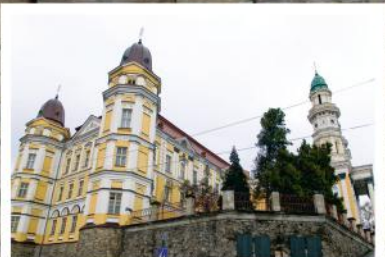
A továbbiakban bemutatjuk a vértanúhalált halt görögkatolikus püspökök, főpapok, teológusok, parochusok és szerzetesek életét, szenvedéstörténetét.

Az ungvári görögkatolikus székesegyház

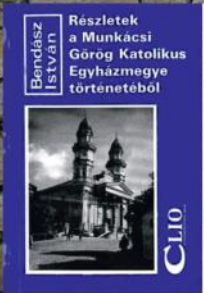
A történelmi egyházak képviselői ökumenikus szertartást tartanak (Munkács)

Az ungvári görögkatolikus székesegyház

Katolikus mártír papok

A „RUSZIN ÖNTUDATÚ” GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ SZÉTZÚZÁSA

Az 1771. szeptember 19-én alapított Munkácsi Görögkatolikus Püspökség joghatósága a két világháború között 320 plébániára terjedt ki, ebből 265 a mai Kárpátalja területén található. Sztojka Sándor (189-1943) püspök halála után a háborús helyzetre való tekintettel a Vatikán 1943-ban nem nevezett ki új püspököt. Az egyházmegyét előbb Ilniczky Sándor (1889-1947) káptalani nagyprépost irányította, majd 1944-ben a frontvonal közeledtével Dudás Miklós (1902-1972) hajdúdorogi püspök Romzsa Tódort (1911-1947) szentelte püspökké.

1944-ben a szovjet megszállók hozzáálltak a kárpátaljai görögkatolikus egyház módszeres fölszámolásához, amely során 1947. november 1-jén a munkácsi kórházban Romzsa Tódor merénylet áldozata lett. 1949-ben a görögkatolikus egyház intézményes fölszámolását követően a 265 plébánia 350 lelkészéből 129 hitéhez ragaszkodó (az aposztáziát megtagadó) papot kényszerszolgálatra hurcoltak. Őket a népbírószági tárgyalás után lágerbe toloncolták, sokukat kivégeztek. Közel 30-an nem tértek vissza Ábesz, Inta (Komiföld), Csurbaj-Nurán, Dzsezgazgan-Rudnik, Szpaszk, Ekibasztuz, Karaganda, Tajset (51. sz. láger) (Kazahföld), Javasz, Potyma (Mordvinföld), Omszk, Vorkuta és más hírhedt Gulag-táborokból.

Az egyházmegye szétzúzása után 28 ezer görögkatolikus magyar, 16 ezer román, 4 ezer szlovák és kb. 400 ezer ruszin/ukrán maradt pásztor nélkül. Nyilvánosan a pravoszláv egyházba kényszerítették őket. Sokan „átigazoltak” a római katolikus egyházba.

Sztálin halála után a túlélők fizikailag megrokkantan tértek haza. Papi hivatásuk gyakorlását szigorúan megtiltották, csak titokban, otthon miséztek, temettek, kereszteltek, eskettek. Életük állandó rendőri megfigyelés alatt zajlott, rendszeresen beidézték őket kihallgatásra az NKVD-re, lakásukat gyakran felforgatták. A görögkatolikus egyház 1989-ben bekövetkezett rehabilitálásáig papjai gyakorlatilag katakombai munkát végeztek.

A továbbiakban bemutatjuk a vértanúhalált halt görögkatolikus püspökök, főpapok, teológusok, parochusok és szerzetesek életét, szenvedéstörténetét.

A GULÁGRA ELHURCOLT KÁRPÁTALJAI GÖRÖGKATOLIKUS PÁPOK
1945–1996

**A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ FELSZÁMOLÁSA,
A LEKIPÁSZTOROK MEGHURCOLTATÁSA ÉS REHABILITÁLÁSA
KÁRPÁTALJÁN, 1945–1991**

BOLDOG ROMZSA TÓDOR
PÜSPÖK ÉS VÉRTANÚ
(Újvárosi Területi Káptalán)

MILAN ŠÁŠIK
A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS
EGYHÁZMEGYE PÜSPÖKE

Romzsa Tódor 1911. április 14-én született Nagybecskén, vasutas családban. Teológiai tanulmányait Rómában, a Pápai Gergely Egyetemen folytatta. Pappá 1936-ban szentelték. Jelmondata: „Szeretlek téged, Uram, én erősségem; az Úr az én erősségem és oltalmam.”

1938-tól a huszti járási Berezovó és Alsóbisztra paróchusa. 1939 őszétől az Ungvári Teológiai Akadémián tanított filozófiát és teológiát. 1944. szeptember 24-én szentelték püspökké. A sztálini éra idején Romzsa Tódor határozottan elutasította az együttműködést az egyházsorvasztó hatalommal, kitartása és egységre szólítva az egyházi rend tagjait és híveit. Ezzel a magatartásával útjában állt a görögkatolikus egyház felszámolásának.

Ellenálló tevékenysége miatt 1947-ben Nyikita Hruscsov, az Ukrajna Kommunista Pártja Központi Bizottságának akkori első titkára kérésére Sztálin engedélyezte titkos likvidálását, az akció felügyeletével a hírhedt Pavel Szudoplatov NKVD-tábornokot bízta meg. Romzsa Tódor püspök életét 1947-ben előre megfontolt szándékkal oltották ki. Egy megrendezett, ám sikertelen „közúti baleset” után a munkácsi kórházba került, ahol azután 1947. november 1-jén infekcióba adagolt mérég végzett vele.

A püspök tudatosan vállalta a vértanúhalált. Példája nyomán a papok és a hívek nagy többsége maradt hű az egyházhöz, Romzsa Tódor pedig az istentelen hatalommal való szembenállás szimbóluma lett. II. János Pál pápa 2001. június 27-én lemebergi látogatása alkalmával avatta boldoggá. Az egyházi hatóságok kezdeményezték Romzsa Tódor szenté avatását is.

2001. március 24-én Lakitelken avatták fel Romzsa Tódor első szobrát. 2016. június 25-én Nyiregyháza a görögkatolikus egyházközség is felavatta Boldog Romzsa Tódor püspök emlékművét. Kárpátalján is több településen állítottak Romzsa-emlékjelet.

1952. szeptember 17-én született a szlovákiai Lehotán. Az általános iskola elvégzése után 1971–1976 között filozófiát és teológiát tanult Pozsonyban, a szemináriumban. 1971. július 31-én belépett a lazarista rendbe, ahol 1973. szeptember 27-én tett örökfogadalmat. A rendben különböző felelős beosztásokba került.

1976. június 6-án szentelték pappá. Kápláni, majd plébánosi beosztásban dolgozott. A Szentsek engedélye alapján mindkét – görög és római katolikus – rítusban tartott szentmisét. 1990–1992 között Rómában, a Teresianumban tanult, ahol licenciátusi fokozatot kapott.

1992. október 5–1998. július 7. között Ukrajna Apostoli Nunciatúráján dolgozott, ahol Antonio Franconak, Ukrajna akkori nunciusaként titkára volt. Ezután egy éven keresztül Szlovákiában, a lazarista rendben volt a novíciusok magistere. 2000 augusztusában visszatért Ukrajnába, és Kárpátalján, Perocsenyben lett plébános.

Szlovák anyanyelvén kívül beszél még az ukrán, olasz, cseh, orosz és lengyel nyelveket.

A Szentsek 2002. november 12-én nevezte ki címzetes bononlasi püspöknek és a Munkácsi Egyházmegye apostoli kormányzójának. II. János Pál pápa 2003. január 6-án szentelte püspökké Rómában. Hivatalát kormányzóként 2003. január 25-én foglalta el.

XVI. Benedek pápa 2010. március 17-én kinevezte a Munkácsi Egyházmegye megyéspüspökévé. A munkácsi püspökök székébe való belkutatását Ivan Jurkovics érsek, Ukrajna apostoli nunciusa végezte. Az eseményen jelen volt Cyril Vasil SJ érsek, a Keleti Egyházak Kongregációjának a titkára, Ján Babjak SJ eperjesi érsek, Mieczysław Mokrzycki lemebergi érsek, illetve további húsz püspök és 130 pap. A Munkácsi Egyházmegyéből a történelem során kivált egyházmegyék is képviseltették magukat.

Milan Šášik beiktatása (2010. április 24.)

Romzsa szobor Lakitelken

BOLDOG ROMZSA TÓDOR **PÜSPÖK ÉS VÉRTANÚ** **(РОМЖА ТЕОДОР ЮРІЙ)**

Romzsa Tódor 1911. április 14-én született Nagybecskón, vasutas családban. Teológiai tanulmányait Rómában, a Pápai Gergely Egyetemen folytatta. Pappá 1936-ban szentelték. Jelmondata: „*Szeretlek téged, Uram, én erősségem; az Úr az én erősségem és oltalmam.*”

1938-tól a huszti járási Berezovó és Alsóbisztra paróchusa. 1939 őszétől az Ungvári Teológiai Akadémián tanított filozófiát és teológiát. 1944. szeptember 24-én szentelték püspökké. A sztálini éra idején Romzsa Tódor határozottan elutasította az együttműködést az egyházsorvasztó hatalommal, kitartásra és egységre szólítva az egyházi rend tagjait és híveit. Ezzel a magatartásával útjában állt a görögkatolikus egyház felszámolásának.

Ellenálló tevékenysége miatt 1947-ben Nyikita Hruscsov, az Ukrajna Kommunista Pártja Központi Bizottságának akkori első titkára kérésére Sztálin engedélyezte titkos likvidálását, az akció felügyeletével a hírhedt Pavel Szudoplatov NKVD-tábornokot bízva meg. Romzsa Tódor püspök életét 1947-ben előre megfontolt szándékkal oltották ki. Egy megrendezett, ám sikertelen „közúti baleset” után a munkácsi kórházba került, ahol azután 1947. november 1-jén injekcióba adagolt mérreg végzett vele.

A püspök tudatosan vállalta a vértanúhalált. Példája nyomán a papok és a hívek nagy többsége maradt hű az egyházhoz, Romzsa Tódor pedig az istentelen hatalommal való szembenállás szimbóluma lett. II. János Pál pápa 2001. június 27-én lembergi látogatása alkalmával avatta boldoggá. Az egyházi hatóságok kezdeményezték Romzsa Tódor szentté avatását is.

2001. március 24-én Lakiteleken avatták fel Romzsa Tódor első szobrát. 2016. június 25-én Nyíregyházán a görögkatolikus egyházközség is felavatta Boldog Romzsa Tódor püspök emlékművét. Kárpátalján is több településen állítottak Romzsa-emlékjelet.

MILAN ŠÁŠIK, **A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZMEGYE PÜSPÖKE**

1952. szeptember 17-én született a szlovákiai Lehotán. Az általános iskola elvégzése után 1971–1976 között filozófiát és teológiát tanult Pozsonyban, a szemináriumban. 1971. július 31-én belépett a lazarista rendbe, ahol 1973. szeptember 27-én tett örökfogadalmat. A rendben különböző felelős beosztásokba került.

1976. június 6-án szentelték pappá. Kápláni, majd plébánosi beosztásban dolgozott. A Szentszék engedélye alapján mindkét – görög és római katolikus – rítusban tartott szentmisét. 1990–1992 között Rómában, a Teresianumban tanult, ahol licenciátusi fokozatot kapott.

1992. október 5–1998. július 7. között Ukrajna Apostoli Nunciatúráján dolgozott, ahol Antonio Franconak, Ukrajna akkori nunciusának titkára volt. Ezután egy éven keresztül Szlovákiában, a lazarista rendben volt a novíciusok magisztere. 2000 augusztusában visszatért Ukrajnába, és Kárpátalján, Perecsenyben lett plébános.

Szlovák anyanyelvén kívül beszél még az ukrán, olasz, cseh, orosz és lengyel nyelveket.

A Szentszék 2002. november 12-én nevezte ki címzetes bononiai püspöknek és a Munkácsi Egyházmegye apostoli kormányzójának. II. János Pál pápa 2003. január 6-án szentelte püspökké Rómában. Hivatalát kormányzóként 2003. január 25-én foglalta el.

XVI. Benedek pápa 2010. március 17-én kinevezte a Munkácsi Egyházmegye megyéspüspökévé. A munkácsi püspökök székebe való beiktatását Ivan Jurkovics érsek, Ukrajna apostoli nunciusa végezte. Az eseményen jelen volt Cyril Vasil SJ érsek, a Keleti Egyházak Kongregációjának a titkára, Ján Babjak SJ eperjesi érsek, Mieczysław Mokrzycki lembergi érsek, illetve további húsz püspök és 130 pap. A Munkácsi Egyházmegyéből a történelem során kivált egyházmegyék is képviseltették magukat.

A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ FELSZÁMOLÁSA,
A LELKIPASZTOROK MEGHURCOLTATÁSA ÉS REHABILITÁLÁSA
KÁRPÁTIÁJÁN, 1945-1991

MEGGYILKOLT GÖRÖGKATOLIKUS PÁPOK
AZ EGYHÁZÜLDÖZÉS KEZDETI IDŐSZAKÁBA[illegible]

KONCEPCIÓS PERBEN HALÁRA ÍTÉLT
ÉS KIVÉGZETT PAPOK

[illegible]

Orosz Péter

... ..

ERŐSZAKOS HALÁL A BÖRTÖNEN
VAGY KÉNYSZERMUNKATÁBORBAN

N	Naziv	Nastanak izlaza	Prijazni sustavi	Obilježja izlaza	Stara	Obilježja izlaza, broj
1	"NŠRP" izlazi parohije.	Kučin, Hrv. 1913.05.05	1461.07.11	Hajduk Vuk Jokić	1909.12.26. iz konvencije, 29. rujn prijazni sustavi izlazi, Vukovici a od prijetnje događaju.	1451.05.10 vratilo uofici, 1451.05.10 napuštalo napuštalo napuštalo napuštalo napuštalo
2	"NŠRP" izlazi parohije, izlazi općine, obilježja izlaza.	Napredak, Hrv. 1901.02.23	1512.12.18	Ugostar	1909.12.26. iz konvencije, 29. rujn prijazni sustavi izlazi, Miroslav a od prijetnje događaju.	1451.05.10 vratilo uofici, 1451.05.10 napuštalo napuštalo napuštalo napuštalo
3	"NŠRP" izlazi parohije.	Moslavac, Hrv. 1917.03.18	1461.07.11	Tepla mrazar	1909.12.26. iz konvencije, 29. rujn prijazni sustavi izlazi, Drenovci od prijetnje događaju.	1451.05.10. izlazi a napuštalo napuštalo napuštalo napuštalo napuštalo

A BORTONIEN VAGY MUNKATÁBORBAN
BETEGSÉG VAGY MÁS OK MIATT
BEKÖVETKEZETT HALÁL

[illegible]

Ortutay Jenő családja körében

Dr. Ferencsik István

Demjanovich (Demjanovics) Péter Pál
szegedi kőröben

Ericzky Sándor

MEGGYILKOLT GÖRÖGKATOLIKUS PAPOK AZ EGYHÁZÜLDÖZÉS KEZDETI IDŐSZAKÁBAN

Nº	Név	Születési helye	Pappá szentelés	Működési helye	Sorsa	†Halálának helye, ideje
1	*CHIRA Sándor kanonok, teológiai tanár, vikárius, szentszéki tanácsos, pápai káplán, pápai prelátus, titokban felszentelt püspök.	Irhóc / Vilhivci, 1897. 01. 17.	1920.12.19.	Ungvár-Karaganda	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Tajset, Kemerovo, Omszk lágereiben, 1949–1955, majd 1957-től Karagandában örökös száműzetésben élt bekövetkezett haláláig.	Karaganda, †1983. 05. 23.
2	*OROSZ Péter parochus, titkos püspök. Boldoggá avatásának eljárása folyamatban van.	Biri (HU) – 1917.07.14.	1942.07.28. 1944.12.19-én Romzsa Tódor püspökké szentelte.	Bilke	Ilosvai járás Alsókarszló/Zaricsja határában V. Pósik szovjet milicista tarkón lőtte.	Meggyilkolták Alsókarszló közepén, †1953.08.27. Eltemették Bilkén.

KONCEPCIÓS PERBEN HALÁLRA ÍTÉLT ÉS KIVÉGZETT PAPOK

Nº	Név	Születési helye	Pappá szentelés	Működési helye	Sorsa	†Halálának helye, ideje
3	*DEMJANOVICH (Demjánovics) Péter Pál parochus, esperes, szentszéki tanácsos, kanonok, a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa, a magyar országgyűlésben felsőházi tag (1942-1944).	Nagyberezna, 1869.07.17.	1894. IX.23.	Rahó	1944 decemberében letartóztatták, 1945 tavaszán már súlyosan beteg halálra ítélték.	Haldoklás közben kivégezték. Ungvár, †1945.04. 21. Sírhelye feltehetően az ungvári kaposi temetőben.
4	*dr. FENCZIK István Ungváron teológiai tanár, szerkesztő, közíró, Budapesten 1918-ban bölcsészeti doktorrá avatták, 1938. október 11-től miniszter, 1938-1944-ben országgyűlési képviselő.	Nagylucska, 1892.10.13.	1918. V.26.	Ungvár	1945-ben Ungváron letartóztatták, 1945 tavaszán halálra ítélték.	Kivégezték. Ungvár, †1945.03.30. Sírhelye feltehetően az ungvári kaposi temetőben.

ERŐSZAKOS HALÁL A BÖRTÖNBEN VAGY KÉNYSZERMUNKATÁBORBAN

Nº	Név	Születési helye	Pappá szentelés	Működési helye	Sorsa	†Halálának helye, ideje
5	*CSÉPES János parochus	Királyháza. 1918.10.05.	1943. 07.12.	Hajasd/Voloszjanka	1950.08.24-én letartóztatták, 25 évi javítómunkatáborra ítélték, Vorkután a Gulág-táborban dolgoztatták.	†1953.08.01-jén a vorkutai rabok lázadásának megtorlása idején egy golyó oltotta ki az életét.
6	*CHOMA Viktor parochus, kanonok, esperes, gimnáziumi tanár	Nagylucska, 1891.09.23.	1915. 12.19.	Ungvár	1949-ben letartóztatták, 25 évi javítómunkatáborra ítélték, Minszkben a Gulág-táborban dolgoztatták.	†1953.04.02-án Minszkben, a betegek barakkjában injekcióval őt is megölték.
7	*DULISKOVIČS Viktor parochus	Maszárfalva/Nehrove, 1917.10.19.	1941. 07.12.	Turja remete	1949-ben letartóztatták, 25 évi javítómunkatáborra ítélték, Dzsezkazganban a Gulág-táborban dolgoztatták.	†1954.06.26-án a dzsezkazgani rabok lázadásának megtorlása idején haslövés oltotta ki az életét.

A BÖRTÖNBEN VAGY MUNKATÁBORBAN BETEGSÉG VAGY MÁS OK MIATT BEKÖVETKEZETT HALÁL

Nº	Név	Születési helye	Pappá szentelés	Működési helye	Sorsa	†Halálának helye, ideje
8	*id. BACSINSZKY Dániel parochus, tb. esperes	Visk, 1879.01.12.	1902. 12.14.	Ungtölgyes/Dubrivka	1950.12.25-én letartóztatták, Ungváron, vizsgálati fogságba került.	Ungváron †1951.07. 16-án vizsgálati fogságban halt meg.
9	*CZIBERE Tódor parochus	Beregkisalmás/Zaluzssa, 1906.01.24.	1930. 07.27.	Beregleányfalú/Lalove	1949.11-3-án letartóztatták, 25 évre ítélték.	A lemergi rabelosztó börtönben †1950. 06. meghalt.

10	*dr. HADZSEGA Gyula teológiai tanár	Úrmező/ Ruske Pole, 1879.01.16.	1902. 12. 14.	Ungvár	Ungváron 1947-ben 10 évre ítélték .	Lembergben a rab- csoztó börtönben halt meg †1947 őszén.
11	*HOLIS Antal/Anton Konstantin O.S.B.M. segédlelkész	Várkulcsa/ Klucsarki, 1894.03.27.	1916. 12. 16.	Nagyrákóc	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték. Csurhaj-Nurán és Kemerovóban dolgoztatták.	†1953 őszén Mezsiricsiben isme- retlen körülmények közt meghalt.
12	*DURNEVICS Tódor parochus	Latorcafa/ Latyirka, 1904. 09. 08.	1933. 07. 12.	Izsnyéte	Ungváron 1946-ban 10 évre ítélték, Javaszbán dolgoztatták.	Javaszbán 1954.04 17. ismeretlen körülmények közt meghalt.
13	*FEDELES Cirill parochus	Kistopolya, Sl.1881.08.06.	1909. 03. 07.	Lipcsé/Lipcsa	Ungváron 1946-ban 7 évre ítélték, Dnyepropetrovszkban dolgoztatták.	Dnyepropetrovszk- ban †1950.03.27-én fagyhalál áldozata lett.
14	*FERENCSEK Tivadar/Tódor parochus	Dávidfalva/ Zavidove, 1879.02.28.	1907. 03. 31.	Felsőapsa/ Verhnye Vogyane	Ungváron 1948-ban 10 évre ítélték, a lembergi csoztó börtönbe került.	Lembergben †1949. VIII. ismeretlen körülmények közt meghalt.
15	*ILNICZKY Sándor pápai protonotárius, nagyprépost, a kárpátaljai kormányzó főtanácsadója,közíró, szerkesztő,a m.országgyűlés örökös felsőházi tagja.	Feketeardó, 1889.01.30.	1914. 03. 15.	Ungvár	Ungváron 1946-ban 20 évre ítélték, Tomszkban dolgoztatták.	Tomszkban †1947- ben ismeretlen körülmények közt meghalt.
16	*KESELYA János/Iván parochus	Ódavidháza/ Sztare Davidkove, 1904.05.04.	1929. 08. 25.	Izsnyéte/ Zsnyatine	Ungváron 1946-ban 5 évre ítélték, Taskent környékén dolgoztatták.	Taskentben †1949- ben ismeretlen körülmények közt meghalt.
17	*KOHUTICS Tivadar örkanonok, esperes, szent- széki tanácsos, a Nemzetvé- delmi Kereszt tulajdonosa.	Beregrákos, 1881.08.21.	1908. 03. 22.	Ungvár	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, Ábenben dolgoztatták.	Ábeszben †1955.09.20.-án szabadulása napján halt meg.
18	*LEGEZA István parochus	Beregpapfalva/ Gyilok, 1893.09.24.	1920. 03. 14.	Beregkövesd/ Kamjanszke	Ungváron 1949.02. 25-én. letartóz- tatták, 25 évre ítélték,Javaszbán dolgoztatták.	Javaszbán †1955.07.12-én az építkezésen meghalt.
19	*MÓZER Mihály parochus	Munkács, 1915.09.30.	1939. 07. 12.	Tiszakirva/ Kriva	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték Karagandában dolgoztatták.	Karagandában a pasztorizáció miatt †1955.02.25-én eltették láb alól.
20	*ORTUTAY Jenő parochus, esperes, tb. főesperes, szent- széki tanácsos, Breregszász polgármestere (1928), a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa,országgyűlési képviselő	Tarna (Szlovák.) 1889.05.03.	1912. 12. 22.	Beregszász- Ungvár	Ungváron 1945-ben 10 évre ítélték, Ábenben dolgoztatták.	Ábeszben †1950.12.24. meghalt.
21	*PETRIK Jenő, püspökségi pénztáros, szentszéki taná- csos, hitoktató, szerkesztő, tb.kanonok	Lehóc/Lemkivci, 1892.01.26.	1917. 05. 20.	Ungvár	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, Ábeszben dolgoztatták.	Ábeszben †1953. XII. meghalt.
22	*RUSZINKÓ Miklós parochus	Tiszaszászfalu/ Szaszove, 1886.12. 10.	1912. 04. 07.	Huszt	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, Ábeszben dolgoztatták	Ábeszben †1955.01.04. meghalt
23	*SEREGHY András parochus, tb. esperes	Nagydobos (HU) 1893.12.10.	1916. 12. 17.	Makarja/ Makarove	Letartóztatták, Ungváron 1950-ben vizsgálati fogságban tartották.	†1950-ben az ungvári börtön- ben ismeretlen körülmények közt meghalt.
24	*SIMSA Andor kórházi lel- kész, tb. esperes, szentszéki tanácsos, kerületi esperes, tb.főesperes	Munkács, 1882. 01.03.	1905. 01. 05.	Nagyszőlős	1950.április 16-án letartóztatták, Ungváron 25 évre ítélték, Javaszbán dolgoztatták .	Javaszbán †1952.07.05. ismeretlen körülmények közt meghalt.
25	*THEGZE Miklós parochus	Beregpapfalva/ Gyilok, 1908. 02. 15.	1932. 07. 31.	Zsukó	1950.április 25-én letartóztatták, Ungváron 25 évre ítélték, Csurhaj – Nurán, Szpaszkiban dolgoztatták.	Szpaszkiban †1953.03.21-én meghalt.
26	*TIVADAR István segédlelkész, gimnáziumi hittantanár	Nyírkálászos (Magyaror- szág),1895.04.26.	1919. 12. 21.	Munkács	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték Tajset, 21.sz.lágerben dolgoztatták.	†1954.08. ismeretlen körülmények közt meghalt.

27	*ZSELTWAY Fedor parochus, szentszéki tanácsos, esperes	Nyágova/ Dobryjanszke, 1886.09.3.	1911. 06. 25.	Taracköz/ Tereszva	1950-ben letartóztatták, Ungváron 25 évre ítélték, Aktaszon, Karaganda mellett dolgoztatták.	Aktaszon a rabkórházban †1951. 12.15-én meghalt.
28.	*ANTONISIN István/ Sztepan parochus	Lemberg, 1901. 08. 05.	1928. 08. 12.	Nagypásztély/ Koszteve Pasztil	Ungváron 1948-ban 25 évre ítélték. Gulág-táborokban dolgoztatták.	†1948-ban ismeretlen körülmények között meghalt.
29	*DUBICZKI (Dubickij) András/Andrej parochus	Dobryjani, (Lviv t.), 1877.11.6.	1903. 01. 07.	Szemerekő/ Szmerekove	Ungváron 1948-ban Gulág-rabságra ítélték.	Szibéria Gulág-táborában †1950-ben ismeretlen körülmények között meghalt.
30	*CSUBÁTI József/Joszif parochus	Zsábakukri (Lviv t.), 1909. 1. 16.	1938. 06.16.	Majdánka/ Majdan	Ungváron 1948-ban 25 évre ítélték, Gulág-táborokban dolgoztatták.	Szibériában Gulág-táborában †1948 körül ismeretlen körülmények között meghalt.
31	*JANKOVSKY (Jankovszkij) Illés/Illja parochus	Dobrovlja (Lviv t.), 1902. 2. 1.	1930. 04. 06.	Kisberezna/ Malij Berezna	Ungváron 1948-ban 25 évre ítélték, Gulág-táborokban dolgoztatták.	Szibériában Gulág-táborában †1948 körül ismeretlen körülmények között meghalt.

*Egy csillag, elindították boldoggá avatásának folyamatát

A LÁGERI SZENVEDÉSEK ÉS AZ OTT SZERZETT BETEGSÉGEK KÖVETKEZTÉBEN A KISZABADULÁS UTÁN MEGHALTAK

Nº	Név	Születési helye	Pappá szentelés	Működési helye	Sorsa	†Halálának helye, ideje
32	*AZARY András parochus	Túrterebes (Románia), 1903.04.21.	1928. 07. 12.	Sztánfalva/ Sztanove	Ungváron 1946-ban 6 évre ítélték, kényszermunkás Medvezsegorszk lágerében (Karélia), 1946-57.	Munkács, †1957. 01. 18.
33	*BALTOVICS Miklós parochus	Mártonka/ Mala martinka, 1886.02.23.	1912. 04. 07.	Turjapaszika	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Irkutsk környék lágerében, 1955.02.22.	Turjapaszika, †1955. 08. 19.
34	*Dr. BACSINSZKY Tódor parochus	Fenyvesvölgy/ Sztavne, 1911.02.16.	1933. 09. 17.	Kajdanó	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Szpaszk (Kazahföld) lágerében 1950-1956.	Áttelepült Csehszlovákiába: †1966.10.30. †1996.
35	*BACSINSZKY Gyula parochus, tb.esperes	Alsókálfalva/ Kalini, 1885.03.6.	1908. 12. 09.	Körösmező/ Jaszinya	Ungváron 1949-ben 10 évre ítélték, kényszermunkás Tajset 32., 21., 51., 46., 37., 10. sz. lágerében, 1950– 1956.	Beregszász, †1973.05.21.
36	*BENDÁSZ István parochus, esperes, kanonok, Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa.	Borhalom/ Boboviscse, 1903.08.28.	1928. 02. 12.	Felsőveresmart, Nagykopány/ Velika Kopany	Ungváron 1949-ben 10 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda, Omszk lágerében 1950–1955.	Beregszász, †1991. 08. 13.
37	*BOBIK Mihály/Mihail Metód/Methodij parochus, teológus	Herincse/ Horiceve, 1903.02.17.	1930. 11. 17.	Alsókalocsa/ Kolocsava	1948-ben 25 évre ítélték, kényszer- munkás Ábesz (Komiföld) lágerében, 1948–1955.	Ökörmező, †1972. 10.
38	*CSURGOVICS György parochus, tanár, igazgató, teológiai tanár, tb.esperes, szentszéki tanácsos	Szalók/Szlovákia, 1905.03.19.	1931. 07. 26.	Sislóc	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Angarszk (Irkutski t.) lágerében, 1950–1956.	Ungvár, †1972.01.23.
39	*DEMETER Mihály parochus	Ungvár, 1908.08.25.	1932. 07. 31.	Dombostelek/ Ploszke	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Inta, Ábesz (Komi- föld) lágerében, 1949–1955.	Ungvár, †1984. 03. 01.
40	*DZURÓCSIK Mihály parochus	Gorond, 1900.09.18.	1927. 02. 12.	Nagylázi/Veliki Lazi	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Kemerovo, Omszk lágerében, 1949–1954.	Beregszász, †1975.06.11.
41	*DULISKOVIČS Eumén parochus, tb.esperes, kerületi esperes	Bányafalu/ Szuszkove, 1889.04.28.	1912. 12. 22.	Munkács	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Javasz (Mordvin- föld) lágerében, 1949–1955.	Munkács, †1958.08.22.
42	*KABÁČZY Rudolf/Rezső parochus, hitoktató, tb. esperes, tb. főesperes, kerületi esperes, szentszéki tanácsos, a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa.	Mezőterebes/ Sztrabicsove, 1885.05.7.	1910. 12. 11.	Szerednye	Ungváron 1945-ben 8 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda lágeréi- ben, 1945–1954.	Munkács, †1973. 01. 22.
43	*EGRESSY János parochus, tb. esperes, a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa.	Zárnya/ Priborzsavszke, 1891.08.11.	1924. 08. 28.	Poroskő	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Dzszejkazgan- rudniki lágerében, 1949–1955.	Ungvár, †1962.-- 05.10.
44	*EGRESSY Mihály parochus	Berezna/ Berezove 1904.05.08.	1929. 12. 19.	Nagyrákóc/ Velikij Rakvec	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték kényszermunkás Dzszejkazgan- rudniki lágerében, 1949–1955.	Ilosva, †1964. 07. 02.
45	*EGRESSY Sándor parochus, tb.esperes	Zárnya/ Priborzsavszke 1892. 03.08.	1921. 03. 27.	Palágykomoróc	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Csurbaj-Nura láge- rében, 1949–1956.	Ungvár, †1959. 09. 03.
46	*LEGEZA József parochus, hitoktató.	Beregszász, 1888.09.09.	1914. 12. 19.	Batár	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Mordvinföldi láger- ben 1949–1954.	Beregszász, †1985. 11. 21.
47	*LOZÁN Polikárp Bazil/ Vaszil O.S.B.M. parochus	Alsóhidegpatak/ Nyizsnyij Sztudenij, 1908.08.06.	1937.02.07.	Nagybocskó, Beregdéda	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Tajset, 51. sz. lágeré- ben, 1949–1956.	Beregszász, †1972. 05. 15.
48	*MALISKA János/Iván parochus	Beregszólós/ Lohove, 1911.02.11.	1937. 09. 12.	Ormód/ Bresztyiv	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta lágerében, 1949–1956.	Munkács, †1968. 08. 27.
49	*MATÉCSA György parochus, tb.esperes, kerületi esperes, a Nemzetvédelmi Kereszt tulajdonosa.	Csegöld (HU), 1888.02.17.	1915. 12. 19.	Salánk	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Ábesz (Komiföld) lágerében, 1949–1956.	Ilonca, †1962. 07. 06.
50	*MELLES Jenő-János parochus, tb.esperes, kerületi esperes.	Maszárfalva/ Negrove, 1897.03.03.	1920. 03. 05.	Nagyberezna/ Velikij Bereznij	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Tajset, 51. sz. lágeré- ben, 1950–1962.	Hajdúdorog, †1974.04.06.

51	*MIKITA József parochus	Alsóhalas (Szlovákia), 1895.03.27.	1922. 11. 05.	Kaszómező/ Koszivska Poljana	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Kengir, Dzsoszka, (Kazahföld) lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1971. 04. 14.
52	*MURÁNYI Miklós apostoli vikárius, püspöki iradaigazgató, teológiai tanár.	Berezna/ Berezo, 1911.05.01.	1933. 9. 17.	Ungvár	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda, Új Majka, Kontovka, Tihonovka, Dubovka lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1979. 01. 12.
53	*Dr. ORTUTAY Elemér segédlelkész, 1942-ben doktorrá avatták, teológiai tanár.	Kövesliget/ Drahova, 1916.06.02.	1941. 10. 05.	Ungvár	1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1997.
54	*PASZULYKA Jenő segédlelkész	Dobóruszka (Szlovákia), 1904.01.18.	1931. 07. 12.	Beregszász	Ungváron 1948-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Norilsk, Tajset, Novo-Csunka lágerében, 1948–1956.	Beregszász, †1981. 03. 18.
55	*PUSKÁS László segédlelkész, tb. esperes, szentszéki tanácsos.	Tiszaújlak, 1910.09.21.	1933. 07. 12.	Ungvár	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Dzsoszka, Terekte, (Kazahföld) lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1969. 04. 27.
56	*Dr. POPOVICS Demeter hittanár	Ilonokújfalu/ Onok, 1899.11.07.	1924. 08. 28.	Huszt	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Tajset (Komiföld) lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1968. 10. 03.
57	*SZABÓ Andor (András) parochus	Bányapatak/ Bácske (Szlovákia), 1894.01.28.	1921. 10. 16.	Alsódomonya/ Domaninci	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás a Gulág-lágerekben, 1950–1956.	Ungvár, †1957.03.27.
58	*SZABÓ József parochus	Ungvár, 1924.04.21.	1932. 7. 31.	Csontos/ Kosztrina	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Omszk, Karaganda lágerében, 1950–1955.	Ungvár, †1972.07.11.
59	*SZIDEJ Tódor/Teodor János/Iván O.S.B.M. a miszticei kolostor szerzetese, házfőnöke	Felsőkalocsa/ Negróc, 1915.02.14.	1939. 07. 30.	Misztice/ Imszticeve	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás a Gulág-lágerekben 1949–1955, ahol egyik lábát amputálták.	Fancsika, †1990.02.
60	*SZKIBA János parochus	Lohó/Lohove, 1910.12.21.	1933.	Fenyvesvölgy/ Sztavne	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1983.11.25.
61	*SZOKOL János parochus	Csomafalva/ Zatiszivke, 1899.04.29.	1927. 05. 15.	Borhalom/ Boboviscse	Ungváron először 1948-ben 10 évre ítélték, kényszermunkás Javasz lágerében, 1948–1954. Másodszor 1956.12. 21-én ítélet nélkül elmeógyógyintézetbe zárták 1956–1959-ben Omszkban, Dnyepropetrovskban. Harmadszor Talgarban (Kazahföld) száműzetésben élt 1976–1979-ben.	Ungvár, †1979.12.21.
62	*TERBÁN Mihály parochus	Beregbárdos/ Bukova, 1910.09.01.	1937. 07. 17.	Misztice/ Imszticeve	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték kényszermunkás Javasz lágerében, 1948–1955.	Beregszász, †1985.06.21.
63	*TROMPÁK Gyula parochus	Beregszász, 1898.08.26.	1924. 12. 19.	Nagymogyorós/ Kopinyivci	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda lágerében, 1949–1956.	Munkács, †1982.09.01.
64	*STECZ László/Vaszi/Bazil parochus	Oroszvíg/ Roszviho- Munkácsba olvadt, 1909.10.23.	1939. 12. 12.	Királyfiszállás/ Szolocsin	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Dzsoszka, Rudniki (Kazahföld) lágerében, 1949–1955.	Munkács (Oroszvíg) †1980.06.29.

A LÁGERBEN ELSZENVEDETT MEGPRÓBÁLTATÁSOK ÉS BETEGSÉGEK KÖVETKEZTÉBEN KÉSŐBB MEGHALTAK

Nº	Név	Születési helye	Pappá szentelés	Működési helye	Sorsa	†Halálának helye, ideje
65	*ifj. BACSINSZKY Dániel parochus, tb. esperes	Szilce/ Beregkislalud, 1911.11.25.	1934.08.14	Ungvár/ Ceholnya	1947-ben súlyosan megsebesül a Romzsza püspök ellen elkövetett merényletben. Ungváron 1949-ben 10 évre ítélték. Kényszermunkás a Gulág-lágerében, 1949–1955.	Ungvár, †1968.12.12.
66	*BÓBITA Miklós/Mihály parochus, kerületi esperes.	Füzesmező/ Loza, 1911.08.09.	1934.08.12	Beregkislalud/ Zaluzsa	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás a Gulág-lágerében, 1949–1956.	Munkács, †1967.05.27.

67	*DANKÁNICs Mihály parochus	Hátmeg/ Zahattya, 1913.08.02.	1936.08.14.	Dunkófalva/ Obáva	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás a Gulág-lágereiben, 1949–1956.	Ungvár, †1969.02.27.
68	*DREBITKA (Drebitko) Demeter/Dmitro Dénes/ Dioniziosz O.S.B.M. Husztbaranyai kolostor szerzetese, apátja.	Szolyva, 1911.10.31.	1937.04.04.	Husztbaranya/ Boronyava, kolostor	Először Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték. Kényszermunkás a Gulág- lágereiben, 1949–1956. Másodszor 1956-ban is elítélték, 1962-ben szabadult.	Szolyva, †1976.07.26..
69	*IVANCSÓ Gyula (Julij) parochus, tb.esperes, kerü- leti esperes.	Veréce/Verjaca, 1889.03.13.	1915.06.27.	Veréce/Verjaca	Ungváron 1949-ben 10 évre ítélték, kényszermunkás Inta (Komiföld) lágereiben, 1949–1954.	Királyháza, †1963.03.02.
70	*KÓTYUK Ferenc segédlelkész	Gállocs, 1914.10.16.	1941.07.12.	Ungvár/ Ccholnya	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta lágereiben, 1949–1956.	Ungvár, †1973.07.25.
71	*MARINA Lőrinc (Lavrentij) parochus	Aknaszlatina, 1907.12.07.	1933.09.21.	Középpapsa/ Szrednya Vogyane	Ungváron 1949-ben 10 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda lágere- iben, 1949–1956.	Aknaszlatina, †1967.05.
72	*MATEJKÓ János (Jan- Iván) parochus	Kenty (Lengyel- föld), 1914.08.11.	1937. 07. 12.	Sósfalu/ Novoszelica (nagysz.j.)	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkásEkibasztuz, Rudniki (Kazahföld) lágereiben, 1950–1956.	Királyháza, †1974.07. 8.
73	*ROMZSA Nesztor parochus	Bányafalu/ Szuszkove, 1901.12.12.	1934. 08. 12.	Kovácsó/ Kvaszove	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkásKaraganda, Omszk, Kemerovo, Tajset lágereiben 1949–56.	Ilosva, †1966.03.24.
74	*URSZTA István parochus	Misztice/ Imszticseve, 1914.08.20.	1939.12.19.	Kövesliget/ Drahove	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkásKaraganda lágereiben, 1949–1956. Másodszor 1958 feb- ruárjában 7 évre elítélték, 1962-ben szabadult.	Bilke, †1988.03.13.
75	*LEGEZA Péter parochus	Solymos/ Janacsovci, Szlo- vákia, 1912.08.12.	1938. 07. 10.	Felsőkalocsa/ Nehrovec	Felsőkalocsán 1946.11.24-én éjszaka haldokló beteghez hívták, másnap a folyó partján holtan találták.	Merénylet áldozata lett Felsőkalocsán, †1946.11.24.
76	ZSELTVAJ Miklós parochus.	Ungvár, 1911.11.08.	1937.04.04.	Horlyó/Hudlove	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Csurbaj-Nura, Ekibasztuz, Omszk lágereiben, 1950–1956.	Ungvár, †?

ERŐSZAKOS HALÁL A HITÉRT ÉS TITKOS LELKIPÁSZTORI MUNKÁÉRT A LÁGER UTÁN

Nº	Név	Születési helye	Pappá szentelés	Működési helye	Sorsa	†Halálának helye, ideje
77	*JACKOVICS Sándor parochus	?		Domonya	Gyilkosság áldozata.	Domonya, †1949
78	*ZAVAGYÁK Bazil József/Josif O.S.B.M.. husztbaranyai kolostor szerzetese	Tarfa/Holjatin 1911.02.23.	1937. 08. 19.	Husztbaranyai kolostor	Huszt, merényletből fakadó gázolás.	Huszt, †1958.12.04.
79	*ZSELTVAJ Gyula parochus	Iszka, 1911.03.5.	1933. 09. 17.	Oroszkomoróc/ Ruszi komarivci	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta lágereiben, 1949–1956.	Meghalt autógá- zolás követke- ztében. Mun- kács†1980.11.17.

A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ FELSZÁMOLÁSA,
A LEIKIPÁSZTOROK MEGHURCOLTATÁSA ÉS REHABILITÁLÁSA
KÁRPÁTALJÁN, 1945-1991

HITVALLO ÉS MEGHURCOLT PÁPOK

Nr.	Név	Születési hely	Bátori név	Ismer, és, GURAG-ig	Hitvallás hely, idő
18	RACSKAY Antal püspök	Bélapáti Székely, 1885.05.25.	Abonyi Antal	Ungvári 1951.04.10-án 7 éves korában a székelyház 7.11. és 7.12. sz. székelyházakban.	Abonyi Antal, 1957-1961.
67	BOROVÉY Andor püspök	Csongrád Zalaegerszeg, 1884.12.06.	Borovéy Andor	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Borovéy Andor, 1957-1961.
82	CHOROVICS István püspök	Borsodnyéi Kálvária, 1915.08.28.	Borsodnyéi István	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Borsodnyéi István, 1957-1961.
83	HAFICS István püspök	Békéscsaba, 1921.07.18.	Hafics István	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hafics István, 1957-1961.
84	HARAJDA Róbert püspök	Csongrád Zalaegerszeg, 1908.08.21.	Tamásy Róbert	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Harajda Róbert, 1957-1961.
85	HRABAR Róbert püspök	Abonyi, 1888.05.15.	Csákos Róbert	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	HRABAR Róbert, 1957-1961.
86	HERVÓ Mihály püspök	Békéscsaba, 1911.06.30.	Békéscsaba Mihály	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	HERVÓ Mihály, 1957-1961.
87	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
88	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
89	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
90	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
91	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
92	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
93	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
94	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
95	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
96	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
97	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
98	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
99	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
100	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
101	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
102	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
103	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
104	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
105	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
106	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
107	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
108	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
109	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.
110	HÁNYOS Gyula püspök	Békéscsaba, 1908.01.13.	Hányos Gyula	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Hányos Gyula, 1957-1961.

111	RABAR János püspök, kárpátaljai görögkatolikus püspök	Magyarország Váralja, 1908.10.28.	Magyarország Váralja, 1908.10.28.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Borsodnyéi, 1957-1961.
112	ROMÁN Antal püspök	Nagybánya, 1908.12.25.	Nagybánya, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Ungvári, 1957-1961.
113	ROMÁN György püspök	Zalaegerszeg, 1908.12.25.	Zalaegerszeg, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Ungvári, 1957-1961.
114	ROMÁN János püspök, kárpátaljai görögkatolikus püspök	Nagybánya, 1908.12.25.	Nagybánya, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Nagybánya, 1957-1961.
115	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
116	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
117	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
118	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
119	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
120	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
121	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
122	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
123	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
124	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
125	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
126	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
127	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
128	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.
129	SÉPÁ István püspök	Munkács, 1908.12.25.	Munkács, 1908.12.25.	Ungvári 1940-ban 25 éves korában, Magyarországra a Gál-igazgató, 1945-1955.	Munkács, 1957-1961.

A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ ÚJASZÜLTÉSE

Az illegálisban működő görögkatolikus egyház törvényesítésére csak 1989-ben került sor. Időközben a nagymérvű szövet betelepítés következtében megerősödött a pravoszláv egyház, ezért a görögkatolikusoknak valóságos harcra kellett vinniük templomaik visszaszerzéséért. 1996-ig 101 templomot szereztek vissza, 67 közös használatban maradt, ugyanakkor a bejegyzett hitközségek száma elérte a 264-et. Ungváron 1991-ben nyílt meg újra a papi szeminárium, illetve megkezdődött a hitoktató-képzés is. 2000-ben a kárpátaljai görögkatolikusok száma kb. 300 ezer lélek. Nagy részük ruszin/ukrán érzelmű, de vannak köztük román és magyar nemzetiségűek is. A magyar görögkatolikusok száma több mint 20 ezer fő. Az ún. „görög” öntudat Kárpátalján a magyarságtudat egyik megnyilvánulási formája, s egyben kapcsolódási pont a ruszin testvérmép kultúrája felé. Bár a görögkatolikus egyház 1949-es erőszakos felszámolása után (különösen a városokban) tízezrek csatlakoztak a római katolikus egyházhoz, a többszöri nemzedékváltás ezen az öntudaton nem változtatott.

1990 júniusában a Zakarpatsszka Pravda című újság közli, hogy a Munkácsi Püspökség jogi személyként bejegyzése került. Együtt a régi és az új generáció. Görögkatolikus papi gyűlés 1990-ben Ungváron.

Szemédi János püspök

Margits Iván püspök

Teofilá nővér

HITVALLÓ ÉS MEGHURCOLT PAPOK

Nº	Név	Születési helye	Működési helye	Ítélet, év, GULAG-láger	†Halálának helye, időpontja
80	BÁCSKAY Antal parochus	Bányafalu / Szuszkovce, 1909. 05. 25.	Alsóveresmart/ Mala Kopanya	Ungváron 1957.04.10-én 7 évre ítélték. Kényszer- munkás a mordvinföldi 7.,11., és a 7/1. sz. lágerben, 1957–1961.	Alsóveresmart/ Mala Kopanya, †19??, elhalálkozásának éve ismeretlen.
81	BOKOTÉY András parochus	Ötvösfalva / Zolotareve, 1909. 12. 04.	Ilosva/Irsava	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás a Gulág-lágerben, 1949–1955.	Beregszentmiklós, †1992.07.31.
82	GREGOROVICS István parochus	Beregsárrét / Kalnik,1915. 08. 28.	Beregszklás/ Scserbovec	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Vorkuta lágerében, 1950–1956.	Munkács, †?
83	HAFICS István parochus	Budkóc/Cseh- szlovákia, 1921. 07. 10.	Egreshát/Vilsinki	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Dzsezkazgan lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †?
84	HARAJDA Dezső parochus	Csicser /Cseh- szlovákia/, 1911. 08. 21.	Tiszaújhegy	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Csurhaj-Nurán, Duboka, Ekibasztuz, Kemerovo lágerében, 1950–1956.	Ungvár, †1975. 09. 22.
85	HRABÁR Béla parochus	Alsóverescke, 1898. 09. 05.	Galambos/ Holubina	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás a mordvinföldi Gulág-lágerben, 1949–1956.	Ungvár, †?
86	HRENYÓ Mihály parochus	Bező /Szlovákia/, 1913. 06. 20.	Brusztura/Lopuhív	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Dzsezkazgan lágerében, 1949–1956.	Munkács, †1990.01.24.
87	IVÁNCsó Gyula parochus, tb.esperes, kerü- leti esperes.	Veréce, 1889. 03. 13.	Veréce/Verjaca	Ungváron 1949-ben 10 évre ítélték, kényszerszermunkás Inta (Komiföld) lágerében, 1949–1954.	Királyháza, †1963.03.02.
88	IVÁNCsó Gyula parochus, tb.esperes.	Nyíresújfalú/ Dunkovica, 1906. 11. 30.	Ljuta	Ungváron 1947-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Komiföld Gulág-lágerében, 1947–1956.	Ungvár, †1979.05.17.
89	IVÁNCsó Viktor parochus	Verebes/Verbajsz, 1921.12.29.	Felsőkalocsa/ Nehrovec	Ungváron 1947-ben 1 évre ítélték, Lemberg egyik börtönéből szabadult 1947-ben.	Ilosva, †?
90	KAMPÓ József parochus, gimnáziumi hitoktató, tb.esperes, kerületi esperes, szentszéki tanácsos .	Beregszász, 1897. 05. 30.	Beregszász	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Potymai (Mordvinföld) lágerében, 1949–1956.	Beregszász, †1986.02.24.
91	KARPINECZ János parochus.	Nagyturjaszög/ Turica, 1903. 07. 10.	Fancsika	Ungváron 1949-ben másodszor is 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Karaganda lágerében, 1949–1956.	Munkács, †1980.12.31.
92	KARPINECZ József parochus.	Nagyturjaszög/ Turica, 1907. 06. 22.	Beregpapfalva/ Gyilok	Ungváron 1949-ben másodszor is 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Abesz, Inta (Komiföld) lágerében, 1949–1956.	Munkács, †1990.05.07.
93	KLIN Jenő parochus.	Kisberezna, 1916.02.04.	Nevicke	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Karaganda lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1986.08.12.
94	KÖKÖRCSENY Pál parochus.	Tekeháza, 1907. 06. 05.	Tiszaököény	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Ekibasztuz, Csurhaj-Nurán, Omszk lágerében, 1949–1956.	Tiszaököény, †1974.05.02.
95	LELEKÁCS János parochus.	Lehóc /Lemkivci, 1924. 07. 09.	Havasköz /Ljuta	Ungváron 1947-ben 10 évre ítélték, kényszerszermun- kás Szeverouralszk, Kolima, Csukotka lágerében, 1947–1955	Ungvár, †?
96	LEVKULICS Mihály parochus.	Ungasfalva / Irljava, 1920. 11. 15.	Határszög / Verhovina-Bisztra	1949-1989 száműzetés.	Munkács, †?
97	LYACHOVICS Miklós parochus.	Negróc / Nehrove, 1907. 08.19.	Ötvösfalva/ Zolotarjeve	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszer- munkás Kengir, Dzsezkazgan, Rudnik lágerében, 1949–1956.	Rahó, †1980.03.07.
98	MARGITICS János parochus, 1988-tól püspök	Nagycsongova /Borzsavszke, 1921. 02. 04.	Rahó/Bocskórahó	Ungváron 1951-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Omszk lágerében, 1951–1956	†2003.09.07.
99	MARINA János parochus.	Középpapsa / Szerednye Vogyane, 1893. 10. 01.	Aknaszlatina	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Mordvinföld Gulág-lágerében. 1949–1956.	Aknaszlatina, †1967.05.?
100	MIKULA Mihály parochus.	Munkácsváralja, 1910. 12. 25.	Munkácsi kórház	Ungváron 1946-ban 8 évre ítélték, kényszerszermunkás Vorkuta lágerében, 1946–1955	Munkács, †1988.09.12.
101	MIKULYÁK Bazil parochus.	Toronya /Toruny, 1906. 12. 26.	Tiszaszirma/ Drotinci	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás Rudnik, Dzsezkazgan lágerében, 1949–1956.	Huszt, †1979.08.20.
102	MINYA János parochus, felcser.	Kerekhegy / Okruhla, 1910. 02. 09.	Feketeardó / Csornotisziv	Ungváron először 1946-ban 8 évre ítélték, fellebezése után másodszor 4 évre ítélték, kényszerszermunkásként felcser Lemberg börtönében, Kemerovo lágeré- ben. Harmadszor 1949-ben 25 évre ítélték, felcser Csurhaj-Nura lágerében, 1946–1951. Majd Szaran, Dolinka településen száműzetésben élt. 1951-1955.	Huszt, †1979.01.12.
103	MISKOLCZY Tivadar püspöki levéltáros, iktató, háznagy.	Ókemence/ Kamjanica, 1910. 05. 10.	Ungvár	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszerszermunkás a Gulág-lágerben, 1949–1956.	Ungvár, †1977.

104	MONDI Miklós parochus, tb. esperes, kerületi esperes, a Nemzetvédelmi Kereszt, a Felvidéki Emlékérem tulajdonosa, író, szerkesztő.	Bély, Zemplén m., 1898. 10.13.	Beregszász	Ungváron 1946-ban 10 évre ítélték, kényszermunkás Inta lágerében, 1946–1954. Majd száműzetésben élt, 1954–1957.	1964-ben áttelepült Magyarországra, Dámóc (HU), †1986.02.19.
105	OROSZ János parochus, hitoktató, iskolaigazgató.	Biri, Magyarország, 1914. 11.27.	Szeklence/ Szokirnica	Ungváron 1948-ban 10 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta 2.sz.táborában, 1948–1956.	Ungvár, †1992.08.15.
106	ORTUTAY István parochus.	Ungdaróc/ Dravci, 1894. 02.28.	Kapuszög/ Vorocseve	Ungváron 1949-ben 10 évre ítélték, kényszermunkás Tajset 46., 37. lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1967.04.02.
107	PETENYKÓ István parochus.	Turjamező /Turja Polena, 1907. 04. 12.	Nyágova / Dobryjanszke	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda, Vorkuta, Szverdlovsk, Dzsekgazgan lágerében, 1949–1956.	Huszt, †1987.01.12.
108	POCHIL Bazil parochus, kerületi esperes.	Ölyvös / Vilyhivka, 1910.01.29.	Nagybocskó/ Velikij Bicskiv	Ungváron 1952-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Overjat, Breszt-Litovszk, Lintovka, Gari lágerében, 1952–1956.	Beregszász, †1992.09.26.
109	POP Simon Dániel parochus.	Leordina, Románia, 1917. 02. 08.	Alsóapsa/ Gyibrova	Ungváron 1947-ben „kolhoz elleni-lázadás” okán is 25 évre ítélték, kényszermunkás a Gulág- lágerben, 1947–1956.	Aknaszlatina, †1992.09.26.
110	POPOVICS János parochus, tb. esperes, tanár.	Nyíresújfalú / Dunkovica, 1908. 12.31.	Bilke	Ungváron 1946-ban 25 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta lágerében, 1946–1951, majd száműzetésben élt 1951–1953-ban.	Munkács, †1985.02.10.
111	RABÁR János parochus, tb. esperes, a Nemzetvédelmi kereszt tulajdonosa.	Magyarkomját / Velikij Komját, 1908. 10. 28.	Magyarkomját/ Velikij Komját	Ungváron 1946-ban 2 évre ítélték, kényszermunkás Nahodka, Magadan, Komszomolszk- na Amure lágerében, 1947–1956., majd száműzetésben élt a Lvov ter. Bibrka településen, itt 1956-ban ártétt hivatalosan is a latin ritusra, plébános, újra száműzetés, 1959–1972.	Beregszász, †1988.03.21.
112	ROMÁN Antal parochus.	Nagyrákóc- Sárdik/ Zábolotne, 1910. 12.25.	Kökényes/ Ternove	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Dzsekgazgan, Karaganda lágerében, 1949–1955.	Ungvár, †1990.12.06.
113	ROMÁN György parochus.	Zebegnyő/ Zbenyovo, Szlovákia, 1910. 06. 25.	Őrhegyalja (Munkács- hoz csatolva)/ Podhorjani	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda lágerében, 1949–1956.	Őrhegyalja, †1979.02.13.
114	ROMÁN János parochus, agrónómus.	Nagyrákóc- Sárdik/ Zábolotne, 1921.05.12.	Szuhabaranka/ Bronyika	Ungváron 1951-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Omszk lágerében, 1951–1956.	Nagyszőlős, †1990
115	SEPA Bazil Miklós O.S.B.M. a munkácsi kolostor szerzetese, parochus.	†Munkács, 1914. 12. 27.	Mircsa	Ungváron 1948-ban 10 évre ítélték, kényszermunkás a Gulág-lágerben, 1948–1956.	Misztice, kolostor, †1992.08.?
116	SUBA Dénes segédlelkész.	Ungvár, 1915. 04. 26.	Tiszszászfalu/ Szaszove	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Vorkuta lágerében, 1950–1956.	Ungvár, †?
117	SZAVCSUK Miklós parochus, fogorvos, orvos.	Nagybocskó, 1915. 09. 24.	Lonka/Luh	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Dzsekgazgan melletti Dzsezdí táborban, 1949–1955.	Ungvár, †1975.01.22.
118	SZIKSZAI Ignác parochus, tb. esperes.	Beregpapfalva/ Gyilok, 1920. 06. 02.	Beregbárdos/ Bukovec	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda, Vorkuta lágerében, 1950–1956.	Ungvár, †?
119	SZKIBA János Teofán O.S.B.M. parochus, hittantanár, világi pap lett pápai engedéllyel	Zsukó, 1883.05.05.	Medence/ Migyanica	Ungváron 1945-ben 8 évre ítélték, kényszermunkás Ábesz lágerében, 1950–1956.	Bustyaháza, 1961.11.17.
120	SZLIVKA János parochus	Újdávidháza, 1903. 07. 07.	Felsővíznice	Ungváron 1951-ben, mint amerikai állampolgárt is 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda melletti Duboka, Omszk lágerében, 1951–1956.	Munkács, †1980.02.18.
121	SZTANKANINECZ – HÁM Antal Ágoston O.S.B.M. szerzetes, parochus, újságszerkesztő.	Perecseny, 1905. 07.21.	Bányafalu/ Szuszkove	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Dzsekgazgan-Rudnik, Ekibasztuz, Karaganda lágerében, 1949–1957. Száműzetésben.	Munkács, †?
122	TILISCSÁK András parochus.	Nyírpazony, Szabolcs m., 1900. 01. 10.	Nyíresújfalú/ Dunkovica	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda lágerében, 1950–1956.	Ungvár, †1975. 04.10.
123	UDUT Gábor parochus.	Munkács, 1908. 04. 07.	Barkaszó	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda, Vorkuta lágerében, 1949–1956.	Huszt, †1974.03.10.
124	Dr. ÚJHELYI István parochus, 1944.16.11-jén egyházjogi doktorrá avatták, teológiai tanár Pozsonyban.	Nagytoronya, Szlovákia, 1912. 09.04.	Rahó/Bocskórahó	Ungváron 1946-ban 8 évre ítélték, kényszermunkás Krasznajarszk, Rudnik lágerében, 1946–1956.	1957-ben áttelepült Csehszlovákiába, Pozsony †? 1981
125	ÚJHELYI József Parochus.	Nagymogyorós/ Kopinyivci, 1913.03.14.	Szerednye	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Karaganda, Mihajlovka táborban, 1950–1956.	Ungvár v. Szerednye, †?1990
126	VASZKÓ Péter Parochus.	Alsókaraszló/ Zaricsa, 1903. 02. 08.	Beregszőlős/ Lohove	Ungváron 1949-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Inta lágerében, 1949–1956.	Ungvár, †1981.03.08.

127	VERBJESCSUK István parochus.	Kőrösmező/ Jaszinya, 1893.10.13.	Kisrákóc	Ungváron 1948-ban 10 évre ítélték, kényszermunkás a Gulág-lágerben, 1949–1955.	Técső, †1971.06.01.
128	ZOMBORI Miklós parochus.	Kerecke, 1905.02.02.	Szólósvégardó/ Pidvinohragyiv	Ungváron 1950-ben 25 évre ítélték, kényszermunkás Ekibasztuz, Dzsezkazgan lágereiben, 1950–1956.	Fancsika, †?1990.
129	MANAJLÓ Mária Teofília O.S.B.M. a Szent Bazil rend tagja, képzett egészségügyi főnővér, ápolónő.	Ungvár, 1920.03.28.	Munkács, kórház	Ungváron letartóztatták, Kijevben 1948. augusztus 21-én 10 évre ítélték, Mordvinföld lágerkórházában ápolónővér, 1948–1955.	Ungvár, †? 1995.

A GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZ ÚJJÁSZÜLETÉSE

Az illegalitásban működő görögkatolikus egyház törvényesítésére csak 1989-ban került sor. Időközben a nagymérvű szovjet betelepítés következtében megerősödött a pravoszláv egyház, ezért a görögkatolikusoknak valóságos harcot kellett vívniuk templomaik visszaszerzéséért. 1996-ig 101 templomot szereztek vissza, 67 közös használatban maradt, ugyanakkor a bejegyzett hitközségek száma elérte a 264-et. Ungváron 1991-ben nyílt meg újra a papi szeminárium, illetve megkezdődött a hitoktató-képzés is.

2000-ben a kárpátaljai görögkatolikusok száma kb. 300 ezer lélek. Nagy részük ruszin/ukrán érzelmű, de vannak köztük román és magyar nemzetiségűek is. A magyar görögkatolikusok száma több mint 20 ezer fő. Az ún. „görög” öntudat Kárpátalján a magyarságtudat egyik megnyilvánulási formája, s egyben kapcsolódási pont a ruszin testvérnép kultúrája felé. Bár a görögkatolikus egyház 1949-es erőszakos fől számolása után (különösen a városokban) tízezrek csatlakoztak a római katolikus egyházhoz, a többszöri nemzedékváltás ezen az öntudaton nem változtatott.

A GULÁGRA ELHURCOLT KÁRPÁTALJAI GÖRÖGKATOLIKUS PAPOK
1945–1956

A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZMEGYE BEREGSZÁZI MAGYAR ESPERESI KERÜLETE

Az 1989-től legalizált Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerülete jelenleg 43 egyházközséget foglal magába, amelyek közül 19 parochiális hely, 24 pedig filia.

1996-ban Szemerdi János püspök Bendász Dániel alsóvárosi parókusát nevezte ki a „magyar kerület” és egybefogó Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi kerület esperesévé. Későbbiekben Milan Šášik püspök 2003-ban leválasztotta a Nagyszőlősi járás szláv falvait. 2011-től a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület az Ungvár Főesperesi Kerületbe nyert besorolást. Az esperesi tisztséget Demkő Ferenc tiszacsomai áldozópap vette át, aki 2016-ban püspöki helynöki kinevezést is kapott.

Az esperesi kerületen kívül Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősen, Fancsikán, Barkaszon, Koncházán és más településeken is van magyar görögkatolikus, illetve két nyelvű (magyar és orosz) liturgiavezetés. A görögkatolikus szörnygondozás ellátottsága, gondozása még nem oldódott meg. Összességében, heti rendszerességgel 47 közösségben végeznek magyar szertartásokat, illetve folyik magyarul hitoktatás. A legutóbbi, 2014-ben nyilvánosságra hozott belső egyházi adatok alapján Kárpátalján 23–24 000 (összességében 26 ezer) magyar görögkatolikus él, ebből 21 695 a magyar egyházközségekben, több mint 4 000 fő pedig szörnyben.

A magyar görögkatolikus közösségek is újjászültek az elmúlt évtizedekben, liceumot (Karácsonfalvai Szt. József Görögkatolikus Liceum), újabb közösségeket, parókiákat hoztak létre, templomokat építenek, könyveket, újságokat adnak ki.

Marosi István parókus, a II. Rakóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola görögkatolikus főiskolai lelkésze, Nikus segédpüspök, Demkő Ferenc esperes és mások.

Bendász Dániel (1943) nyugalmazott esperes, egyháztörténész

Milan Šášik CM, a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye apótoti adminisztrátora (2003-tól) a Beregszászi Esperesi Kerület parochiái körében (Balról jobbra: Levcsenko Róbert, Bendász Dániel, Szűcs Viktor, Szűcs Béla, Marosi István, Milan Šášik, Margitics Volodimir, Egressy Miklós, Hrabár Tamás, Orszós István, Margitics János, Szabó Konstantin, Demkő Ferenc, Treščula László, Gajdos Attila).

Milan Šášik püspök, Demkő Ferenc esperes, püspöki helynök

IMPRESSZUM

A Tiszabökényi Árpád-házi szt. Erzsébet templom
Egyházüldözés Kárpátalján 1944–1991 Idővándor tematikus kiállítása;
A görögkatolikus egyház felszámolása, a lelképásztörök meghurcoltatása és rehabilitálása
Kárpátalján, 1945–1989

A tablókat összeállította:
dr. Dupka György történész,
felhasználta

Bendász István, Bendász Dániel (püspök), Marosi István, Marina Gyula, dr. Ortutay Elemér, P. Szőke János, Puskás László, Szabó György, Szabó Konstantin, dr. Szántó Konrád OFM, Szemerdi János (püspök) papi hivatásúak,

valamint
Botlik József, Dupka György, Fedinec Csilla, Fülöp Lajos, Hetényi Varga Károly, Korszun Alekszej, Riskó Mariann, Fuchs Andrea és mások munkáit.

Lektorálta:
dr. Zubánics László, Szendrey Anita.

Grafika és szerkesztés:
Spénik Viktor

Nyomdai kivitelezés: Shark Kft.

A kiállítás megvalósulását 2016–2017 között támogatta
a GULÁG-GUPVI Emlékbizottság

**GULÁG
EMLÉKBIZOTTSÁG**
A Szovjetunióba hurcolt politikai foglyak
és kényszermunkások emlékére

A MUNKÁCSI GÖRÖGKATOLIKUS EGYHÁZMEGYE BEREGSZÁSZI MAGYAR ESPERESI KERÜLETE

Az 1989-től legalizált Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerülete jelenleg 43 egyház-községet foglal magába, amelyek közül 19 parochiális hely, 24 pedig filia.

1996-ban Szemédi János püspök Bendász Dániel alsóveresmarti parókust nevezte ki a „magyar kerületet” is egybefogó Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi kerület esperesévé. Későbbiekben Milan Sasik püspök 2003-ban leválasztotta a Nagyszőlősi járás szláv falvait. 2011-től a Beregszászi Magyar Esperesi Kerület az Ungvár Főesperesi Kerületbe nyert besorolást. Az esperesi tisztséget Demkó Ferenc tiszacsomai áldozópap vette át, aki 2016-ban püspöki helynöki kinevezést is kapott.

Az esperesi kerületen kívül Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősen, Fancsikán, Barkaszón, Koncházán és más településeken is van magyar görögkatolikus, illetve kétnyelvű (magyar és ószláv) liturgiavezetés. A görögkatolikus szórványgondozás ellátottsága, gondozása még nem oldódott meg. Összességében, heti rendszerességgel 47 közösségben végeznek magyar szertartásokat, illetve folyik magyarul hitoktatás. A legutóbbi, 2014-ben nyilvánosságra hozott belső egyházi adatok alapján Kárpátalján 23–24 000 (összességében 26 ezer) magyar görögkatolikus él, ebből 21 695 a magyar egyházközösségekben, több mint 4 000 fő pedig szórványban.

A magyar görögkatolikus közösségek is újjászülettek az elmúlt évtizedekben, líceumot (Karácsfalvai Sztojka Sándor Görögkatolikus Líceum), újabb közösségeket, parókiákat hoztak létre, templomokat építenek, könyveket, újságokat adnak ki.

IMPRESSZUM

A Tiszaabökényi Árpád-házi Szt. Erzsébet templom

Egyházüldözés Kárpátalján 1944–1991 Idővándor tematikus kiállítása:

A görögkatolikus egyház felszámolása, a lelkipásztorok meghurcoltatása és rehabilitálása
Kárpátalján, 1945-1989.

A tablókat összeállította:

dr. Dupka György történész,
felhasználta

Bendász István, Bendász Dániel, Marosi István, dr. Ortutay Elemér, P. Szőke János, Szabó György, Szabó Konstantin,
dr. Szántó Konrád OFM, Puskás László papi hivatásúak,
valamint

Botlik József, Dupka György, Fedinec Csilla, Hetényi Varga Károly, Korszun Alekszej, Riskó Mariann, Fuchs Andrea
és mások munkáit.

Lektorálta:

dr. Zubánics László.

Grafika és szerkesztés:

Spenik Viktor.

Nyomdai kivitelezés: Shark Kft.

A kiállítás megvalósulását 2016-2017 között támogatta
a GULÁG-GUPVI Emlékbizottság

A GULÁGRA ELHURCOLT, ÜLDÖZÖTT KÁRPÁTALJAI RABBIL, HITKÖZSÉGI VEZETŐK 1945-1956

KÁRPÁTALJAI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK

Az államosított ungvári nagy zsinagóga jelenleg: Kárpátaljai Fiharmónia

Az államosított beregszászi nagy zsinagóga jelenleg művelődési központ.

Beregszáson a felújított, működő kis zsinagóga.

Nagyszőlősi zsinagóga.

A haláltáborokból kiszabadított és a szülőföldjükre visszatérő zsidók 1944-1955 között újra elindították a hitközségi életet. Azonban a helyreállított zsinagókra és imaházakra a helyi hatóságok szemet vetettek, s kezdeményezték azok bezárását, államosítását. Az elköszönt nagy zsinagók közül az ungváriban hanversenytermet, a beregszásziban raktárt, majd művelődési központot, a nagyszőlősiiben edzőtermet, a munkácsiban kereskedelmi egységet alakítottak ki. A kultikus épületeket más településeken is egyéb célokra sajátították ki (vagy lebontották), a zsidó temetők többségét pedig egyszerűen ledőzerolták.

Az úgynevezett „burzsoá nacionalista tevékenységet folytató” hitközségeket (Radvác, Tiszaújlak, Visk, Körösmező stb) bezárták, újraregisztrációjukat megtagadták, az itteni rabik működési engedélyét bevonták.

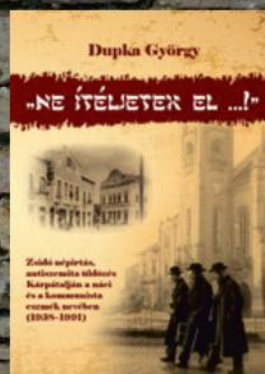
A hitközségek ellenálló vezetőivel szemben koncepciók pereket fabrikáltak, szovjetellenes tevékenységgel vádolták meg őket, többen a GULAG-lágerekbe kerültek. Adler Heiskel Kahan munkácsi rabbi ellen bünygyi eljárást indítottak, azonban nem tudták lefogni, mert közösségének tagjai bűjtették. Például Ortutay Jenő görögkatolikus parochussal Ábeszben (Komiföld) együtt raboskodott egy Spira nevű munkácsi rabbi. A Gulágot megjárt Dr. Ortutay Elemér emlékiratában a munkácsi rabbirol említést tesz: „1955-ben, kiszabadulása után az USA-ba vándorolt és a rádió keresztl, magyar nyelvű sorozatos beszámolót tartott lágeri élményeiről. Nagy műveltségű, őszinte magyar érzelmetű ember és jó pap volt. Őt is 25 évre ítélték. A Vorkuta melletti Ábeszben töltötte büntetését. Egyike volt azon raboknak, akik édesapámat Karácsony szentestéjén utolsó útjára elkísérték.” („...Holnap is felkel a nap.” Emlékeim, 1993) Lány, Ortutay Mária is megerősíti, hogy „Spira, a híres munkácsi rabbi volt a fogolytárs, aki abban a lágerben raboskodott. Ő mondta el nagypám fölött az utolsó imát, zsidó szertartás szerint.” (Kárpátaljai Hirmondó, 2010.december 11. old.)

Bergida Ignácot, az ungvári hitközség titkárat 1948-ban hamis vádakkal letartóztatták, majd – hogy ne akadályozza az ungvári nagy zsinagóga államosítását – szovjetellenes tevékenységért 25 évre ítélték. 1951-ben rokkantan, súlyos betegen szabadult, néhány hétre rá meg is halt.

Az izraelita hitélet szabad gyakorlása csak a rendszerváltás után vált lehetővé. A néhány visszahagyott zsinagógában, imaházban (beregszászi, huszti, munkácsi, nagyszőlősi, ungvári ortodox zsidó hitközségekben) is elindult a vallási élet, újjászervezték a zsidó vallási, anyanyelvi és kulturális hagyományokat felvállaló civil szervezeteket, alapítványokat is (Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete, elnök: Huber Béla, Hesed Spira).

Tiszaújlaki zsinagóga kereskedelmi egységgé lett átalakítva.

A GULÁGRA ELHURCOLT, ÜLDÖZÖTT KÁRPÁTALJAI RABBIK, HITKÖZSÉGI VEZETŐK 1945–1956

KÁRPÁTALJAI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK

A haláltáborokból kiszabadított és a szülőföldjükre visszatérő zsidók 1944–1955 között újra elindították a hitközségi életet. Azonban a helyreállított zsinagógákra és imaházakra a helyi hatóságok szemet vetettek, s kezdeményezték azok bezárását, államosítását. Az elkobzott nagy zsinagógák közül az ungváriiban hanversenyertermet, a beregszásziban raktárt, majd művelődés központot, a nagyszőlősiiben edzőtermet, a munkácsiban kereskedelmi egységet alakítottak ki. A kultikus épületeket más településeken is egyéb célokra sajátították ki (vagy lebontották), a zsidó temetők többségét pedig egyszerűen ledózerolták.

Az úgynevezett „burzsoá nacionalista tevékenységet folytató” hitközségeket (Radvánc, Tiszaújlak, Visk, Kőrösmező stb) bezárták, újraregisztrációjukat megtagadták, az itteni rabik működési engedélyét bevonták.

A hitközségek ellenálló vezetőivel szemben koncepciós pereket fabrikáltak, szovjetellenes tevékenységgel vádolták meg őket, többen a GULAG-lágerekbe kerültek. Adler Heiskel Kahan munkácsi rabbi ellen bűnügyi eljárást indítottak, azonban nem tudták lefogni, mert közösségének tagjai bűjtatták. Például Ortutay Jenő görögkatolikus parochus Ábeszben (Komiföld) együtt raboskodott egy Spira nevű munkácsi rabbival. A Gulágot megjárt Dr. Ortutay Elemér emlékiratában a munkácsi rabbiról említést tesz: „1955-ben, kiszabadulása után az USA-ba vándorolt és a rádión keresztül, magyar nyelvű sorozatos beszámolót tartott lágeri élményeiről. Nagy műveltségű, őszinte magyar érzületű ember és jó pap volt. Őt is 25 évre ítélték. A Vorkuta melletti Ábezben töltötte büntetését. Egyike volt azon raboknak, akik édesapámat Karácsony szentestéjén utolsó útjára elkísérték.” („...Holnap is felkel a nap.” Emlékeim. 1993) Lánya, Ortutay Mária is megerősíti, hogy „Spira, a híres munkácsi rabbi volt a fogolytárs, aki abban a lágerben raboskodott. Ő mondta el nagyapám fölött az utolsó imát, zsidó szertartás szerint.” (Kárpátaljai Hírmondó, 2010. december, 11. old.)

Bergida Ignácot, az ungvári hitközség titkárát 1948-ban hamis vádakkal letartóztatták, majd – hogy ne akadályozza az ungvári nagy zsinagóga államosítását – szovjetellenes tevékenységért 25 évre ítélték. 1951-ben rokkantan, súlyos betegen szabadult, néhány hétre rá meg is halt.

Az izraelita hitélet szabad gyakorlása csak a rendszerváltás után vált lehetővé. A néhány visszakapott zsinagógában, imaházban (beregszászi, huszti, munkácsi, nagyszőlősi, ungvári ortodox zsidó hitközségekben) is elindult a vallási élet, újjászervezték a zsidó vallási, anyanyelvi és kulturális hagyományokat felvállaló civil szervezeteket, alapítványokat is.” (Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete, elnök: Huber Béla, Hesed Spira.)

A GULÁGRA ELHURCOLT KÁRPÁTALJAI BAPTISTA, ADVENTISTA
ÉS MÁS EGYHÁZI VIZLTÓK 1945-1956

GULÁG

A SZABAD- ÉS KISEGYHÁZAK

Az erőszakos szovjetizálás idején a magyarok lakta településeken a történelmi egyházak mellett üldöztek a baptista, adventista, a Jehova tanúi és más vallási csoportok aktivistáit, vezetőit. Az ellenszegülőket, a katonai szolgálat megtagadói (a későbbiekben munkaszázadban /robocsije batalion/ szolgálhattak) börtönbe, lágerbe zárták. A független Ukrajnában nem akadályozták a szabad vallásgyakorlást, a felekezetek a hatályos törvények alapján működhetnek.

A fentebb bemutatott magyar történelmi egyházakon kívül egyéb egyházak, kisegyházak, szekták fejtik ki tevékenységüket a magyar lakta településeken is. Mintegy 25 ezer magyar kötődik a baptista, a Hetednapos Adventista Egyház, a Jehova Tanúi Egyház, és más újprotestáns egyházhoz, szekta-csoportokhoz. Az ateisták és felekezeten kívüli magyarok száma elenyésző, ha van is ilyen, azok a városban élnek.

Adventisták találkozója Beregszászi Amfiteátrumban (2016)

A rendszerváltás után a kárpátaljai Hetednapos Adventista Egyház magyar missziós tevékenységet főleg a következő magyarok lakta településeken folytat: Ungvár, Munkács, Beregrákos, Csongor, Nagyberég, Muzsaj, Szőlős, Ilosva, Ilonca, Huszt és Visk. A magyar ajkú hívek száma közel ezer főre tehető.

A kárpátaljai adventista küldöttek 2012.szeptember 8-án Beregszászban először tartottak kongresszust. Az istentisztelet fő témája az volt, hogy milyennek kell lenni egy Kereszténynek, a 21. században. Döntés született arról, hogy Beregszászban minden évben találkozni és a helyiek mellett a magyarországi misszionáriusok is szolgálatot végeznek a magyar gyülekezetekben.

A kárpátaljai magyar adventista misszionáriusok szorosan együttműködnek a Hetednapos Adventista Egyház Magyar Uniójának vezetőivel, akik gyakran tartanak evangélizációt a fentebb felsorolt települések gyülekezteiben.

Kulturális téren is figyelemre méltó tevékenységet fejt ki a munkácsi „Emánuel” gyülekezet kórusa, amelynek programjában sok ének, vers és zeneszolgálat hangzik el a falvakban történő fellépéseken.

„A 20. században az állammal többnyire konfliktusos viszonyban lévő Jehova tanúit” Ukrajnában, közte a kárpátaljai magyar falvakban is sok százan követik, főként a Munkácsi (Izsnýete, Szerne), Beregszászi (Gát, Mezővári) és a Nagyszőlősi (Tiszapéterfalva, Tiszaújfalak) településeken felépített imaházakkal vannak jelen, más falvakban is imaházakat is építenek. Egyedi esetként említhető többek között a pravoszláv, más néven a görögkeleti egyház, ahol a híveinek száma 700 000-re tehető (ukrán, orosz, román, cigány), ebből mintegy közel félezer fős magyar gyülekezet jött létre a nagyszőlősi járási Tiszabökenyben. Az ortodox gyülekezetek zöme az Ukrán Pravoszláv Egyház-Moszkvai Patriarchátus fennhatóságát ismeri el papjaik sugallatára.

A kárpátaljai magyar baptista misszióknak közel 100 éves múltja van, „aranykorát” Stumpf Jenő lelkipásztor vezetése alatt élte. Akkor hatvannál is több kárpátaljai településen volt magyar nyelvű baptista gyülekezet, egyházi közösség.

Az erőszakos szovjetizálás idején nagy port vert a magyar baptisták körében a vezető lelkészek meghurcoltatása. Például Kovács Ferenc (1912) nagydobronyi születésű baptista lelkészt azért tartóztatták le és vitték a szovjet Gulagokba, mert Munkács vezető baptista lelkésze volt. Fogságát Orsa és Vityepszki-környéki lágerben töltötte.

Napjainkban Kárpátalján 10 településen (Bene, Beregújfalu, Beregszász, Gát, Gut, Kigyós, Kisdobrony, Rafajnaújfalu, Zápzonny, stb.) van magyar baptista gyülekezet vagy közösség, ebből pedig 7 helyen van baptista imaház. A közel 200 fős közösséget 4 lelkipásztor és 3 missziómunkás pásztorolja.

2017-ben Kondor János/Iván a baptisták kárpátaljai megyei egyesületének az elnöke.

A Rákosszabai Béthel Alapítvány a Zápzonny Magyar Baptista Közösség közreműködésével az általános iskola számára egy többfunkciós sportpályát építtetett Zápzonnyban

IMPRESSZUM

A Tiszabökenyi Árpád-házi szent. Erzsébet templom
Egyházüldözés Kárpátalján 1944-1991 Idővándor tematikus kiállítása:
Más felekezetekhez tartozó hívek üldözése,
a vallásgyakorlás korlátozása a szovjet érdekek érdekében.

A tablókat összeállította:

dr. Dupka György történész,
felhasználta

Botlik József, Dupka György, Huber Béla, Weiss Sándor, Korszun Alekszej, Fuchs Andrea és
mások munkáit.

Lektorálta:
dr. Zubánics László, Szendrey Anita.

Grafika és szerkesztés:
Spenik Viktor

Nyomdai kivitelezés: Shark Kft.

A kiállítás megvalósulását 2016-2017 között támogatta
a GULÁG-GUPVI Emlékbizottság

**GULÁG
EMLÉKBIZOTTSÁG**
A Szovjetunióba hurcolt politikai foglyak
és kényszer munkások emlékére

A GULÁGRA ELHURCOLT KÁRPÁTALJAI BAPTISTA, ADVENTISTA ÉS MÁS EGYHÁZI VEZETŐK 1945–1956

A SZABAD- ÉS KISEGYHÁZAK

Az erőszakos szovjetizálás idején a magyarlakta településeken a történelmi egyházak mellett üldözték a baptista, adventista, a Jehova tanúi és más vallási csoportok aktivistáit, vezetőit. Az ellenszegülőket, a katonai szolgálat megtagadóit (a későbbiekben munkaszázadban /robocsije batalion/ szolgálhattak) börtönbe, lágerekbe zárták.

A független Ukrajnában nem akadályozzák a szabad vallásgyakorlást, a felekezetek a hatályos törvények alapján működhetnek.

A fentebb bemutatott magyar történelmi egyházakon kívül egyéb egyházak, kiségyházak, szekták fejtik ki tevékenységüket a magyarlakta településeken is. Mintegy 25 ezer magyar kötődik a baptista, a Hetednap Adventista Egyház, a Jehova Tanúi Egyház és más újprotestáns egyházhoz, szekta-csoportosuláshoz. Az ateisták és felekezeten kívüli magyarok száma elenyésző, ha van is ilyen, azok a városban élnek.

A rendszerváltás után a kárpátaljai Hetednap Adventista Egyház magyar missziós tevékenységet főleg a következő magyarlakta településeken folytat: Ungvár, Munkács, Beregrákos, Csongor, Nagybereg, Muzsaly, Nagyszőlős, Ilosva, Ilonca, Huszt és Visk. A magyar ajkú hívek száma közel ezer főre tehető.

A kárpátaljai adventista küldöttek 2012. szeptember 8-án Beregszászban először tartottak kongresszust. Az istentiszteletek fő témája az volt, hogy milyennek kell lennie egy kereszténynek a 21. században. Döntés született arról, hogy Beregszászban minden évben találkoznak és a helyiek mellett a magyarországi misszionáriusok is szolgálatot végeznek a magyar gyülekezetekben.

A kárpátaljai magyar adventista misszionáriusok szorosan együttműködnek a Hetednap Adventista Egyház Magyar Uniójának vezetőivel, akik gyakran tartanak evangelizációt a fentebb felsorolt települések gyülekezeteiben.

Kulturális téren is figyelemre méltó tevékenységet fejt ki a munkácsi „Emánuel” gyülekezet kórusa, amelynek programjában sok ének, vers és zeneszolgálat hangzik el a falvakban történő fellépéseken.

„A 20. században az állammal többnyire konfliktusos viszonyban lévő Jehova tanúit” Ukrajnában, közte a kárpátaljai magyar falvakban is sok százan követik, főként a munkácsi (Izsnyéte, Szernye) és a nagyszőlősi (Tiszapéterfalva, Tiszaújlak) járási településeken felépített imaházaiakkal vannak jelen, más falvakban is imaházakat építenek. Egyedi esetként említhető többek között a pravoszláv, más néven a görögkeleti egyház, ahol híveinek száma 700 000-re tehető (ukrán, orosz, román, cigány), ebből mintegy félezer fős magyar gyülekezet jött létre a nagyszőlősi járási Tiszabökényben. Az ortodox gyülekezetek zöme az Ukrán Pravoszláv Egyház–Moszkvai Patriarchátus fennhatóságát ismeri el papjaik sugallatára.

A kárpátaljai magyar baptista misszióknak közel 100 éves múltja van, „aranykorát” Stumpf Jenő lelkipásztor vezetése alatt élte. Akkor hatvannál is több kárpátaljai településen volt magyar nyelvű baptista gyülekezet, egyházi közösség.

Az erőszakos szovjetizálás idején nagy port vert a magyar baptisták körében a vezető lelkészek meghurcoltatása. Például Kovács Ferenc (1912) nagydobronyi születésű baptista lelkészt azért tartóztatták le és vitték a szovjet Gulágokra, mert Munkács vezető baptista lelkésze volt. Fogságát Orsa- és Vityepszk-környéki lágerekben töltötte.

Napjainkban Kárpátalján 10 településen (Bene, Beregújfalu, Beregszász, Gát, Gut, Kígyós, Kisdobrony, Rafajnaújfalu, Zápszony stb.) van magyar baptista imaház. A közel 200 fős közösséget 4 lelkipásztor és 3 misszionárius pásztoralja.

2017-ben Kondor János/Iván a baptisták kárpátaljai megyei egyesületének az elnöke.

IMPRESSZUM

A Tiszabökényi Árpád-házi Szt. Erzsébet templom *Egyházüldözés Kárpátalján 1944–1991 Idővándor tematikus kiállítása:*

Más felekezethez tartozó hívek üldözése, a vallásgyakorlás korlátozása a szovjet érában.

A tablókat összeállította: dr. Dupka György történész, felhasználta Botlik József, Dupka György, Korszun Alekszej, Fuchs Andrea és mások munkáit.

Lektorálta: dr. Zubánics László.

Grafika és szerkesztés: Spenik Viktor.

Nyomdai kivitelezés: Shark Kft.

A kiállítás megvalósulását 2016-2017 között támogatta
a GULÁG-GUPVI Emlékbizottság

I. AZ ÜLDÖZÖTT EGYHÁZAK TÖRTÉNELMI ÁTTEKINTÉSE (1944-1991)

1. A történelmi egyházak szétverése

Az ateizmust hirdető szovjethatalom igyekezett felszámolni, szétverni a magyarok, németek és a ruszinok történelmi egyházait. Üldözték a református, a római, a görögkatolikus egyházak papjait és a kisegyházak vezetőit, beszűkítették életterületüket.¹ Többen közülük a falvakból „malenkij robotra” elhurcolt férfiakkal együtt kerültek a szolvyai lágerbe, majd fogták őket koncepciók perекbe.

Az egyházellenes intézkedésekkel elsősorban menekülésre kényszerítették, internálták, megtizedelték, módszeres zaklatásaikkal megfélemlítették a történelmi egyházaink gyülekezeti tagjait. Vezetőiktől megfosztották az egyházakat, megbénították, korlátozták strukturális működését. Ezekről az évekről így vallott Gulácsy Lajos, a KRE nyugalmazott püspöke, volt politikai fogoly: *„Két éven keresztül, 1945-47 között a szovjethatalom hagyta a lelkészeket tevékenykedni, mialatt megfigyelte őket. Ennek alapján döntöttek eltávolításuk módjáról, mely lehetett börtön, megfélemlítés, a lelképásztori hivatás gyakorlásától való eltiltás, áthelyezés vagy örökre elhallgattatás. Ez utóbbi természetesen a lágert jelentette,”* aki lágeréveiről könyvet is írt.²

Az alábbiakban, ha vázlatosan is, de szólnunk kell a kárpátaljai magyar egyházak, vezetők, papok ellen irányult kegyetlen szovjet megtorlásról is. Az ateista ideológusok teljesen le akarták rombolni az itteni magyarság ezeréves életének vallási hagyományait, a keresztény erkölcsiség eszméjére és hitre épülő fundamentumit is. A helyi kommunista vezetés nem titkolta célját, a kárpátaljaiakra is egy szovjet típusú vallástalan társadalmat akart ráerőszakolni. Ezért fokozatosan korlátozták az egyházi közösségek és lelképásztorainak cselekvési szabadságát, azonban a nép mérhetetlen ellenállását megtorló intézkedésekkel sem tudták letörni. Ezért kénytelenek voltak szigorú feltételek mellett engedélyezni az egyházak addigi munkájának folytatását. Ez a tevékenység templomon belüli vallási szertartásokra, temetésekre korlátozódott. Tiltották a keresztelek, egyházi esküvők gyakorlását, a hittanoktatást, a hagyományos egyházi ünnepek nyilvános megtartását, a lelkési gyűléseket, összejöveteleket, konferenciákat stb.

Számos példával igazolható, hogy az ellenállókati eltiporták. A szovjet államhatalom és pártvezetősége a kárpátaljai egyházak ellenőrzésére különböző szovjet típusú szervezetet, intézményt hozott létre. Ezek közé tartozott az 1944-1946 között létező bábállam, majd 1946. január 22-től hivatalosan is a Szovjetunióhoz csatolt kárpátaljai területen felállított egyházügyi hivatal, az NKVD, SZMERS és más belügyi szervek egyházügyi osztályai, vallásüldöző egységei. Kárpátaljai tevékenységük során a bolsevista államhatalom számára a nemkívánatos vallás papjai közül többet megsemmisítettek, megöltek, meghurcoltak, bebörtönöztek, megfélemlítettek. Vallási kegytárgyaikat, építményeiket, földjeiket elkobozták, szent könyveiket megsemmisítették, lerombolták, elégették. A templomok, parókiaák állami tulajdonba kerültek. Így a gyülekezetek az államtól bérelték a templomokat. Az állam több templomot bezárított, illetve egyesekben ateista múzeumot működtetett.³

¹ Részletek egy készülő monográfiából.

² *Gulácsy Lajos önéletírása.* Mélységből a magasba. Bizonyosságtétel az elmúlt időkről. Második, bővített kiadás. Megjelent magánkiadásban. Beregszász, 2009.

³ Orbán Marianna: *Templombezárás – mint a szovjet egyházellenes politika egyik lépcsőfoka.* In: Közoktatás, 2006/2-3.

Az egyházak szétbomlasztására létrehozták Kárpátalján is a „békepap-mozgalmat.” A hatalommal kollaboráló lelkészek árulták el és jutatták lágerekbe a hitükhöz keményen ragaszkodó paptársakat.

A szabad vallásgyakorlás tekintetében csupán 1988-1989-ben történt változás, rehabilitálták a görögkatolikus egyházat, engedélyezték a vallási tevékenységet. Ezzel az egyházak újjászületésének korszaka is kezdetét vette.

2. A római katolikus templomok meggyalázása, az egyházközségek vezetőinek „kiszűrése”

A II. világháború befejeztével a szatmári egyházmegyétől leszakadt kárpátaljai római katolikus egyházközséghez 50 település tartozott, ebből 11-ben németül, 10-ben pedig szlovákul is miséztek. 1945-ben még 48 római katolikus papja volt az egyháznak.⁴

1944 végétől 1945-től kezdődően a sztálinizmus lesújtott a kárpátaljai római katolikus egyházra is. A kommunista agitátorok elvetemülten nehezítették meg a vallási közösségek életét. Megszüntették és felszámolták a vallási egyesületeket, betiltották a hitoktatást. Megfosztották az egyházat ingatlanjainak, földjeinek tulajdonjogától. Államosították a plébániákat, papi lakásokat stb. Elvitték, részben megsemmisítették az egyházi könyvtárakat, okiratokat, történelmi feljegyzéseket, egyházi anyakönyveket. Ahol a hívek keményen ragaszkodtak templomukhoz, használatáért tetemes összegű adókat vetettek ki. Ha elmaradt az adófizetés, kulcsra zárták. A teljesen bezárt templomokat meggyalázták. Raktárrá, sportteremmé, ateista múzeummá, ravatalozóvá, autószerelő műhelyé stb. alakították át azokat. Több Árpád-kori, illetve később épült műemlék-templomot romboltak le. A bolsevista vandalizmus martaléka lett Puznyákfalván, Szinyák-Kékesfürdőn, Újtővisfalván, Ung-radváncon és más településeken működött templomok, stációk, faluvégi keresztetek, kolostorok stb. Például a környék párttitkárának szigorú utasítására a korláthelmeci templomot a gorbacsovi peresztrójka kezdetén hatalmas erőgép segítségével bontották le.⁵

A felbecsülhetetlen anyagi és erkölcsi károkat okozó ateista vallásüldözők a papokat „a szovjet nép ellenségének” kiáltották ki. Hazug vádakkal bélyegezték meg Isten és a nép hű szolgálát.

A szovjet belügyi szervek 1945-ben először 3 papot tartóztattak le, névszerint: Lőrincz István őrdarmai esperest, Tindira Ernő bárdházi plébánost és dr. Tóth József szerednyei plébánost. Ezzel az egyházat érzékenyen érintő koncepciók sorozata indult el. A politikailag megvehetetlen vezetőiket, plébánosokat, segédlelkészeket koholt vádak alapján hurcolták meg.

Ungváron a KGB mellet működő különleges tanács, illetve a „trojka”, a katonai törvényszék, a Kárpátaljai Területi Bíróság szovjetellenes tevékenység vádjával 1948-tól újabb 16-öt papot ítélt el többnyire 25 évi, a rideg Szibériában letöltendő kényszermunkára.⁶

Az eddigi adatok szerint 19 római katolikus papot vetettek börtön-lágerbe köztük volt: Árvay Dezső, Bakó Zoltán, Bártfay Kálmán, dr. Bujaló Bernát, Csáti József, Galambos József, Haklik Sándor, Heveli Antal, Homolya Péter, Horváth Ágoston, Hudra Lajos, Lőrincz István, Pásztor Ferenc, Plackinger Pál, Sörös János, dr. Temfli István, Tindira Ernő, dr. Tóth József, Tökés György.

Csáti József vikáriust például halálra ítélték. A kivégzéstől az isteni gondviselés mentette meg. Nem tért vissza és idegen földben nyugszik: Haklik Sándor (1893-1950?) kisérti esperes, Pásztor Ferenc (1880-1951) beregszászi főesperes, vikárius.

Az itthonmaradottak sem úszták meg állandó zaklatások nélkül. Levéltári anyagokból tudjuk, hogy szigorú megfigyelés alatt tartották őket. Akibe valamely oknál fogva belekötöttek, attól megvonták a működési engedélyt, mégpedig azzal a hamis szólammal, hogy „nem tartották be az egyházra vonatkozó állami törvényeket.” Sunyi módon gyakorolták azt a taktikát is, hogy a papokat egyik hitközségből a másikba helyezték át és erre mindig okot találtak. Az Állami Egyházügyi Hivatal vezetői az egyház belső életébe is beleavatkoztak. Például önkényesen neveztek ki számukra megfelelő, a szovjet hatalmi szervekkel együttműködő vikáriust, nevezetesen Molnár János személyében, aki a „békepapok” sorába tartozott, aki az üldözött paptársai mellett nem állt ki.

A bebörtönzött római katolikus papok csak az általános politikai amnesztia kihirdetése után, 1956-1957-ben térhettek haza. A szovjet koncentrációs tábor sem tudta megtörni hitüket, fizikailag legyengülten, de hozzáláttak szent kötelességük teljesítéséhez. Utolsó leheletükig eleget tettek isteni küldetésüknek, a rendszer magyar áldozatainak, meghurcoltaknak lelki erőt, hitet, reményt és vigaszt adtak.

Ezek közzé tartozott az 1990-ben elhunyt Horváth Ágoston római katolikus ungvári plébános, aki az üldöztetésekre így emlékezett vissza: „Negyvenben, amikor engem szenteltek, negyvenkilenc pap volt Kárpátalján. Ma*(1989-ben) kilenc

⁴ Lásd bővebben: Kárpátaljai Római Katolikus Egyház. – In: Magyar Katolikus Lexikon: <http://lexikon.katolikus.hu/K/kárpátaljai-római-katolikus-egyház.html>

⁵ Lásd bővebben: S. Benedek András: *A tettenérhető történelem*. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. (Vallás). Ungvár-Budapest, 1993. 109.p., Majnek Antal: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története*. –In: Útközben. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998. 53. p.

⁶ Csáti József-Dióssi Géza Kornél: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház*. –In: Extra Hungaricum. A hatodik Síp antológiája. Hatodik síp, Budapest-Ungvár, 1992.176.p.

van. Volt jelentkező, de a hatóság nem engedte őket Rigába... Aztán negyvenhatban már gyűjtötték a papokat. Szovjetellenes magatartásért. Pedig ártatlanok voltunk. Jöttek az orosz ávósok és letartóztattak, bevitték az ávós központba. Akkor az a kapitány – ma is tudom a nevét – összerugdosott... Aztán a bíróságon meghozták az ítéletet: 58-as paragrafus, szovjetellenes agitáció... A lágerben is tartottunk szentmisét... A hit tartotta bennünk a lelket. Eleinte jeleztük is, hány misét mondtunk, de aztán sok száz lett belőle... Tíz évig voltam oda... Lágerben. A kínai határ mentén. Állítólag hatvanezer volna a katolikusok száma... Nagyon üldözték őket, a papokat, híveket, akik a lágerekben pusztultak el, betegségben, kínzásokban. Volt olyan eset, hogy felakasztva találtak egy papot vagy elgázolta egy autó. Ez a múlt. Reménykedni kell.”⁷

Ez a remény beteljesült, sokan nem érték meg. Kárpátalján mindenki számára emlékezetes volt az az esemény, amikor Csáti József fogadta 1989 tavaszán dr. Paskai László esztergomi érseket. Ettől az alkalomtól érezhető pozitív változás állt be a Kárpátaljai Római Katolikus Egyház életében. Ezzel kezdődött el az egyház életében a tulajdonképpeni „rendszer váltás”.⁸ 1993-ban jött létre a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság. II. János Pál pápa a Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság területén 2002-ben alapította a Munkácsi Egyházmegyét a római katolikus hívek számára. Első megyéspüspökévé az addigi apostoli kormányzót, Majnek Antal OFM püspököt nevezte ki.

3. A „ruszin öntudatú” görögkatolikus egyház szétzúzása

A kommunista diktatúrát megtestesítő állami egyházügyi hatóság az NKVD közreműködésével kíméletlenül indította el a görögkatolikus egyház felszámolását, ingó és ingatlan vagyonának elkobzását a központi pravoszláv egyház javára. Ennek érdekében a helyi szovjet karhatalmi szervek, a pravoszláv főpapok elvakult, gyűlöletkeltő propagandaháborút indítottak a Görögkatolikus Egyház és papjai ellen, nyíltan hangoztatták az Orosz Pravoszláv Egyházba való beolvasztásukat. Korlátlan elvetemültségük példájaként említhető, hogy Sztojka Sándor (1890-1943) püspök sírját is meggyalázták, holttestét feldarabolva szétszórták az ungvári káptalani temetőben.

A „bezpeka” pribékjei 1947. október 27-én sikertelen merényletet követtek el Lavki község határában Romzsa Tódor görögkatolikus püspök ellen. A megghiúsult merénylet után 5 nappal a munkácsi kórházi ágyán, november 1-én Romzsa Tódor főpásztort megmérgezték. Halálának híre megrendítette egész Kárpátalját.⁹ Azokat a görögkatolikus papokat, aki nem írták alá a csatlakozást, ezeket elhurcolták. Az eddigi Bendász-feldolgozások¹⁰ szerint az akkor működő 265 plébánia 350 lelkészéből 129-en elutasították az aposztáziát, őket népbírószági tárgyalás után lágerbe toloncoltak, egyeseket kivégeztek. Több mint 30-an nem tértek vissza.¹¹ A vértanúhalált halt görögkatolikus püspökök, főpapok, teológusok, parochusok, szerzetesek:

Antonisin István (1901–1948),
id. Bacsinszky Dániel (1879–1951),
Chira Sándor (1897–1983),
Czibere Tódor (1906–1950),
Choma Viktor (1891–1953),
Csépes János (1918–1953),
Csubáti József (1909–1949),
Demjánovics Péter Pál (1869–1945),
Dubiczki András (1877–1950),
Duliskovics Viktor (1917–1954),
Durnevics Tódor (1904–1954),

Fedeles Cirill (1881–1950),
dr. Fenczik István (1892–1945),
Ferencsik Tivadar (1915–1949),
dr. Hadzsega Gyula (1902–1947),
Holis Antal Konstantin (1894–1953),
Ilniczky Sándor (1889–1947),
Jankovszky Illés (1902–1948),
Keselya János (1904–1949),
Kohutics Tivadar (1881–1955),
Legeza István (1893–1955),
Legeza Péter (1912–1946),

Mózer Mihály (1915–1955),
Orosz Péter (1917–1953),
Ortutay Jenő (1889–1950),
Petrik Jenő (1892–1953),
Ruszinkó Miklós (1886–1955),
Sereghy András (1893–1950),
Simsa Andor (1882–1952),
Thegze Miklós (1905–1953),
Tivadar István (1895–1954),
Zavagyák Bazil József (1911–1958),
Zseltvay Fedor (1886–1951).

⁷ Horváth Ágoston: *A lágerben is szentmisét tartottunk*. – In: Dupka György. *Koncepciós perek magyar elítélteinek emlékkönyve, 1944-1955*. Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár, 1993. 43-45. p.

⁸ Beres Attila: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története a rendszerváltástól napjainkig*. – Kárpátaljai Szemle (digitalizált változata): <http://karpatszemle.uz.ua/tarstud/ta060101.htm>

⁹ Romzsa Tódor (1911-1947) püspököt 2001. június 27-én az Ukrajnába látogató II. János Pál pápa boldoggá avatta.

¹⁰ Bendász István- Bendász Dániel: *Helytállás és tanúságtétel*. A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Galéria-Écriture, Ungvár-Budapest, 1994.

¹¹ Vértanúink- hitvallóink. Kárpátaljai római- és görögkatolikus vértanúk életrajza 73 személy (újdonság!): <http://www.mindszenty.katolikus.hu/koszoru/boldava.html>

Botlik József a „*Görög katolikus vértanúk a Kárpát-medencében 1914-1976*” című, 2010. december 2-án Budapesten rendezett nemzetközi konferencia alkalmából megjelent könyvében¹² Kárpátalján a munkácsi, az Északkelet-Magyarországon a hajdúdorogi, Felvidéken az eperjesi, Délvidéken a körösi görögkatolikus egyházmegyéék, valamint az Észak-Erdély és Székelyföld parókiáinak lelkészei közül „mindösszesen 264 kárpát-medencei görögkatolikus vértanú áldozatot” mutatott be, akik a kommunista üldözés következtében haltak meg börtönökben, lágerekben.

Dr. Ortutay Elemér teológus a lágerrek egyik túlélője egyik írásában¹³ valamennyi történelmi egyház nevében mondta ki: „120 görög katolikus, 19 római katolikus papot, 20 református papot börtönbe vetettek. Sőt, a munkácsi főrabbinak, dr. Spirának sem kegyelmeztek. Gondolván, esztelenségükben: nem lesznek pásztorok, szét széled a nyáj...” Ortutay atya szerint az egyházmegye szétzúzása után 28 ezer görög katolikus magyar, 16 ezer román, 4 ezer szlovák és kb. 400 ezer ruszin maradt pásztor nélkül. Mint írja: „Ezt az egyházat 1949. február 17-én az állami hatalom likvidálta, felszámolta, nyilvános működését betiltotta, templomait bezáratta vagy átadta az államvallás képviselőinek. A püspöki palotát elvette, az egyház papjait, mind a püspöki palotából, mind a parókiákból- és ez szó szerint értendő – az utcára tette.”¹⁴ Ortutay Elemér 1949-ben ítéltek el 25 évi, lágerben letöltendő kényszermunkára. Büntetését Vorkután töltötte le, a szénbányában dolgozott. Sztálin halála után hazajött fizikailag megrokkant paptársaival, akik közül a lágerekben kb. 30-35-en meghaltak. Így pl. Ortutay Jenő édesapja is pap volt, Ábezben, a lágerben halt meg. A továbbiakban papi működésük szigorúan tiltva volt. Csak titokban miséztek odahaza, vagy temettek, kereszteltek, eskettek. Állandó rendőri megfigyelés alatt éltek. Rendszeresen beidéztek az NKVD-re kihallgatásra, lakását is gyakran felforgatták. Katakombai munkát végeztek éspedig az 1988-1989 között bekövetkezett egyház rehabilitálásáig.

4. Újabb adalékok a boldog Romzsa Tódor püspök megöletéséhez

Husadik század eleji történelmünk egyik legkiemelkedőbb alakja volt Romzsa Tódor¹⁵ (Nagybocskó, 1911, április 14. – Ungvár, 1947. november 1.) appipai püspök és munkácsi vértanú-püspök¹⁶, akit 1944. szeptember 24-én püspökké szenteltek és 4 év elteltével a kommunista diktatúra áldozata lett. Tódor püspök személyében mindazt megtaláljuk, amit nagysága fogalmán értünk: a helytállást és a tanúságtételt, hű maradt hitéhez, egyházához és Kárpátalja népéhez. Életrajzírói egybehangzóan vallják: munkássága az etnikumok közti ellentétek kibékíthetőségének is szép példája – magyar volt, de természetesen tartotta, hogy mindegyik papjával, híveivel azok nyelvén beszéljen. Főpapi tevékenységét (ifjúságát, felkészülését a missziós munkára, lelkipásztori és lelkipályozó-tanári, illetve püspöki tevékenységét és üldözését, stb.) eléggé bőven feldolgozták, közel félszáz dolgozat jelet meg magyar és ukrán szerzők tollából is.¹⁷ Eddig a leghitelesebb történelmi portrét Puskás László¹⁸ atya rajzolta meg Romzsa Tódor püspök életéről, hitvallásáról és vértanúhaláláról.¹⁹ Azonban a püspök presszionálásáról és az ellene elkövetett merényletről még mindig újabb levéltári anyagok és visszaemlékezések kerülnek napvilágra.²⁰

1. Az első fontos „szellemi ellenállása” abban nyilvánult meg, hogy amikor 1944. november 26-án az ún. Kárpátontúli Ukrajna népbizottságának első munkácsi kongresszusán elfogadják a Manifesztumot, amely Kárpátalja Szovjet-Ukrajnával való újraegyesülésének kérelmét tartalmazza, Romzsa püspök és paptársai elutasítják a Manifesztum aláírását.

Mire alapozta ezt a döntését? Már említettük, hogy a Vatikán ebben a zavaros politikai helyzetben semlegesség betartására kérte. Fontos azt is tudni, hogy 1944 decemberében a csehszlovák kormány küldöttsége (Nemec kormány megbízott) felkeresi Romzsa püspököt és biztosítja arról, hogy az érvényes nemzetközi szerződések értelmében Kárpátalja a csehszlovák állam autonóm része lesz. A püspök szembesült azzal a valósággal is, hogy a csehszlovákiai

¹² Botlik József: *Görög katolikus vértanúk a Kárpát-medencében 1914-1976*. Az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat és a Kárpátok Régió Kultúráért Közhasznú Egyesület közös kiadványa, Budapest, 2010.

¹³ Ortutay Elemér: *A kárpátaljai görögkatolikus egyház helyzete, a vallás és a kisebbségi magyar sors*. –In: „Sötét napok jöttek...” (Konceptiók perek magyar elítélteinek emlékkönyve 1944-1955) Dupka György közreadásában, Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár, 1993.70. – 78 oldal.

¹⁴ Dr. Ortutay Elemér. „... holnap is felkel a nap”. *Emlékeim*. Intermix kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.48. p.

¹⁵ A Tódor (Teodor) név jelentése: „Isten ajándéka”, azaz Isten szeretetének jele az emberek iránt.

¹⁶ Bendász István – Bendász Dániel: *Helytállás és tanúságtétel*. A Munkácsi Görög Katolikus Egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Galéria-Écriture, Ungvár-Budapest 1994, 94-96. p.

¹⁷ Hetényi Varga Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. Abaliget, 1992., Botlik József: *Hármas kereszt alatt*. Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig. 1646-1997. Budapest, 1997. Boldizsár M. Uzsgordzka. Unija. Uzsgorod, 1997., Maszlij M. Pomjatyj epizkopa-mucsenyika. – Blagovisznyik, 1994, N-11., M. Prijmics: Teodor Romzsa. –In: Kalendar krajeznacsvih pamjatnih dat na 2011. rik, Uzsgorod, 2010. 156 p. stb.

¹⁸ Puskás László (1941) a lembergi (Lviv) Művészeti Akadémián szerzett festőművészi diplomát 1965-ben. 1993-ban pappá szentelték, majd a munkácsi görögkatolikus egyházmegye papja, a Communio folyóirat ukrán szekciójának főszerkesztője.

¹⁹ *Romzsa Tódor püspök hitvallása és vértanúhalála*. Készült Puskás László atya boldogáavatási életrajzi anyagai nyomán. Ukránról magyarra fordította és szerkesztette R. Bulecza Rozália. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2000.

²⁰ ЦАМО РФ. Ф. 244. оп. 2980. А. 97. л. 291.363. (Pronyin tábornok, a 4 Ukrán Front „főkomiszáriátus” parancsnokának jelentése, egyebek mellett javasolja a Vatikánhoz és Budapesthez hű kárpátaljai görögkatolikus egyház és vezetőinek likvidálását.

hatalmi törekvésekkel szemben a 4. Ukrán Front politikai tisztjei és a bevetett kárpátaljai kommunista ügynökeik Kárpátaljának Szovjet-Ukrajnához való csatolása érdekében aktív tevékenységet folytattak a lakosság körében. Erről végérvényesen akkor győződött meg, amikor 1944. november 6-ra az ungvári városi moziban²¹ rendezett győzelmi ünnepén Petrov tábornok komisárjai (politruk), köztük Tulpanov ezredes arra kérték, hogy mondjon alkalomhoz illő beszédet, kérésüket teljesítve, igen visszafogott, üdvözlő szavakkal köszöntö meg a Sztálin vezérnek és hadseregének, hogy különösebb pusztítások nélkül Kárpátaljára is elhozták a szabadságot, a békét. Másnap Chira Sándor Visszaemlékezése szerint a *Zakarpatszka Pravda* c. megyei újságban „*pár soros hírecske jelent meg Romzsza Tódor aláírásával (!), amelyben a püspök az egyházmegye nevében bejelentette Kárpátaljának Szovjet-Ukrajnához való önkéntes csatlakozását!! Ilyesmire a püspök még álmában sem gondolt soha!! ...Ettől kezdve Tulpanov ezredes igen gyakori látogatója lett a püspöki palotának.*”²² A püspök eredménytelenül tiltakozott a hamisítás ellen a szerkesztőségénél, akik az „*ezt kellett, volna mondania*” alapon az ügyet lezártak tekintették. A püspöknek csak egy lehetősége volt: többé nem vett részt az ilyen szervezett népünnepélyeken és találkozókön, a sajtó képviselőit sem fogadta. A Kiáltvány aláírását, megtagadó tettét a 4. Ukrán front politikai tisztjei úgy értékelték, hogy ez szembeszegülést jelent a szovjethatalommal. A szemtanúk visszaemlékezése szerint a vádak azzal hárította el, hogy a „*Manifesztum politikai dokumentum, a püspök pedig nem foglalkozhat politikával.*”²³

2. A második fontos döntése, hogy a Katolikus Egyházzal való egység megőrzése érdekében, a Vatikán iránti hűség szellemében elutasítja a szovjethatalom felszólítását az orosz Ortodox Egyházhoz való csatlakozásra. Az aposztázia elutasítására szólítja fel egyházának papjait is.

Egyháza pozíciójának megtartása érdekében 1945. január 18-20 körül Tulpanov ezredes felszólítására, felkereste Chira kanonokkal²⁴ Petrov tábornokot, a 4. Ukrán Front parancsnokának hivatalát a nagymihályi (Szlovákia, Mihajlovce) főhadiszálláson. A mindenható hadúr a tárgyalás befejtével (jelen volt Mehliusz generális, Tulpanov ezredes) Chira Sándort idézve, így búcsúzott Petrov tábornok a püspöktől: „*Mi támogatni fogjuk Önöket!*” Azonban ebből az ígéretből nem lett semmi. Időközben a politikai tisztek ösztönzésére és támogatásával a településeken megalakult helyi közigazgatási szervek a pravoszláv egyház képviselőivel együttműködve megkezdték a görögkatolikus templomok, a parochiák erőszakos elfoglalását.

A templomfoglalások ügyében és a letartóztatott papok kiszabadítása érdekében Tódor püspök kényszerű együttműködésből felveszi a kapcsolatot Tyulpanov ezredessel, továbbá tárgyalásokat folytat Turjanica Ivánnal, a Kárpátontúli Ukrajna Népi Tanács elnökével, munkatársai találkoznak újra a KGB politikai tisztjeivel, a Népi Tanács vezetőségével. Csupán annyit tudott elérni, hogy néhány paptársát szabadon engedték. Az NKVD galíciai módszere Kárpátalján nem vált be. A fiatal, politikailag semleges Tódor püspökre nem tudták ráütni a fasizmussal való szoros együttműködést. A püspököt nem tudta „*megpuhítani*” ungvári tartózkodása alatt Vilhovij, a köztársasági vallásügyi megbízott sem, akinek nyíltan kijelentette, hiába bármilyen próbálkozása nem tér át egyházával a pravoszláviára. A püspök az új hatalommal egy darabig még folytatja párviadalát, meggyőződéssel vette tudomásul, hogy egyházmegyéje a szovjet körülmények között nem maradhat fenn. 1947. április 11-én „*a kihelyezett sírlepelnél mondja el bátor beszédét a jogtalanságok, az árulás ellen.*” És arra szólítja a híveket, hogy „*ne hagyják magukat megfélemlíteni*”, ha elveszik a templomokat és monastorokat, akkor ott marad még a teremtó „*Magasságos temploma*” és otthon imádkozzanak a hozzátartozókkal, és sohase hagyják el az igaz hitet. Üzenetét világosan és egyszerűen fogalmazta meg, hogy az egyház és a hívek illegálisban is folytassák tevékenységüket.²⁵ Ezzel az üzenetével „*halálos ítéletét vette tudomásul*”.

Tódor püspök ellen kitervelt és végrehajtott merényletet sokáig homály fedte, különböző teóriák, mellébeszélések, legendák övezték. Különböző dolgozatokban egymásnak is ellentmondó adatok, téves feltevések jelentek meg. Milyen méreggel és hogyan ölték meg? Ki volt a felbujtó és végrehajtó? Hogy miként szabadultak meg Romzsától, erről a szomorú tényről írt Pavel Szudoplatov írásos jelentést a Szovjetunió Kommunista Pártja XIII. kongresszusának: „*Az SZKP KB politikai bizottsága tagjának, az Ukrajnai KP KB első titkárának, Nyikita Hruscsovnak az utasítására, az USZSZK Állambiztonsági Hivatala által kidolgozott és Hruscsov által jóváhagyott terv szerint Munkács városában megtörtént Romzsának, a görögkatolikus egyház vezetőjének megsemmisítése, aki erőlyesen tiltakozott a görögkatolikusok pravoszláv csatlakozása ellen.*”²⁶ Pavel Szudoplatov, az SZSZKSZ állambiztonsági hivatala 4. felderítési-diverziós vezetősége parancsnokának 1998-ban oroszul megjelent emlékiratában a gyilkosság megszervezésével részletesebben foglalkozik.²⁷

²¹ Az ungvári római katolikus templommal szemben van, ma is mozi-színház.

²² Chira Sándor: *Visszaemlékezés*. – In: Bendász István – Bendász Dániel, i. m. 1994, 132. p.

²³ *Romzsza Tódor püspök hitvallása és vértanúhalála*. Készült Puskás László atya boldoggáavatási életrajzi anyagai nyomán. Ukránról magyarra fordította és szerkesztette R. Bulecza Rozália. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2000.27. p.

²⁴ Chira Sándor Visszaemlékezésében részletes beszámol erről a találkozóról is. Lásd: i. m. 132-133. p.

²⁵ Romzsza Tódor püspök hitvallása és vértanúhalála. Készült Puskás László atya boldoggáavatási életrajzi anyagai nyomán. Ukránról magyarra fordította és szerkesztette R. Bulecza Rozália. Ungvár-Budapest, Intermix Kiadó, 2000.36-37. p.

²⁶ Moszkovszkije Novosztij, 1992, VIII. 02., 31. sz., 10. p.

²⁷ Pavel Szudoplatov: *Szpecoperaciji. Ljubjanka i Kreml*. 1930-1950 roki. Moszkva, Olm-Pres, 1998. 412-414. p.

Ebből idézünk: „Hruscsov Sztálinhoz fordult azzal a kérdéssel, hogy engedélyezze számára a teljes egyházi felsőbbség titkos likvidálását Ungváron”. Szudoplatov az is megjegyzi, hogy ezt a levelet Hruscsovon kívül Szavcsenko az Ukrán SZSZK állambiztonsági minisztere is aláírta. A kijevi elvtársak a levél másolatát Abakumovnak, az SZSZKSZ állambiztonsági miniszterének is megküldték. A levélben megfogalmazott vádak között szerepelt az is, hogy Romzsa aktívan együttműködik a banderistákkal, titkos kapcsolatban áll a Vatikánnal, az utóbbi támogatásával szovjetellenes tevékenységet fejt ki és segítséget nyújt a bandita-mozgalomnak. Továbbá Romzsa és csapata komoly veszélyt jelent a régió politikai stabilizációjára, amely nemrég a Szovjetunió kötelékébe került. Romzsát és környezetét, köztük az apácákat is kémkedéssel gyanúsítják, akik kapcsolatukkal gyanúba keverték Iván Turjanica megyei pártfőnök és a végrehajtó bizottság elnökének feleségét is. Valamennyien fontos információkat birtokolnak, mindez szintén reális veszély jelenthet Hruscsov számára. Ezért is kezdeményezi Romzsa fizikai megsemmisítését. Abakumov, az SZSZKSZ állambiztonsági minisztere – emlékezik vissza Szudoplatov – Hruscsov és Szavcsenko közösen írt levelét neki is megmutatta, egyúttal arra figyelmeztette Szudoplatovot, hogy Sztálin egyenes utasítása nélkül semmilyen együttműködést ne kezdeményezzen az ukrán biztonsági szervekkel. Mint írja: „Sztálin egyetértett Hruscsov javaslatával, miszerint eljött az ideje a Vatikán terrorista fészék megsemmisítésének Ungváron.”

Szudoplatov elismeri, hogy a Romzsa elleni támadás szakszerűtlenül volt előkészítve, a Szavcsenko, az Ukrán SZSZK állambiztonsági minisztere és emberei által szervezett autóbalesetben Romzsa csupán súlyos balesetet szenvedett és Ungvár (megjegyzendő: a csekista tábornok rosszul emlékezik a városra, nem az ungváriba, hanem a munkácsi kórházba vitték a sebesült püspököt és társait) egyik kórházába szállították. Hruscsov a hír hallatán pánikba esett és másodszor is Sztálin segítségét kérte. Azt állította, hogy Romzsa hamarosan a Vatikán magas rangú összekötőivel fog találkozni.

Bizonyára Szudoplatov utasítást kapott, hogy kapcsolódjon be az akcióba. Az NKVD-KGB tábornok²⁸ különítményével először Ungvárra érkezik, hogy kiderítse Romzsa kapcsolatait az ukrán nacionalistákkal, jól ismerte őket, hiszen mint írja, egykor az ukrán nemzeti felkelőhadereg központi parancsokságába is sikerült beépülnie. Ungváron két hetet töltött el, ebben az időben felhívta őt Abakumov, az SZSZKSZ állambiztonsági minisztere, közölte vele, hogy egy hét múlva Ungvárra érkezik Szavcsenko és Majranovszkij, az NKVD-KGB moszkvai toxikológiai laboratóriuma vezetője, azzal a paranccsal, hogy Romzsát likvidálják. Szavcsenko és Majranovszkij közölte Szudoplatovval, hogy Kijevben, a vasútállomáson, Hruscsov a saját vasúti kocsijában fogadta őket, akitől konkrét utasításokat kaptak és sok szerencsét kívánt nekik. Két nap múltán Szavcsenko Hruscsovnak telefonos-jelentést tett, hogy a művelet elő van készítve, ezután Hruscsov kiadta a parancsot az akció végrehajtására. Majranovszkij a kurare mérget tartalmazó ampullát átadta a helyi állambiztonsági szervezet ügynökének, aki ápolónő volt a kórházban, ahol Romzsát kezelték. A halálos injekciót ő adta be. Ennek az akciónak az eredményességéért Szavcsenkót előmenetelben részesítették, egy év múlva Moszkvába rendelték és Molotov helyetteseként az információs bizottságot, irányította.

Puskás László leírása szerint, amelyet nem részletezünk, a munkácsi járási Lókán (Lavki) lévő filiális templom felszentelése után másnap, Tódor püspök kíséretével hazafelé tartott, Zsukót (Zsukova) elhagyva következett be az első merénylet, amelyet 1947. október 27-én hétfőn reggel 8 után, iványi (Ivanivci) felé vezető úton hajtották végre. A merénylet végrehajtói – munkácsi rendőrök egy külön fizetett csoportja – egy nagy Studabaker teherautóval gázolták el a püspököt és társait szállító lovas kocsit, és hozzáfogtak agyonverésükhöz. Tettüket azonban nem fejezhették be, mert váratlanul egy postai teherautó érkezett a helyszínre. Beugráltak a teherautót kísérő Willis terepjáróba és elhajtottak. A súlyosan sérült sebesülteket az odasereglett ruszinok elsősegélyben részesítették, aztán a postások szállították a munkácsi kórházba. Az áldozatok életének (Tódor püspök, Bacsinszky Dániel atya, Bereznay András (Bereznaj Andrij) atya, Bugir (Buhir) Mihály és Maszlej Mihály papnövendék, Choma (Homa) kocsis) megmentésével a híres sebészorvos, dr. Fedinec Sándor, a sebészeti osztály főorvosa és kollégái foglalkoztak.²⁹ Az itt történtek részleteit Manajló Mária Teofília, Szent Bazil rendi apáca későbbiekben megírt visszaemlékezésben³⁰ megerősíti, aki ebben az időben a munkácsi kórházban a sérültek ápolását is felügyelte.

A lábadozó Tódor püspököt Chira Sándor a negyedik napon meglátogatta, előkészületeket tett ungvári haza jövetelére. Mint tudjuk, nem így történt. Az NKVD újabb merényletre készül, minderről Puskás László, a Főpásztor életrajzírója Szudoplatov fentebb említett Emlékiratából értesül. A takarítónőnek (szanitárka) álcázott KGB ügynökét, és ezt Puskás is megerősíti, „Odárkát” a szovjet titkosszolgálat tisztjeinek kérésére Bergman³¹ doktor, a munkácsi kórház főorvosa alkalmazta. A sikertelen merénylet utáni 5-ik napon, 1947. október 31-éről november 1-re virradó éjszakán, szo-

²⁸ Szudoplatov korábban személyesen robbantotta fel Rotterdamban Konovalc ukrán emigráns politikust, és többek között ő szervezte Trockij mexikói meggyilkolását is.

²⁹ A bezúzott koponyájú Choma kocsis három hetes kezelés után meghalt. Pár nap múlva, Breznay atya és a két papnövendék elhagyta a kórházat. A súlyosan megsebesített Bacsinszky Dániel atya három hét múlva épült fel, és hagyta ott a kórházat.

³⁰ *Hogyan halt meg Romzsa püspök? Teofila bazilita-rendi nővér tanúvallomása.* – in: Kárpátontúli Ifjúság, 45. sz. 1990. november 10.

³¹ Botlik József: *Hármas kereszt alatt.* Görög katolikusok Kárpátalján az ungvári uniótól napjainkig (1646-1997). Hatodik Sip Alapítvány Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1997. A könyv szerzője úgy tudja, hogy az igazgató-főorvost Berman, 1944 végén a szovjet megszálló csapatokkal érkezett Munkácsra. 281. p.

katlan időben, szokatlan módon Bergman igazgató-főorvos tartott vizitet a sebészeti osztályon, aki cselesen más kórterembe vezényelte a bazil-rendi apácákat, ezalatt a röpké idő alatt a másik szobában lesben álló Odárka nevű ügynök adta be a szert a tiltakozó Tódor püspöknek. Kora hajnalban, november 1-én 0 óra 45 perckor állt be a halál: a már lábadozó Tódor püspök meghalt a munkácsi kórházban. Puskás László is Szudoplatov Emlékiratára hagyatkozva, elfogadja az ott közölteket, hogy a Főpásztor halálát curare/kuráré³² méreggel vegyített injekció okozta, tehát téves az az elsődleges feltételezés, hogy ciánkálival mérgezték meg.³³ Ez esetben Szudoplatov tábornok kijelentését kell elfogadnunk, mint már fentebb említettük, különítményének tagja volt a Kárpátaljára érkezett Majranovszkij, az NKVD-KGB moszkvai toxikológiai laboratóriuma vezetője, aki személyesen magával hozta a kuráré mérget, tartalmazó ampullát a tervezett gyilkosság helyszínére.

A Tódor püspök ellen elkövetett gyilkos merénylet kitervelésében sokan vettek részt. A lista élén a Sztálin, Hruscsov szovjetvezetők és Abakumov, Szavcsenko, Szudoplatov, Majranovszkij KGB-végrehajtók állnak. Őket követik a munkácsi járási milícia terrorista különítményének tagjai, a megye és a járási vezetőség illetékes szervei, a munkácsi kórház főorvosa, a beépített munkácsi szanitárka és mások.

A hatalom félt a tiltakozók tömegtüntetésétől, ezért Agafonov egyházi megbízott Chira kanonokot arra akarta rávenni, hogy a püspököt másnap, éjszaka folyamán temessék el. A kanonok ezt a javaslatot elvetette. A püspök temetésének napját 1947. november 4-ére, 9-11 óra között tűzte ki. A temetés napja Kárpátalja számára emlékezetes nap volt. A hatalom az Ungvár felé vezető közúton és vasúton leállított minden forgalmat, így akarták megakadályozni, hogy a hívek a távoli településekből eljussanak a temetésre. Tódor püspököt az ungvári görögkatolikus székesegyház kriptájában helyezték örök nyugalomra.

A püspök meggyilkolása után a tettesek bűnbakot keresve, igyekeztek minden nyomot eltüntetni. A bűnbakot Manajló Mária Teofília³⁴ (Ungvár, 1920. március 28. – Ungvár, 19???) O.S.B.M., a munkácsi kórház sebészeti osztályának a személyzetért felelős nővére személyében találták meg, aki szemtanúja volt Romzsa Tódor galád módon kitervelt meggyilkolásának. Mint a bűncselekmény koronatanúját, a tettesek igyekeztek őt izolálni. 1948. január 28-án letartóztatják szovjetellenes irodalom terjesztése vádjával. Kijevbe szállították, ahol 6 hónapon át próbálták – eredménytelenül – rábizonyítani, hogy részt vett Romzsa püspök meggyilkolásában. A Szovjetunió Állambiztonsági Minisztériuma Különbizottságának ítélete szerint, 1948. augusztus 21-én az USZSZK Büntetőtörvénykönyve 20-54-1 „a” és 54. paragrafus 10. cikkely első része alapján elítélték 10 év munkatáborra, 5 év jogfosztásra, vagyonelkobzásra. Betegen került a Mordvin ASZSZK egyik lágerének kórházába. 1955-ben tért haza Ungvárra, mint nyugdíjas ápolónőt 1989 áprilisában rehabilitálták.

Negyvennyolc év elteltével, 1995-től már napirenden van Tódor püspök boldoggá avatási eljárásának kezdeményezése az egyházmegyében. A dokumentációt 1997. október 7-én adták át az illetékes Kongregációnak Rómában. 2001. április 24-én a Vatikánban, a Szenttéavatási Kongregáció dekrétuma alapján Romzsa Tódort, a Munkácsi Egyházmegye görögkatolikus mártírpüspökét II. János Pál pápa boldoggá nyilvánította.³⁵ A boldoggá avatási szertartásra a pápa ukrajnai látogatása alkalmával került sor.

5. Református egyház lelkészeinek felelősségre vonása

A nyilvánosságra került adatok szerint a II. világháború után közel 100 református lelkész hagyta el 40 gyülekezetét és települt át Magyarországra. 1944 novemberében a háromnapos munkára elhurcolt magyar emberek között is számos lelkész volt. Nagy teher nehezedett az itthon maradt református lelkészekre. A totális diktatúra kiépítésével szemben a történelmi egyházaink közül a legélesebben a református egyházhoz köthető Baráti Kör képviselőjében eljáró lelkészek mertek testületileg is tiltakozni. A helyi magyarság nevében is elszántan vállalták a következményeket. Mint ismeretes, a két világháború között Kárpátalján is egyre növekvő befolyással bírt az „ébredési mozgalom”, amely részben megosztotta a református egyházat: egyesek támogatták, mások elleneztek a mozgalmat. A mozgalom célja elsősorban az volt, hogy öntudatos hitre nevelje a református vallásúakat. A Baráti Kör nevéhez fűződik a közös bibliaolvasó, igemagyarázó-ér-

³² Dél-amerikai növénykivonat, műtéteknél ma is használatos az izomműködés időszakos leállítására.

³³ Botlik József a *Hármas kereszt alatt* című könyvében a Manajló Mária Teofília, Szent Bazil rendi apáca visszaemlékezésére, az ügyeletet tartó Fedinec és Miskolci doktor szakértelmére hivatkozva, közli, hogy „sérüléseiből jól gyógyuló püspöknek az orrán (a nyálkahártyán) keresztül méreg juthatott a szervezetébe, mert a halott orra kéült meg a leghamarabb. Azt is megállapították, hogy a méreg ciánkáli lehetett, amely előbb légzőszervi bénulást idézett elő, majd beállt a halál.”

³⁴ Bendász István – Bendász Dániel, i. m. 1994, 113-114. p.

³⁵ Az ungvári székesegyház falán emléktábla őrzi a mártírpüspök emlékét. Az ungvári papi szeminárium Romzsa Tódor püspök nevét viseli. Az egykori tragédia színhelyén 1993-ban felállított emlékmű hirdeti az elmúlt rendszer kegyetlenségét. 2001. március 24-én Lakteleken avatták fel Romzsa Tódor szobrát.

telmező találkozók, lelkesi eszmecserék, konferenciák, betegek, szegények és rászorulóknak megsegítését felvállaló missziós munkák, ifjúsági egyesületek és bibliai iskolák stb. szervezése, megvalósítása.³⁶

1944-1947 között az ateista berendezkedésű hatalom helyi képviselői felfigyeltek a Baráti Kör tagjainak a magyar lakta településeken kifejtett „túl buzgóságára.” Többek között az 1947-es bányai lelkeskonferencián az állam ajánlásával szembeszegülve, bátran állást foglaltak a moszkvai baptistákkal való szövetség ellen. A szovjet biztonsági szervek beavatkozására akkor került sor, amikor a Baráti Kör kemény magjának, másnéven „intézőbizottságának” (Horkay Barna nagyszőlősi, Pázsit József munkácsi, Asszonyi István forgolányi, Simon Zsigmond asztélyi, Kovács Zoltán tiszaujlaki és Zimányi József gecsei lelkesek) döntése értelmében két elszánt lelkes tagjuk, Zimányi József és Horkay Barna megfogalmazásában levelet intéztek Sztálinhoz. A levél írói Sztálin magatartását *Nabukodonozort*-al hasonlították össze, hogyan ő a zsidó néppel bánt és figyelmeztették Sztálint Isten előtti felelősségére. Az is rendhagyó bátorságnak értékelhető, hogy a levelet az NKVD beregszászi hivatalában írták meg és adták át az illetékeseknek, hogy szolgálati uton juttassák el a hatóságokhoz, illetve a címzetthez. A Zimányi József életútját bemutató, 1995-ben megjelent kötetben³⁷ is olvasható a fentebb említett levél, amelyet Cibulka őrnagynak, a KGB beregszászi osztályvezetőjének adott át. Egyébként Zimányi közléséből tudjuk, hogy a KGB elé került levél több változatban készült el. Többek között a levélről Agafonovnak, a területi vallásügyi meghatalmazottjának is tájékoztatták. Valamennyien érdekesnek és merésznek ítélték meg az ügyet. Az akcióról részletesen beszámol emlékiratában. Emlékezetből ezek tartalmát is közreadja, egyik első változatát szöveghűen idézzük: „*Hatalmas Sztálin! – Isten a német fasizmust sok orosz és más nép fiainak vérével törte le. Te a győzelem dicsőségét is magadnak tulajdonítottad. Mindenben Isten helyére helyezted magad. Hatalmas búzamezők mellett nagy táblákon hirdette a dicsekvő felírás: Isten nélkül és imádság nélkül, de műtrágyával és traktorral!*”³⁸ Ezért az Úr meg fog alázni, mint Nabukodonozort. Saját fiaid fognak megvetni téged. – Amíg időd van, szállj magadba, adj dicsőséget a felső Istennek! Ez a népednek is javára lesz. A gögös Belsazar egy éjszaka birodalmával együtt elveszett. – Zimányi József és Horkay Barna”³⁹

A Sztálinnak írt levelet „felségértének” ítélték meg, amely a belügyi szervek és a pártvezetőség körében is nagy zavart keltett. Hamarosan megjött a válasz is, Berija kiadta a parancsot, hogy a levél értelmi szerzőit, aláíróit, támogatóit szigorúan meg kell büntetni. Először 1947. október 16-án Zimányi Józsefet gecsei és Horkay Barnát nagyszőlősi otthonában tartóztatták le. 1948-ban begyűjtötték a Baráti Kör belső magjához tartozó „sesztyorka” további tagjait, ahogy Zimányi nevezte őket emlékiratában⁴⁰ – köztük Asszonyi Istvánt, Pázsit Józsefet, Simon Zsigmondot, Kovács Zoltánt. Rajtuk kívül még négy ember vittek el a Keleti Baráti Kör tagjai közül Györke Istvánt, Huszti Bélát⁴¹, Fekete Gyulát és Gulácsy Lajost. Az utóbbi a kör munkatársa volt, még nem volt akkor lelkes, szabadulása után elvégezte a teológiát és lelkes lett. A kör tagjait elítélték és kényszermunkalágerekbe küldték. Valamennyien Zimányi összegző vallomása szerint „*a levél-ügy kapóra jött a KGB-nek. Nem kellett nekik újra, bizonytalan kimenetelű provokációt kitervelni, hogy rácsaphassanak a lelkesekre és kézbe vehessék az egyházak „irányítását”. Kollaboránsok is előkerültek. Nekik pedig a levél segítségükre volt azért, mert ennek nem volt igazán politikai éle, csak egyházi. Így nem kellett a KGB-nek semmiféle gazdasági vagy politikai ügyet kreálni a hívő lelkesek ellen, csak a hitük miatt támadást és üldöztetést kellett elszenvedniük.*”⁴²

A Sztálin istenítése miatt felháborodó Baráti Kör lelkes tagjainak tevékenységét a hivatalos egyházi vezetés sem nézte jó szemmel. A levél-ügyből kifolyólag – Gencsi püspök és a kollaboráns papok nagy megkönnyülésére – a területi vallásügyi osztály 1947-ben betiltotta a mozgalmat. A baráti kör tagjai közül összesen 13 lelkeset tartóztattak le és ítélték el. Csupán Horkay István uszta meg a börtönt, de az ígírdetési engedélyt tőle 1956-ig megvonták. A Levél-ügy kapcsán bekövetkezett meghurcoltatásairól Horkay Barna, Kovács Zoltán feljegyzéseket készített.⁴³ Gulácsy Lajos⁴⁴ így emlékszik vissza a vádpontokra: „*Szovjetellens tevékenység, kísérlet a nép elámítására, emberek félrevezetése és főleg szovjetellens propaganda terjesztése az ifjúság körében stb.*”

A Baráti Kör „szétverése” után, a református vallás felbomlása céljából a hatalom újabb letartóztatásokat rendelt el. Koholt vádak alapján, szovjetellenes tevékenység vádjával ítélték el és lágerbe került Gönczy Pál (Nagydobrony), Zsurki

³⁶ Peyer–Müller, F.: *A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi osztálya, Budapest, 1994. 344.p.

³⁷ Hargita Árpád: *Tűzszlopoddal a jéghegyek között*. Zimányi József életútja. Fundamentum Alapítvány, Budapest, Éjféli Kiáltás Misszió, Budapest, 1995. 77. p.

³⁸ A Baráti Kör tevékenységét feldolgozó Orbán Marianna lentebb idézett munkájában a levélben szereplő „Traktor”, szóhoz lábjegyzetet írt

³⁹ Lásd: Orbán Marianna, a Verbőci Középiskola történelem szakos tanára, a Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Karának PhD-hallgatója dolgozatát: *Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936 – 1947)*. –

In: http://epa.oszk.hu/01600/01626/00002/pdf/acta_beregsasiensis_EPA01626_2009_02_239-244.pdf (Letöltés: 2013-03-24.)

⁴⁰ Lásd: Hargita Árpád: *Tűzszlopoddal a jéghegyek között*. Zimányi József életútja. Fundamentum Alapítvány, Budapest, 1995. 82-83. p.

⁴¹ Huszti Béla beregszászi lelkes egyik lágerben írt verse itt jelent meg: Istenhez foháskodva... Verses levelek, imák a sztálini lágerekben 1944-1957. Ungvár-Budapest, Intermix Kft. 1992. 53-54.p.

⁴² Hargita Árpád: *Tűzszlopoddal a jéghegyek között*. Zimányi József életútja. Fundamentum Alapítvány, Budapest, 1995. 82. p

⁴³ Lásd: Horkay Barna: *A Keleti Baráti Kör. Képek a kárpátaljai ébredésből*. Kom Over En Help Alapítvány. 1998., Kovács Zoltán: *Bilincsen is békességben Istennel*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990.

⁴⁴ Gulácsy Lajos: *A Kárpátaljai Református Egyház külön története*. Munkács, 1990.

József (Nagypalád), Vass József (Técső), Tártsy Dániel (Kisdobronya). Hasonló sorsra jutott Csok József, Petneházy Gyula. Hamis váddal ítélték el Forgón Pált,⁴⁵ a későbbi püspököt. Papp Istvánt és Csík Józsefet felfüggesztették szolgálatukból 3 évre. A lágerben halt meg: az eszényi Balog Sándor, Narancsik Imre, Szutor Jenő lelkész. Szibériában raboskodott a szernyei Balogh Sándor⁴⁶ (-1948) református kántortanító, aki lágerverssekben örökölte meg szenvedéseit. Sztálin halála után 1956-1957 között a lágerekben sínylődő lelkészek amnesztiával szabadultak. Visszatértek gyülekezetükhöz és folytatták szolgálatukat. Visszaemlékezve Gulácsy azt is elmondta: „A nehéz körülmények próbára tették az Isten iránti hűséget, ezért a hosszú és nehéz évek alatt hasznára lehettünk rabtársainknak: Istennek ígéjét hirdelve erősíthettük hitüket, reményüket a szabadulásra. Próbákkal teli küldetés volt ez: sok lelkész életét adta hitéért.”⁴⁷ A meghurcolt református lelkészeknek Beregszászban, az egyházkerület központjának kertjében emlékművet állítottak.⁴⁸

6. A kötelező ateizmus a vallás mákonya ellen

A hetvenes nyolcvanas években a kommunista hatalom Kárpátalján is belátta, hogy a történelmi egyházakat, a kis egyházakat ilyen durva sztálini módszerekkel nem tudja felszámolni. Új eszközöket alkalmaztak. A kemény diktatúrát puha diktatúra váltotta fel.

A hrucsovi enyhülés éveiben az állami intézményekben, különösen az iskolákban a „vallás mákonya” ellen bevezették a „kötelező ateizmust,” fenntartásához a rendszer összeomlásáig ragaszkodtak. Folyamatosan kiadott magyar nyelvű ateista propaganda kiadványokkal, a média pártfegyverével szellemi vonalon üldözték a vallásokat, a papokat és a vallás gyakorlóit.

A Kárpáti Igaz Szóban például kötelezően bevezették a „Szombati világnézeti” fórumot. Ebben a rovatban vallásellenes cikkeket közöltek. Megszólaltatták az ideológiai front harcos ateistáit. „Ez a vallásellenes harc azonban Kárpátalján összefonódott a magyarellenos propagandával is, hiszen talán egyetlen önszerveződési lehetőségét támadta és igyekezett kiirtani vallásos néphagyományait is.”⁴⁹ Ennek a harcnak Kárpátalján több „hírbedt bajnoka” is volt. Közülük Szikszai Aladár emelkedett ki, aki egykori kispap, az ungvári egyetem ateista tanára, számos ideológiai poszt birtokosa volt. Magyar nyelven a Kárpáti Igaz Szóba rengeteg cikket és öt brossúrát írt, amelyet azóta is „elrettentésként” idézik, emlegetik, amelyek a Kárpáti Kiadó gondozásában jelentek meg.⁵⁰ Balla László író, a Kárpáti Igaz Szó főszerkesztője *A tanuló vallásellenes nevelése a magyar irodalom óráin* címmel segédkönyvet írt az Ukrán SZSZK magyar tannyelvű iskoláinak pedagógusai számára. Ezenkívül ateista tematikájú verseket, prózákat jelentetett meg. A magyar ateista agitátorok csapatába tartozott még Bihari Sándor, Veress Gábor, Rotman Miklós, Gajdos Béla, Gajdos Mihály és mások, akinek brossuráit⁵¹ a Kárpáti Kiadó a társadalom-politikai könyvsorozatában adta ki. Ezenkívül a Kárpáti Kiadó gondozásában megjelent Kalendárium is folyamatosan közölt magyar és ukrán szerzőktől ateista tematikájú cikkeket, illetve könyv alakban is kiadta az ukrán és orosz ateisták vallás ellenes munkáit is.⁵²

A rendszerváltásig megmaradt a kommunista cenzúra, amely a párt és tanácsai fennhatóság alá eső lapok anyagait vizsgálta meg. A KGB egyházüldöző osztályai mindvégig besúgó- és ügynökhálózatot tartott fenn. A vallásuk mellett elkö-

⁴⁵ Forgón Pál később a Kárpátaljai Református Egyház püspöke. Száműzetéséről könyvet írt: *Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak...* Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1992., Lágerversetek is közzétett az *Abeltől Antipásig*. Verses Biblia-értelmezések. Koporsók, temetések, sírok a biblia világában, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1994.

⁴⁶ Id. Balogh Sándor szernyei református kántortanító, aki jelentős értékű népköltészeti gyűjtőmunkát fejtett ki. Gyűjtését rendszerezte, színpadra írta és vitte a szernyei fiatalokkal az 1930-as években elismerten híressé vált Gyöngy Kalárist, azaz a gyöngybokrétá kárpátaljai változatát (id. Balogh Sándor: *Gyöngykalárius*. Tiszaháti társas mulatságok. Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.) 1947-ben perbe fogták, szovjetellenesség vádjával 25 évre elítélték. Lágerversetét fejben fogalmazta és hozta haza, majd kiadásra került (id. Balogh Sándor: *Lágerből lágerbe* (Lágerversetek), Galéria Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.) Szernye hálás népe 1991. június 17-én emlékművet állított a helyi magyar iskola kertjében.

⁴⁷ F. Zs. Emlékmű a lelkészeknek. – In: Kárpátalja, N-48., 2008. november 28.

⁴⁸ 2008. november 23-án Beregszászban, a Kárpátaljai Református Egyházkerület (KRE) Püspöki Hivatalának kertjében Zán Fábián Sándor püspök kezdeményezésére emlékművet állítottak a szovjet diktatúra idején mártírhalt, börtönt szenvedett és egy időre lelkipásztori szolgálatuktól megfosztott kárpátaljai református lelkészeknek. Alkotója Matl Péter szobrászművész. A gránitszobor szimbolikája nem más, mint egy, az időspirálhoz hasonlóan fölfelé csavarodó életfa. Az életfán három gömb van, melyek a lélek fejlődésének három stádiumát – a születést, a megpróbáltatást és az Istennel való egyesülést – ábrázolják.

⁴⁹ S. Benedek András: *A tettenérhető történelem*. Kárpátaljai nemzetiség- és kultúrtörténeti vázlat. (Vallás). Ungvár-Budapest, 1993. 109.p.

⁵⁰ Lásd: Szikszai Aladár ateista könyvei: *Igazság a református egyházról*. Kárpáton túli Területi Könyv- és Lapkiadó, Uzshorod, 1962., *A haladás leple alatt*, 1972., *A reverenda mögött*. Kárpáti Könyvkiadó, Uzshorod, 1976., *A kálvinizmus szépítés nélkül*. Uzshorod, Kárpáti Könyvkiadó, 1978., *Sorsunk a kezünkben van*. (Egyházak és szekták téves tanairól). Uzshorod, Kárpáti Kiadó, 1986.

⁵¹ Rotman Miklós. *Új ember születik*, 1961., Bihari Sándor. *Armagedon zsoldoskatonái*. 1962., Kacsó Béla. *A megtalált út*. 1964., Bukovics Dmitro, Gajdos Béla, Gajdos Mihály. *A haladás útjában. Az igazság a görög katolikus egyházról*. 1980.

⁵² P. Kasirin. *A vallási ideológia reakciós lényege*. 1952., Karmanszkij. A Vatikán. 1954., V. Prokofjev. *A vallás – a tudomány és a haladás ellensége*. 1955., V. I. Lenin. *Szocializmus és a vallás*. A munkáspártnak a valláshoz való viszonya. 1955., Menekülés a sötétségből. Összeállította: Vlaszov K. 1961., *A világgóság felé*. Összeállította: K. Vlaszov. 1961. Szemenyuk Igor. *Elég volt!* 1963. stb.

telezett személyeket az egyház aktivistáit állandó és jogtalan megfigyelés alatt tartották. A vallásos családok, illetve papi családok gyermekeinek akadályozták a kárpátaljai felsőoktatásban való továbbtanulását. Ezért több szülő gyermekét az észtországi Talinn, belső ukrainai Lemberg, Kijev, Odessza, sőt a Moszkva főiskoláira küldte felvételizni, akik bejutottak az egyetemekre, sokan az említett városokban telepedtek le, így gyarapították a helyben kialakult magyar diaszpórát.

II. MEGÚJULÓ EGYHÁZAK A RENDSZERVÁLTÁS UTÁN

Történelmi egyházak

1. Vallási megoszlás

Ukrajnában az *Ukrajnai Egyházak és Vallási Szervezetek Tanácsa* (UEÉVSZT) 1996 decemberében alakult, mint felekezeti képviselői konzultációs tanácskozó szerv.

Az UEÉVSZT célja az egyházak és vallási szervezetek erejének egyesítése Ukrajna lelki megújulásának céljából, valamint az egyházközi dialógus koordinációja Ukrajnában és a határain túl, részvétel a normatív törvényjavaslatok kidolgozásában, melyek az egyházak és az állam közötti viszonyt szabályozzák, együttes jótékonyági jellegű tevékenység végrehajtása.

A 2012 közepén rögzített állapot szerint az *Ukrajnai Egyházak és Vallási Szervezetek Tanácsába* 18 egyház és vallási szervezet tartozik (és egy felekezeti szervezettel), akik között megtalálhatóak ortodoxok, görög- és római katolikusok, protestáns egyházak, de zsidó és muzulmán vallási egyesületek is. Jelen állapot szerint a Tanács Ukrajna híveinek több mint 95%-át képviseli. Az *Ukrajnai Egyházak és Vallási Szervezetek Tanácsának* tagja többek között **Zán Fábian Sándor**, a *Kárpátaljai Református Egyház* zsinatának elnöke is.⁵³

A kárpátaljai magyarok a református, a római katolikus és a görögkatolikus egyházak keretein belül gyakorolják hitüket. Ezeknek az intézményeknek a becslése szerint Kárpátalján kb. 90–77 ezer református (magyar, ukrán, cigány), 65–40 ezer római katolikus (magyar, német, szlovák, ukrán, cigány) és 26 ezer görögkatolikus vallású magyar, illetve cigány él.

A Kárpátalja gazdasági és kulturális életében évszázadokon át meghatározó szerepet játszó – többségében magyar ajkú – zsidóság főként a holokauszt következtében mára lényegében eltűnt. Kárpátalján – hivatalos adatok szerint – napjainkra alig fél ezren maradtak.

Minden felekezet számára komoly gondot jelentett a korábbi évtizedekben a paphiány. Az utóbbi néhány évben azonban jelentős előrelépés történt ezen a téren, mivel korlátozott számban ugyan, de kárpátaljai magyar fiatalok is tanulhatnak magyarországi és erdélyi egyházi felsőoktatási intézményekben.

Az eddigi tapasztalatok szerint a Kárpátalját felkereső és ideiglenesen itt szolgáló anyaországi lelkészek, szerzetesek nagyon felnéztek a kárpátaljai magyarokra, mert sokkal jobban ragaszkodnak magyarságukhoz és megélik azt. Nyilatkozataik szerint sokkal karakteresebben védik a hitüket is.

2. Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye

Kárpátalja római katolikus hívei a háború után a Szovjetunióhoz, majd Ukrajnához kerültek. Róma, az államhatárokat elismerve, 1993-ban véglegesen elválasztotta a *Szatmári Egyházmegyetől* Kárpátalját, ami önálló *Apostoli Kormányzóság* (Adminisztratúra) lett.

A hívek becsült száma 1997-ben 65 000, 2013-ban 58 000. A 16 év alatt 7 ezer fővel csökkent a római katolikusok száma. Megoszlásuk anyanyelv szerint (becslés) 85% magyar, 7% szlovák, 5% német, 3% rutén.⁵⁴

⁵³ Всеукраїнська Рада Церков і релігійних організацій – Офіційний ... Список членів Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій. http://old.vrciro.org.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=179&Itemid=31&lang=ru

⁵⁴ MAJNEK Antal: *A kárpátaljai római katolikus egyházmegye története*. In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1988.53-60.old.

A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye⁵⁵ Ukrajna területén, Kárpátalján 2002-ben jött létre az 1993-ban alapított Kárpátaljai Apostoli Kormányzóság utódjaként. Védőszentje Tours-i Szent Márton.

A Kárpátaljai Apostoli Kormányzóságot (*Transcarpatiae Latinorum*) 1993. augusztus 14-én hozták létre,⁵⁶ a Szatmári egyházmegyeről leválasztva. Ezzel egyedülálló az ukrajnai egyházmegyek között, mivel az összes többi a Lembergi főegyházmegyeről választották le. Első, ideiglenes apostoli adminisztrátora Antonio Franco kijevi apostoli nuncius lett 1997-es lemondásáig.⁵⁷ Az 1990-es évek elején mindössze nyolc idős pap működött Kárpátalján.⁵⁸

Majnek Antal, a nagyszőlősi ferences misszió vezetőjét 1995. december 9-én nevezte ki segédpüspökké II. János Pál pápa, majd 1997-től ő lett az apostoli adminisztrátor. Az ő feladata lett az egyházszervezet felépítése. 2001-ben még mindig kevés papja volt az egyházmegyének, rajtuk kívül missziós papok (változó személyi állománnyal, egyszerre akár hat országból) és szerzetespapok szolgáltak Kárpátalján. Eddigre az összes, még álló templomot, valamint 17 plébániaépületet és 13 egyéb egyházi épületet kapott vissza az egyházmegye. Az alapítást követő első nyolc évben 19 új templomot építettek, létrehoztak karitatív szervezeteket, valamint 11 szerzetesház jött létre.

Az addigi apostoli kormányzóságot 2002. március 27-én emelték egyházmegyei rangra, első megyéspüspöke Majnek Antal⁵⁹ lett.⁶⁰ Az egyházmegye területén 97 plébánia és 100 misézőhely található.

2017 elején az egyházmegyében 54 ezer hívő él. 47 regisztrált plébánia és 54 filia, valamint négy férfi és tíz női kolostor van. Ami a papokat illeti, az egyházmegyében 35 pap (a szerzetesekkel együtt) és két állandó diakónus szolgál. Közülük tizenötön kárpátaljaiak, hatan Ukrajna más megyéiből származnak, hárman Magyarországról, hatan Lengyelországból, hárman Szlovákiából és ketten Németországból.

A nehéz gazdasági helyzetben a lelki szolgálat mellett a katolikus egyház kiterjedt és egyre pótolhatatlanabb karitatív tevékenységet fejt ki a kárpátaljai hívek körében, akik közül sokan fordulnak felé anyagi támogatást is remélve. Jelenleg csaknem minden római katolikusok által is lakott kárpátaljai településen működik karitatív csoport. A katolikus egyház a segélyszállítmányok elosztásának szervezése mellett hét ingyenes patikát működtet Nagyszőlős központtal, és ingyenkonyhát tart fenn ugyancsak Nagyszőlősen, valamint Técsőn.

A katolikus egyház – látván, hogy minden rászoruló nem tud segíteni – a segélyezés hagyományos módszereit megtartva új utakat keres: megpróbál segíteni híveinek a gazdálkodásban és vállalkozásban. A római katolikus fiatalság nevelésére az egyház Munkácson katolikus líceumot hozott létre.

A magyar hívek (32 ezer fő) egyébként a megye népességének a 21%-át teszi ki. A legnépesebb katolikus közössége Munkácsnak (4 600 fő), Ungvárnak (3 100 fő) és Nagyszőlősnek (2 400 fő) van. A Felső-Tisza-vidéken az egyház a szóránymagyarságnak ma a legerősebb lelki támasza. Külön misszióprogram keretében a cigány közösségekkel is foglalkoznak.

Az utóbbi néhány évben a németek után a magyarok is elkezdtek kivándorolni. Sok magyar is áttelepült Magyarországra, különösen a fiatalok.⁶¹

2. 1. Katolikus intézmények Kárpátalján

A kisebbségi magyar identitás erősítésének szempontjából nagy jelentősége van az egyházban kibontakozó magyar mozgalmi életnek is, amely a magyar katolikus értelmiség egyfajta megnyilvánulási színtere lett. Az egyházi intézmények, szervezetek működtetésébe több száz értelmiségi kapcsolódott be. Különböző struktúrákban vállaltak vezetői, menedzseri, előadói, oktatói, önkéntesi, munkatársi, kántori és orgonáló, sekrestyési minőségben különböző funkciókat, illetve főállású munkaköröket.

Nagyban segítik a lelkészek tevékenységét, hozzájárulnak az egyházi intézmények gördülékeny működéséhez. Irányítói és szervezői feladatokat látnak el a fontosabb területeken: karitatív tevékenység (ingyenkonyhák, élelmiszergyűjtő akciók), egyházi civilszervezetek, különböző egyházi kiadványok szerkesztése, gondozása, kiállítások, hittanoktatási, bibliaismereti és szavalóversenyek, búcsúk és zárandoklatok, egyházi és magyar nemzeti ünnepek, lelkigyakorlatok és lelki napok, énekkarok, szakkörök (sport, kézműves, csuhézás, nemezelés), hittantáborok. Beregszászban a magyar katolikus értelmiségieket összefogó egyesület is alakult (*Keresztény Értelmiségiek Szövetsége*), amely napjainkban a helyi

⁵⁵ Hivatalos honlapja: <http://www.munkacs-diocese.org/>

⁵⁶ *Diocese of Mukachevo (Munkács). Dioecesis Munkaciensis Latinorum.* In: <http://www.catholic-hierarchy.org/diocese/dmula.html>

⁵⁷ PÁPAI Zsuzsanna: *Istenben keresem a békémet* – Interjú Majnek Antal püspökkel. In: <http://www.munkacs-diocese.org/hu/foldal/643-istenben-keresem-a-bekemet-interju-majnek-antal-puespoekkel.html>

⁵⁸ POPOVICS Szusza: *Majnek Antal püspök: Szolgálatot bízott ránk az Úr. „Egyszerű ferences testvérnek készültem”* In: Kárpátalja, 2001. november 9. <http://www.karpataljalap.net/?q=2001/11/09/majnek-antal-puspok-szolgalatot-bizott-rank-az-ur>

⁵⁹ 2009-ben a *Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztjével* tüntették ki a magyarság szolgálatáért.

⁶⁰ Megyéspüspök. <http://www.munkacs-diocese.org/hu/megyespuespok.html>

⁶¹ Osztrovszka Irina: *Tizenöt éves a Munkácsi Egyházmegye. Interjú Majnek Antal püspökkel.* Új Hajtás, 2017.3.sz. In: http://www.ujhajtás.net.ua/new/index.php?option=com_content&view=article&id=1378:tizenot-esves-a-munkacsi-egyhazmegye-interju-majnek-antal-puespoekkel&catid=116:2017-3-szam-xxii-evfolyam-&Itemid=28

Pásztor Ferenc Központban gyakran bonyolít le egyházi, kulturális rendezvényeket, konferenciákat, ifjúsági nyári táborokat, Kárpátaljai Keresztény Gitáros Tábor, ministránstábort, ismeretterjesztő előadásokat tartanak anyaországi előadók közreműködésével stb.

Fontosabb római katolikus intézmények: a Kárpátaljai Ferences Misszió Alapítvány (Magyarország), *Család és Élet Civilszervezet* (Munkács), Kárpátaljai Katolikus Szent Márton Egyesület, beregszászi Szent Anna Karitás, a beregszászi házaspárok MÉCS⁶² (Megfigyelés – Értékelés – Cselekvés) Közössége (2006), *Kezünkben a Jövő Alapítvány*, Kárpátaljai Gyermekmentő Szolgálat, Kárpátaljai Kórházmisszió, Mentálhigiénés Műhely, a Háló Kárpátaljai Katolikus Egyesület, Kárpátaljai Magyar Nagycsaládosok Egyesülete (Beregszász), a Felnőtt Hittanosok Közössége (általában templomok mellett).

Katolikus tanintézetek, kollégiumok: Munkácsi Szent István Líceum, Beregszászi Kis Szent Teréz Leánykollégium, Beregszászi Pásztor Ferenc Szakkollégium, Ungvári Szent Gellért Szakkollégium, Munkácsi Szent István Líceum Leánykollégiuma, a Munkácsi Szent István Líceum Fiúkollégiuma.

Az Egyházmegyei Szent Márton Karitás⁶³ (Munkács) Kárpátalja területére kiterjedő intézményrendszert működtet. Irányítása alatt 12 helyi karitás működik, amely ingyenkonyhákat, óvodákat, gyermekotthonokat, rehabilitációs központokat működtet. Ezekon kívül 6 olyan plébánia is van, amelyhez karitatív intézmény tartozik (pl. öregek otthona). Ösztöndíjprogramot bonyolít le.

Óvodák: „Szent Katalin” óvoda Fancsikán (Nagyszőlősi járás), „Szent Ferenc” óvoda Királyházán (Nagyszőlősi járás), „Szent József” óvoda Nagyszőlősen, „Szent Anna” óvoda Aknaszlatinán, „Romzsa Tódor” óvoda Nagybecskón (Rahói járás), „Páduai Szent Antal” óvoda Gyertyánligeten (Rahói járás), az akliegyi óvoda (Nagyszőlősi járás), a körösmezői óvoda (Rahói járás).

Árva gyerekek. Családi típusú gyermekotthonok. A Szent Mihály Gyermekotthonon kívül (Rát) támogatott intézmények: „Szent Gábor” családtípusú gyermekotthon Nagybereznán, „Béke Királynője” család típusú gyermekotthon Nagybereznán, „Néri Szent Fülöp” családtípusú gyermekotthon Munkácson, „Szent Ferenc” családtípusú gyermekotthon Huszton, a Lelekács család családtípusú gyermekotthona Ráton, a Juhász család családtípusú gyermekotthona Ráton, Verbócki Ferenc és Beáta családtípusú gyermekotthona Ráton, „Szent Erzsébet” családtípusú gyermekotthon Szerednyén.

Ingenykonyhák működnek Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősen, Técsőn, Szolyván, Gyertyánligeten (Rahói járás), Viskén (Husztói járás).

A Kárpátaljai Katolikus Szent Márton Egyesület⁶⁴ az ifjúsági programokon kívül (lelkigyakorlatok, ifjúsági találkozók, zárándoklatok, táncbál, farsangi bál, csapatépítés, filmklub stb.) többek között a szálláshelyeket koordinálja az Egyházmegyében: a szinyáki lelkigyakorlatos ház (40-50 fő), közösségi ház Bustyházán (40-50 fő), közösségi ház Kerekhegyen (40-50 fő), a rahói plébánia vendégháza (23 fő).

A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye magyarul *Új hajtás*⁶⁵, ukránul *Szvitlo* címmel havilapot ad ki. A nagyobb plébániák közül a Beregszászi Szent Kereszt Plébánia 2011-től hetente jelentet meg *Beregszászi Harangszó* címmel hírllevelet, elektronikus változata honlapján is elérhető.⁶⁶ Több eklézsiának saját honlapja van,⁶⁷ illetve a közösségi oldalakon (pl. facebook) is nyomon követhető tevékenységük.

A Munkácsi Római Katolikus Egyházmegye által is hirdetett keresztény értékrend elkötelezett hirdetője a Munkácson székelő Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség (KMCsSz)⁶⁸ amely 1991. december 15-én alakult Munkácson. A szövetség kitűzött célja és „küldetése a kárpátaljai magyar ifjúság vallási, erkölcsi szellemi és testi adottságainak fejlesztése a cserkészlet irányelvei alapján.” Megalakulásától fogva több őr s jött létre Ungváron, Munkácson, Beregszászban, Nagyszőlősen, Huszton és a környező magyarlakta településeken, ahol az ifjúság körében gyakran rendeznek különböző programokat.

⁶² A MÉCS (Megfigyelés – Értékelés – Cselekvés) programot egy spanyol katolikus pap, Gabriel Calvo atya indította el 1974-ben. A MÉCS programok és kiadványok mindegyike a család és az egyén hitben, szeretetben, egységben való növekedését szolgálja. Magyarországon 1999 óta szervezik meg Calvo atya eredeti lelkigyakorlatos programjait fiatalok, jegyesek, házaspárok, családok, egyéni résztvevők, valamint papok és szerzetesek számára. Kárpátaljára Mészáros Domonkos OP atya hozta el ezt a mozgalmat. A hetenkénti házaspár-találkozók a hétvégi lelkigyakorlatokat mintegy tovább folytatva, előre meghatározott tematika szerint zajlanak, mély lelki és közösségi élményt adva a résztvevőknek.

⁶³ Honlapja: http://www.caritas-transcarpathia.com/_/

⁶⁴ Honlapja: <http://www.szentmartonegyesulet.org/turizmus.html>

⁶⁵ Elektronikus változata: <http://www.ujhajtás.net.ua/new/>

⁶⁶ Beregszászi Római Katolikus Egyházközség, web: www.beregszasziplebania.org.ua/
http://www.beregszasziplebania.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=74:beregszaszi-harangszo&Itemid=58

⁶⁷ Plébániáink honlapjai:

Ungvári Római Katolikus „Szent György” Plébánia: www.ungvariplebania.org, Rahói Római Katolikus Plébánia: <http://rrkp.hhrf.org>, Técső Római Katolikus Plébánia: <http://szenstiván.hhrf.org>, Beregszászi Római Katolikus Egyházközség, web: www.beregszasziplebania.org.ua/ stb.

⁶⁸ Lásd bővebben, a KáMCSSZ tevékenységét a Kárpátaljai Magyar Cserkészszövetség hivatalos honlapján: <http://cserkesz.com.ua/>

3. Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye

Az egyházmegye szétzúzása után 28 ezer görögkatolikus magyar, 16 ezer román, 4 ezer szlovák és kb. 400 ezer ruszin/ukrán maradt pásztor nélkül. Nyilvánosan a pravoszláv egyházba kényszerítették őket. Sokan „átigazoltak” a római katolikus egyházba.

A görögkatolikus egyház 1949 és 1989 között a korai kereszténységhez hasonlóan katakomba-egyházként, illegálisan működött. A szűk családi körben, titokban végzett istentiszteletek, keresztelek és temetések voltak a hit pillérei.⁶⁹ A papok száma igen megcsappant: 1952-ben – a papok letartóztatásainak befejeztével –, mindössze 47 görögkatolikus pap szolgálta titokban a híveket. 1989-ben a kijevi *Vallásügyi Tanács* elnöke bejelentette a görögkatolikus egyház legalizációját és a közösség bejegyzését. 1990 júniusában a *Zakarpatszkaja Pravda* című újság közli, hogy a *Munkácsi Püspökség* jogi személyként bejegyzésre került.

Időközben a nagymérvű szovjet betelepítés következtében megerősödött a pravoszláv egyház, ezért a görögkatolikusoknak valóságos harcot kellett vívniuk templomaik visszaszerzéséért. 1996-ig 101 templomot szereztek vissza, 67 közös használatban maradt, ugyanakkor a bejegyzett hitközségek száma elérte a 264-et. Ungváron 1991-ben nyílt meg újra a papi szeminárium, az *Ungvári Romzsza Tódor Akadémia*, ahol közel 100 kispap (köztük magyar nemzetiségűek is) tanul, illetve megkezdődött a hitoktatóképzés is. Az oktatógárdának 11 doktorátussal és 16 licenziátussal rendelkező teológus paptanára van, akik ezeket a tudományos fokozatokat Rómában szerezték. A végzősök közül eddig **Szemedi János** püspök mintegy 90, **Milan Šášik** közel 200-at pappá szentelt fel.

A hat esperesi kerületet felölelő *Munkácsi Görögkatolikus Püspökség* püspöke **Szemedi János** (1921–2008) lett, aki 2002-ben vonult nyugdíjba. Az új egyházi vezetőt a szlovákiai származású **Milan Šášik** (1952) személyében a Szent-
atya 2002. november 12-én nevezte ki a *Munkácsi Görögkatolikus Püspökség* apostoli kormányzójává, majd Rómában 2003. január 6-án szentelte püspökké. Az általa irányított egyházmegye becslő adatai alapján Kárpátalja lakosságának közel egyharmada, megközelítőleg 400 000 ember görögkatolikus vallású. Ebből 4 500 a román, 26 000 a magyar görögkatolikus. 2015-ig a megyében 167 új templomot, 56 kápolnát szenteltek fel, és több településen újabb egyházi objektumok épülnek.

A kárpátaljai görögkatolikus egyház másik nagy gondja az, hogy a papság 30 százalékát kitevő nacionalista érzelmű ukrán papok szeretnék a közvetlen római fennhatóság alá tartozó munkácsi görögkatolikus egyházmegyét a többmillió galíciai (immár kijevi központú) görögkatolikus főegyházmegyéhez csatolni. A papság 70 százaléka erről azonban hallani sem akar, annak ellenére sem, hogy a Szentszék diplomatát is küldött az ügyben Ukrajnába, aki arra igyekezett rábeszélni a kárpátaljai papokat, hogy névleg ismerjék el a galíciai főegyházmegye fensőbbbségét, de továbbra is maradjanak római fennhatóság alatt. A kárpátaljai görögkatolikus lelkészek még ezt az áthidaló megoldást is elvetették, mondván, hogy a munkácsi egyházkerület soknemzetiségű, s egy ilyen lépéssel elveszítenék a hívek nagy részének támogatását.

3. 1. A Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerülete

A *Munkácsi Görögkatolikus Püspökség Beregszászi Magyar Esperesi Kerületét*⁷⁰ a rendszerváltás után szintén legalizálták, jelenleg 43 egyházközséget foglal magába, amelyek közül 19 parochiális hely, 24 pedig filia.

1996-ban **Szemedi János** püspök **Bendász Dániel** alsóveresmarti parókust nevezte ki a „magyar kerületet” is egybefogó *Nagyszőlős-Beregszászi Esperesi Kerület* esperesévé. A későbbiekben **Milan Šášik** püspök 2003-ban leválasztotta a Nagyszőlősi járás szláv falvait. 2011-től a *Beregszászi Magyar Esperesi Kerület* az *Ungvári Főesperesi Kerület*be nyert besorolást. Az esperesi tisztséget **Demkó Ferenc** tiszacsomai áldozópap vette át, aki 2016-ban püspöki helynöki kinevezést is kapott.

Az esperesi kerületen kívül Ungváron, Munkácson, Nagyszőlősen, Fancsikán, Barkaszón, Koncházán és más településeken is van magyar görögkatolikus, illetve kétnyelvű (magyar és oszláv) liturgiavezetés. A görögkatolikus szórványgondozás ellátottsága, gondozása még nem oldódott meg. Összességében, heti rendszerességgel 47 közösségben végeznek magyar szertartásokat, illetve folyik magyarul hitoktatás.

Nagyszámú görögkatolikus közössége van Csepének (1800 fő), Salánknak (1500 fő), Jánosinak (1000 fő), és összességében a magyar lakosság közel 10 százalékát teszi ki. A legutóbbi, 2014-ben nyilvánosságra hozott belső egyházi adatok alapján Kárpátalján 23–24 ezer (összességében 26 ezer) magyar görögkatolikus él, ebből 21 695 a magyar egyházközségekben, több mint 4 000 fő pedig szórványban.

⁶⁹ BENDÁSZ Dániel: *A Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye a szovjet megszállás után és ma*. In: A kommunizmus áldozatai, rehabilitációs alternatívák Kelet-Közép Európában. Nemzetközi tudományos konferencia Beregszász, 2015. november 20-21. Szerkesztette: MOLNÁR D. Erzsébet – MOLNÁR D. István. II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Beregszász, 2016.202 old.

⁷⁰ Lásd bővebben: MAROSI István: *Görögkatolikus magyarok Kárpátalján*. Közösségek és templomok. Firczák Gyula kötetek I. Szent Miklós Egyesület, Nagybégány-Beregszász, 2014.

A magyar görögkatolikus közösségek is újjászülettek az elmúlt évtizedekben, líceumot (*Karácshalvai Sztójka Sándor Görögkatolikus Líceum*), újabb közösségeket, parókiákat hoztak létre, templomokat építenek, könyveket, újságokat adnak ki. Legjelentősebb búcsújáróhelyük továbbra is Máriapócs.

Az 1994-ben indult *Megmaradni* c. lap 2014-től *Kárpátikon*⁷¹ címmel a *Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegye Beregszászi Görögkatolikus Esperesi Kerület*⁷² magazinjaként kerül havonta kiadásra. Fontosabb intézményei, szervezetei: a *Karácshalvai Sztójka Sándor Görögkatolikus Líceum*, *Görögkatolikus Ifjúsági Szervezet* (GISZ), *Görögkatolikus Ifjúsági Központ* (Beregszász), a *II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán* működő *Görögkatolikus Főiskolai Lelkészszeg* (GörögKör, Beregszász), *Ortutay Elemér Szakkollégium* (Beregszász) stb.

2017 elején kezdeményezték a *Görögkatolikus Központ* felépítését Beregszászban a magyar kormány támogatásával.

4. Kárpátaljai Református Egyházkerület

A peresztrojka és a Szovjetunió szétesése hoz igazi enyhülést a *Kárpátaljai Református Egyházkerület* életében is.

A függetlenné vált Ukrajnában a hatalom képviselői szakítottak a korábbi vallásellenes gyakorlattal, s már nem avatkoztak az egyházak életébe. Visszaadták az elkobzott templomokat, újak építését engedélyezték. 91 gyülekezetben 27 lelkipásztor és három magyarországi lelkész, és egyre több teológiát végzett fiatal pap szolgál.⁷³

Visszaállították az 1945 előtti három egyházmegyét: az ungit, a beregit, a máramaros-ugocsait. Kárpátalján fennállt a gyülekezeti élet. A *Kárpátaljai Református Egyházkerület Püspöki Hivatala* Beregszászban székel.⁷⁴

Időközben **Forgon Pál** püspököt **Gulácsy Lajos**, őt pedig **Horkay László** váltotta fel. Jelenleg az egyházkerület vezetője **Zán-Fábián Sándor** (1973) püspök.⁷⁵

Kárpátalján az ezredfordulón 95 gyülekezetben 34 lelkipásztor szolgált, 48 lelkészjelölt pedig különböző magyarországi teológiákon tanult (Budapesten, Debrecenben és Sárospatakon). Az egyházi élet fellendítésére több mint 100 fiatal vallásánárnak képeztek ki.

Sikerült Kárpátalján 4 református gimnáziumot felállítani. A *Nagyberegi Református Líceum* 1993-ban nyitotta meg kapuit 21 diákkal. Nagydobronyban és Tivadarfalván 1995-ben indult be az oktatás. A gimnáziumi hálózat a *Técsői Református Líceummal* bővült. Az egyházi középfokú tanintézetekben közel 400 diák tanul. Támogatást kapnak a gyülekezetektől, Hollandiából. Fenntartásukat, a tanárok bérkiegészítését, a különböző beruházásokat főleg a magyar kormány támogatja.⁷⁶ Az egyházi oktatási intézmények működtetéséhez az ukrán állam nem járul hozzá. A *Kárpátaljai Református Egyház Tanulmányi Bizottsága*⁷⁷ irányításával a fiatalok ezekben az intézményekben az életre készülve igyekeznek az európai tudásszínhez felzárkózni. A tanintézményekben pezsgő kulturális élet folyik (szavalóversenyek, műveltségi vetélkedők, színjátszás, énekkar stb.)

Nagydobronyban 1999 szeptemberében egyházi elemi iskola nyílt. Szernyén és Nagydobronyban cigánygyerekek részére külön iskola épült. Egyházi óvodák működnek Szolyván, Eszenyben és Feketepatakon. Az egyházkerülethez tartozik a *Szolyvai Református Óvoda és Iskola*, a *Feketepataki „Fenyőfácska” Református Óvoda*, az *Eszenyi „Napsugár” Óvoda* és a *Csonkapapi Cigánymissziós Tanulmányi Központ*.

A kárpátaljai magyarok 51%-a a református felekezethez tartozik, illetve az adófizető reformátusok száma Kárpátalján kb. 72 000 fő. A cigányok körében vannak még nagyobb számban reformátusok, ahol nagyobb táborok vannak (Nagydobrony, Szürte), itt külön imaházat is építettek részükre.

A református egyházon belül 3 esperesi megyében mintegy száz gyülekezet működik (1988-ban számuk 81 volt). A legnagyobb gyülekezettel Nagydobrony (4 200), Beregszász (3 100), Visk (3 100), Dercen (2 700), Vári (2 600) rendel-

⁷¹ OLASZ Tímea: *Megmaradni kárpátaljai kereszténynek*. Amatőr újságírók, profi újság. In: Kárpátalja, 2002. április 5. Tárolt változat: <http://www.karpataljalap.net/2002/04/05/megmaradni-karpataljai-kereszténynek>

⁷² <http://gorkatesperesiker.blogspot.com/>

⁷³ GULÁCSY Lajos: *A kárpátaljai református egyház múltja és jelene*. In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról, Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1988.52.old. Lásd még: *A mélységből a magasba*. Egy önéletrajz: Gulácsy Lajos. Kárpátaljai Református Egyház Sajtóosztálya, Munkács, 2005. Tárolt változata: <http://mek.oszk.hu/03500/03531/html/> Továbbá: FODOR Gusztáv: *Református múltunk kezesség I. Adattár kárpátaljai református gyülekezettörténeti kutatásokhoz 1523-2016*. Narancsik Imre Kutatói Műhely, Tiszaszentimre, 2016.

Tárolt változata: w.aademia.edu/30906430/Református_múltunk_kezesség_I._Adattár_kárpátaljai_református_gyülekezettörténeti_kutatásokhoz_1523-2016

⁷⁴ Az egyház zsinati irodája Beregszászban van. UA-90202, Beregszász, Munkácsi ú. 83. Tel: 00-380-3141-23460, e-mail: karpataljairefegyhazi@gmail.com

⁷⁵ VÁRADI Enikő: „Mi az Isten ügye mellett vagyunk, és az Isten ott van mellettünk...” Beszélgetés Zán Fábián Sándor püspökkel. In: Kárpátalja, 2017.01.30. <http://www.karpatalja.ma/karpatalja/hitelet/mi-az-isten-ugye-mellett-vagyunk-es-az-isten-ott-van-mellettunk/>

⁷⁶ Molnár Eleonóra: *Egyházi oktatási intézmények működésének feltételei Kárpátalján* www.hier.iif.hu/hu/letoltes.php?fid=tartalomsor/814

⁷⁷ Honlapja: <http://refua.tirek.hu/lap/tanulmanyibizottsag/hir/lista/hirek/>

kezik. Az utóbbi időben 15 új parókia épült, és 4 református líceumban (Nagydobrony, Nagyberég, Tivadarfalu, Técső) folyik oktatás. Közel 80 lelkész tevékenykedik, több mint 50 diák tanul külföldön teológiát.

4.1. KRE-intézmények

A negyedszázad alatt számos intézmény újult meg, és szükség szerint újabbak jöttek létre. Az Egyházkerület fontosabb intézményei: KRE *Diakóniai Központja*, *Kárpátaljai Református Ifjúsági Szervezet* (KRISZ), *KRISZ-pont* (Beregszász), *Irgalmas Samaritánus Református Gyermekotthon* (Nagydobrony), *Munkácsi Református Gyermekotthon* (Munkács), a *Kárpátaljai Református Egyház Kommunikációs Osztálya* (Beregszász), *Balazséri Bétel Konferencia-Központ* (Balazsér), *Ráti "Sion" Központ* (Rát), *Aklihegyi "Immánuel" Központ* (Aklihegy), a KRE *Szenvedélybetegeket Mentő Missziója* (Csongor), *Csonkapapi Tanulmányi Központ* (Csonkapapi), *Kárpátaljai Református Roma Misszió* (Csonkapapi).

Jelentős mérföldkőnek számít a KRE levéltárának és múzeumának létrehozása is, amely 2004-ben kezdte el működését, múzeumának kapuit 2008-ban nyitotta meg. Az intézmény Beregszász búcsúi városrészében, az asztélyi hátrátkelő felé haladva, a Bocskai u. 120. szám alatt található.⁷⁸ Itt a KRE-nek egy majd 9 hektáros területe van, amelyen a megnyitásra váró öregek otthona, egy sor kisebb gazdasági épület, mezőgazdasági haszonföldek, valamint egy impozáns régi kastélyban, a *levéltár-múzeummal* szomszédos termekben a *Bereg Megyei Esperesi Hivatal* foglal helyet.

Az egyház saját lapot ad ki *Küldetés* címmel. A *Kálvin Nyomda*⁷⁹ 2002-től a református gyülekezet hitéletéhez és mindennapi tevékenységéhez szükséges irodalom: könyvek, füzetek, újságok, énekek, különböző nyomtatványok előállításával, kivitelezésével foglalkozik. Több parókia is kibocsájt egyházi kiadványt. Hivatalos honlappal is rendelkezik.⁸⁰ Az egyház *Sion*, a későbbiekben *Pulzus*⁸¹ néven (*Pulzus FM 92.1*) rádióadást sugároz.

5. A kárpátaljai izraeliták

„A szovjethatalom hadjáratot indított Kárpátalján a vallás ellen. Elkezdtek bezárni a templomokat, és nem voltak tekintettel sem vallásra, sem felekezetre. A hívőkre meg majdhogynem úgy tekintettek, mint a bűnözőkre szokás.”
(Hochman Tibor, Munkács)

A kárpátaljai zsidó közösség pusztulását nagymértékben előidézte a náci zsidóüldözés és holokauszt,⁸² kisebb mértékben pedig a szovjet GULAG-táborok. Az embertelen körülményeket is túlélő zsidók 1944–1955 között újra elindították a hitközségi életet. Azonban a helyreállított zsinagógákra és imaházakra a kommunista hatalom helyi funkcionáriusai szemet vetettek, s kezdeményezték azok bezárását, államosítását. Az elkobzott nagy zsinagógák közül az ungváriban hangversenytermet, a beregszásziban raktárt, majd művelődés központot, a nagyszőlősi edzőtermet, a munkácsiban kereskedelmi egységet alakítottak ki. A kultikus épületeket más településeken is hasonló célokra sajátították ki (vagy lebontották), a zsidó temetők többségét pedig egyszerűen ledózerolták.⁸³

Az úgynevezett *„burzsoá nacionalista tevékenységet folytató”* hitközségeket (Radvánc, Tiszaújlak, Visk, Kőrösmező stb.) bezárták, újraregisztrációjukat megtagadták, az itteni rabbik működési engedélyét bevonták.

A hitközségek ellenálló vezetőivel szemben koncepciós pereket fabrikáltak, szovjetellenes tevékenységgel vádolták meg őket, többen a GULAG-lágerekbe kerültek. **Adler Heiskel Kahan** munkácsi rabbi ellen bűnügyi eljárást indítottak, azonban nem tudták elfogni, mert közösségének tagjai bűjtették. 1945–1951 között Beregszász rabbijaként tevékenykedett. A kárpátaljai vallásügyi hatóság 1951. április 30-án engedélyét bevonta, kultikus szolgálatot nem végezhetett.

Bergida Ignácot, az ungvári hitközség titkárát 1948-ban hamis vádakkal letartóztatták, majd – hogy ne akadályozza az ungvári nagy zsinagóga államosítását – szovjetellenes tevékenységért 25 évre ítélték. 1951-ben rokkantan, súlyos betegen szabadult, néhány hétre rá meg is halt.

Az izraelita hitélet szabad gyakorlása csak a rendszerváltás után vált lehetővé. A néhány visszakapott zsinagógában, imaházban (beregszászi, huszti, munkácsi, nagyszőlősi, ungvári ortodox zsidó hitközségekben) elindult a vallási élet, újjászervezték a zsidó vallási, anyanyelvi és kulturális hagyományokat felvállaló civil szervezeteket, alapítványokat (a

⁷⁸ Cím: Beregszász, 90200, Bocskai u. 120. E-mail: karpataljairefegyhas@gmail.com

Honlapja: <http://refua.tirek.hu/lap/kremuzeumaleveltara/cikk/mutat/akremuzeumanakesleveltaranaktortenete/>

⁷⁹ Elérhetőségük: A Beregszászi Református Egyház udvarában: 90202, Ukrajna, Beregszász, Kossuth tér 4. Tel/fax: (3141)-312-49. Mob.: 095-180-9055 (Lacz Csilla), e-mail: lacz72@freemail.hu, skype: lacz.csilla. Honlap: <http://refua.tirek.hu/lap/nyomda/hir/lista/hirek/>

⁸⁰ <http://refua.tirek.hu/cikk/mutat/keruletiintezmenyek/>

⁸¹ Pulzus Rádió honlapja: <http://www.refradio.eu/radio/sion/>

⁸² Lásd: *Magyar támogatással készült holokauszt-émlékművet avattak Kárpátalján*. In: http://kmmi.org.ua/news?menu_id=2&ar_id=1054, Továbbá: KOVÁCS Elemér: Felavatták a holokauszt áldozatainak beregszászi emlékművét. In: <http://www.hetilap.karpatinfo.net/hetilap/belfold/felavattak-holokauszt-aldozatainak-beregszaszi-emlekmuvet>

⁸³ Lásd bővebben: DUPKA György: *„Ne ítéljete el...! Zsidó népiért, antiszemita üldözés Kárpátalján a náci és a kommunista eszmék nevében (1938-1991)*. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2015.

„Heszed Spira” kárpátaljai Alapítvány, a *Kárpátaljai Magyar Zsidók Egyesülete* (Ungvár), a beregszászi *Shalom Alapítvány* Civilszervezet⁸⁴).

Az ungvári zsidó közösségben több mint öt éve szolgál a lubavicsi rabbi, Menáchem Mendel Wilhelm, aki a kárpátaljai izrealitákkal is jó kapcsolatot épített ki, és akinek hatására egyre többen szeretnének a zsidóság igazi örökségéhez csatlakozni és visszatérni a gyökereikhez.⁸⁵

6. A szabad- és kisegyházak

„A szabad-és kisegyházak a Kárpát-medencében a 19. század második felétől a történelmi egyházak hitéleti tevékenységével összefüggő zavarok, külföldi missziós tevékenységek, egyházi megújulási mozgalmak eredményeként jöttek létre. Az elmúlt évtizedekben különösen a partiumi megyék és erdélyi nagyvárosok románsága körében szereztek több tíz(sőt száz)ezer hívet.”⁸⁶ Ez a mozgalom áterjedt Kárpátaljára, főleg Ugocsa, Bereg, és Ung-vidék számos magyar településén jöttek létre különböző gyülekezetei.

Az erőszakos szovjetizálás idején a magyarlakta településeken a történelmi egyházak mellett üldözték a baptista, adventista, a Jehova tanúi és más vallási csoportok aktivistáit, vezetőit. Az ellenszegülőket, a katonai szolgálat megtagadóit (a későbbiekben munkaszázadban (robocsije batalion) szolgálhattak) börtönbe, lágerekbe zárták. A független Ukrajnában nem akadályozzák a szabad vallásgyakorlást, a felekezetek a hatályos törvények alapján működhetnek.

A fentebb bemutatott magyar történelmi egyházakon kívül egyéb egyházak, kisegyházak, szekták fejtik ki tevékenységüket a magyarlakta településeken is. Mintegy 25 ezer magyar kötődik a baptista, a Jehova Tanúi Egyház, a Hetednap Adventista Egyház és más újprotestáns egyházhoz, szekta-csoportosuláshoz. Az ateisták és felekezet nélküli magyarok száma elenyésző, ha van is ilyen, azok a városban élnek.

„A 20. században az állammal többnyire konfliktusos viszonyban lévő Jehova tanúit” Ukrajnában,⁸⁷ közte a kárpátaljai magyar falvakban is sok százan követik, főként a Munkácsi (Izсныéte, Szernye), Beregszászi (Gát, Mezővári) és a Nagyszőlősi (Tiszapéterfalva, Tiszaújlak) településeken felépített imaházaiakkal vannak jelen, és más falvakban is imaházakat építenek.

Egyedi esetként említhető többek között a pravoszláv, más néven a görögkeleti egyház, ahol a hívek száma 700 ezerre tehető (ukrán, orosz, román, cigány), ebből mintegy közel félezer fős magyar gyülekezet jött létre a nagyszőlősi járási Tiszabökényben. Az ortodox gyülekezetek zöme az Ukrán Pravoszláv Egyház –Moszkvai Patriarchátus fennhatóságát ismeri el papjaik sugallatára.

6.1. A kárpátaljai magyar baptista misszió

A kárpátaljai magyar baptista misszió⁸⁸ közel 100 éves múltja van, „aranykorát” **Stumpf Jenő** lelkipásztor vezetésével élte. Akkor hatvannál is több kárpátaljai településen volt magyar nyelvű baptista gyülekezet, egyházi közösség.

Az erőszakos szovjetizálás idején nagy port vert a magyar baptisták körében a vezető lelkészek meghurcoltatása. Például **Kovács Ferenc** (1912) nagydobronyi születésű baptista lelkészt azért tartóztatták le és vitték a szovjet Gulagokra, mert Munkács vezető baptista lelkésze volt. Fogságát Orsa és Vityepszki környéki lágerekben töltötte.

Napjainkban Kárpátalján 10 településen (Bene, Beregújfalu, Beregszász, Gát, Gut, Kígyós, Kisdobrony, Rafajnaújfalu, Zápsony) van magyar baptista gyülekezet vagy közösség, ebből pedig 7 helyen van baptista imaház. A közel 200 fős közösséget 4 lelkipásztor és 3 missziómunkás pásztoralja.

2017-ben **Kondor János/Iván** a baptisták kárpátaljai megyei egyesületének az elnöke.

⁸⁴ Honlapja: <http://www.shalom.org.ua/H-index.html>

⁸⁵ Lásd: *Adomány Kárpátaljára – Az ungvári rabbi is bekapcsolódott a Karitatív Tanács munkájába*. In: zsidó.com, 2016.május 2., <http://zsido.com/karpatalja/>

⁸⁶ DR. KOCIS Károly: *A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza (10–21. század)*. In: A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza. Tanulmánygyűjtemény. Első kötet. Szerkesztette: GÁL András -FRISNYÁK Sándor -KÓKAI Sándor. Nyíregyháza-Szerencs, 2016. 28.old. Tárolt változata:

⁸⁷ A Jehova Tanúi Egyház ukrainai koordinációs központja: Religious Center of Jehovah's Witnesses in Ukraine, PO Box 955, 79491 LVIV – BRI-UKHOVYCHI UKRAJNA, +38 032-240-9200. Miközben Ukrajna keleti részén háború dúlt, Jehova Tanúi több ezer résztvevővel megtartották a „Keressétek először Isten Királyságát!” jellegű kongresszusukat Lvivben. Közreadták *A Szentírás új világ fordításának* revideált változatát ukrán nyelven (214.november 11). Lásd még: Jehova tanúi honlapját. <https://www.jw.org/hu/hirek/friss-hirek/regio/ukrajna/>

⁸⁸ Kárpátaljai magyar baptista misszió honlapja:<http://karpataljaibaptista.info/>

6.2. A kárpátaljai Hetednap Adventista Egyház magyar missziós tevékenysége

A rendszerváltás után a kárpátaljai Hetednap Adventista Egyház magyar missziós tevékenységet főleg a következő magyar lakta településeken folytat: Ungvár, Munkács, Beregrákos, Csongor, Nagybereg, Muzsaly, Szőlös, Ilosva, Ilonca, Huszt és Visk. A magyar ajkú hívek száma közel ezer főre tehető.

A kárpátaljai adventista küldöttek⁸⁹ 2012. szeptember 8-án Beregszászban először tartottak kongresszust. Vendégeket fogadtak Budapestről, Debrecenből, Fehérgyarmatról és Nyíregyházáról, és természetesen Kárpátalja több települése is részt vett az eseményen, sőt még a lemergi *Reménység TV* is jelen volt. Az istentiszteletek fő témája az volt, hogy milyennek kell lennie egy kereszténynek a 21. században. Döntés született arról, hogy Beregszászban minden évben találkoznak. Többek között a magyarországi misszionáriusok a magyar gyülekezetekben az alábbi szolgálatokról számoltak be:

- „1) két evangelizáció a magyar lakosság körében Csongoron és Viskén, amelyet magyar szolgálattevők tartottak;
- 2) kommunikációs tréningek a beregszászi magyar iskolákban;
- 3) nyári gyermektábor, amelyen 24 gyerek vett részt;
- 4) könyvterjesztés román könyv-evangelisták segítségével a Beregszászi járásban és Aknaszlatinán;
- 5) magyar nyelvű *Élet és egészség* című havilap terjesztése, amelynek 6000-re tudtunk növelni a példányszámát;
- 6) könyvterjesztés, amit a helyi szolgálattevők végeztek azokon a magyar településeken, amelyeket eddig még nem értünk el missziós tevékenységünkkel;
- 7) speciális projektünk egyikének keretében kizárólag magyar *A nagy küzdelem* című könyvet terjesztettünk öt magyar lakta községben;
- 8) magyar nyelvű *Van kiút* című magazin terjesztése.”⁹⁰

A kárpátaljai magyar adventista misszionáriusok szorosan együttműködnek a Hetednap Adventista Egyház Magyar Uniójának vezetőivel, akik gyakran tartanak evangelizációt a fentebb felsorolt települések gyülekezeteiben.⁹¹

Kulturális téren is figyelemre méltó tevékenységet fejt ki a munkácsi gyülekezet „*Emánuel*” kórusa, amelynek programjában sok ének, vers és zeneszolgálat hangzik el a falvakban történő fellépéseken.

⁸⁹ Az eseményt 2004-ben Viskén szervezték meg először, majd öt alkalom után áthelyezték Beregszászba, amelyet a Hetednap Adventista Egyház helyi gyülekezete szervezett, amely az Arany János utca 66 alatt működik. Lásd bővebben: <http://www.karpatinfo.net/cikk/ukrajna/kongresszus-hatarok-nelkul-beregszaszban>

⁹⁰ BÍRÓ Róbert, TEREMTA János: *Kongresszus határok nélkül Kárpátalján*. In: http://huc.adventista.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=2396&Itemid=2

⁹¹ BÍRÓ Róbert, SZÉKELY Edmond és FARKAS Győző: *Evangelizáció Kárpátalján*. In: a Hetednap Adventista Egyház Magyar Uniójának honlapja: http://huc.adventista.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=2289&Itemid=2

AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIA

Aprópénz a történelem színpadán. A kárpátaljai magyar nyelvű sajtó 1945–1948. Összeállította: M. TAKÁCS Lajos. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1994.

BENDÁSZ István: *Öt év szögesdrót mögött. Egy kárpátaljai pap a Gulag munkatáborában.* Bp., 1991.

BALOG Sándor: *Sorsüldözöttek.* Galéria Kiadó, Ungvár – Budapest, 1992.

BALOG Sándor: *Lágerből lágerbe.* Galéria Kiadó, Ungvár – Budapest, 1993.

BENDÁSZ István-BENDÁSZ Dániel: *Helytállás és tanúságtétel.* A munkácsi g.k. egyházmegye hitvalló és meghurcolt papjai. Galéria-Écriture, Ungvár-Budapest, 1994. (ISBN 963-842-406-0)

BOTLIK József–DUPKA György: *Ez hát a hon... Tények, adatok, dokumentumok a kárpátaljai magyarság életéből 1918–1991.* Mandátum–Universum, Budapest–Szeged, 1991.

BOTLIK József: *Hármas kereszt alatt. Görög katolikusok Kárpátalján az Ungvári Uniótól napjainkig (1646–1997).* Hatodik Síp Alapítvány, Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest, 1994.

BOTLIK József–Dupka György: *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.

BOTLIK József: *Görögkatolikus vértanúk a Kárpát-medencében 1914–1976.* Budapest, 2010.

CSANÁDI György: *Régi beregszásziak.* BeregInfó hetilap kiadásában, Beregszász, 2001.

CSANÁDI György: *Sorsfordító évek sodrásában. Fejezetek Beregvidék történelmi múltjából.* PoliPrint, Ungvár, 2004.

DUPKA György: *Kárpátaljai magyar GULAG-lexikon.* Lefejezett értelmiség 1942–1957. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1999.

DUPKA GYÖRGY: „Keressétek fel a sírom...” Szolvyai emlékkönyv a „malenykij robot” 60. évfordulójára a sztálinizmus kárpátaljai magyar áldozatairól 1944–2004. Intermix Kiadó, 2004.

DUPKA György: „Hova tűnt a sok virág...” Időutazás az Urálba magyar és német rabok (1941-1955) nyomában. Történelmi szociográfia. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2013. 222 old. ISBN 978-963-9814-58-5, ISSN 1022-0283

Tárolt változat http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=409

Tárolt változat: <http://mek.oszk.hu/11300/11392/>

DUPKA György: *A mi Golgotánk. A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben. A 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944-1946).* Szolvyai Emlékparkbizottság-Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2012. 376 old. ISBN 978-963-9814-51-6, ISSN 1022-0283.

Tárolt változat: http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=380

Tárolt változat: <http://mek.oszk.hu/10900/10996/>

DUPKA György: *A szovjet hatóság megtorló tevékenysége Kárpátalján 1944-1991 között.* Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. ISBN 978-963-9814-61-5, ISSN 1022-0283. Tárolt, letölthető változat:

http://www.kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=463

http://kmmi.org.ua/uploads/books/books-pdf/szovjet_hatosag_szobor_szoveggel.pdf

<http://mek.oszk.hu/13300/13350/>

DUPKA György: *Halottaink-1944-1959. A kárpátaljai szovjet népiirtás eddig ismert áldozatainak névsora.* Kárpátaljai Magyar Könyvek, 237. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014. ISBN 978-963-9814-64-6, ISSN 1022-0283. Tárolt, letölthető változat:

http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=482

<http://mek.oszk.hu/13900/13956/13956.pdf>

DUPKA György: „Ne ítéljete el ...!” Zsidó népiirtás, antiszemita üldözés Kárpátalján a náci és a kommunista eszmék nevében (1938-1991). Kárpátaljai Magyar Könyvek 238. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2015. ISBN 978-963-9814-70-7, ISSN 1022-0283

Tárolt változat:

http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=488

<http://mek.oszk.hu/14300/14370/>

DUPKA György: *Vádolnak a kárpátaljai túlélők és a meggyalázott holtak*. Szemelvények a szovjet fogságból hazatért túlélők (volt katonafoglyok, civil internáltak, politikai elítéltek, kényszermunkások) vallomásaiból, valamint a hozzátartozók adatközléseiből. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2016.

Elektronikus változatuk a Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet honlapján olvasható: www.kmmi.org.ua (Adattár, Könyvek)

Egyetlen bűnünk magyarságunk volt. Emlékkönyv a sztálinizmus kárpátaljai áldozatairól (1944–1946). DUPKA György közredásában. Ungvár-Budapest, Patent – Intermix, 1993.

Élő történelem. *Válogatás a meghurcolt magyarok visszaemlékezéseiből (1944–1992)*. DUPKA György közredásában. Intermix Kiadó, 1993.

„Ezer fogoly küldi imáját az égbe...Mi atyánk, Úristen segíts haza minket!...” Internálás és genocídium a Kárpát-medence régióiban. Internálás és deportálás, szovjetellenes személyek begyűjtése, megtorlása Kárpátalján. Nemzetközi emlékkonferencia a GUPVI-GULÁG-emlékév alkalmából a Szolyvai Emlékparkbizottság és a Kárpátaljai Művelődési Intézet szervezésében Beregszász, 2015.november 20. A konferencia anyagai. Összeállítók: DUPKA György, ZUBÁNICS László. Kárpátaljai Magyar Könyvek 252. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2016. ISBN 978-963-9814-83-7, ISSN 1022-0283

FORGON Pál: *Ott voltam, ahol a legszebb virágok nyílnak...* Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, Budapest, 1992.

FORGON Pál: *Ábeltől Antipásig*. Verses Biblia-értelmezések. Koporsók, temetések, sírok a biblia világában, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1994.

GULÁCSY Lajos: *Mélységből a magasba*. Önéletírás, bizonyoságtétel az elmúlt időkről. Szerkesztette. KOVÁCSNÉ MARTON ERZSÉBET. Második, bővített (magán) kiadás, 2009.

HARGITA Árpád: *Tűzszlopoddal jéghegyek között*. Zimányi József életútja. Fundamentum Alapítvány, 1995.

HORVÁTH Lajos: *Kárpátalja képviselte a magyar országgyűlésben 1938-1945*. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2002.

HETÉNYI VARGA Károly: *Papi sorsok a horogkereszt és a vörös csillag árnyékában*. III.kötet, Lámpás Kiadó, Abaliget, 1996.

HORKAY Barna: *A Keleti Baráti Kör*. Képek a kárpátaljai ébredésből. Kom Over En Help Alapítvány, 1998.

HORVÁTH Lajos: *Kárpátalja képviselte a magyar országgyűlésben, 1938–1945*. Tarsoly Kiadó, Budapest, 2002.

Istenhez fohászkodva... 1944. Szolyva Verses levelek, imák a sztálini légerekből, szemelvények a hozzátartozók visszaemlékezéseiből. Szerkesztés, összeállítás: DUPKA György. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1992.

Jó pásztor volt. Gecse Endre kárpátaljai mártír tiszteletes emlékkönyve. Felelős szerkesztő: GORTVAY Erzsébet. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2003.

Kárpátalja templomai. Római katolikus templomok, Ungvár, 1997.

Kárpátalja 1919–2009. Kultúra, politika, történelem. Főszerkesztő: FEDINEC Csilla, VEHES Mikola. Argumentum, MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete. Budapest, 2010. 640 p. A monográfia ukrán nyelvű változata is megjelent Ungváron (Uzshorod, Poligrafcentr „Líra”, 2010. 716 old.).

Kárpátalja évszámokban, 1867–2010. Kiadásért felel: TOKÁR Mariann. Ukrán–magyar kétnyelvű kiadvány, Ungvár, 2011.

Kárpátalja magyar személyi és intézmény-adattára. DUPKA György közredásában. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1993.

KOVÁCS Zoltán: *Bilincsen is békességben Istennel*. Református Zsinati Iroda Sajtóosztálya, Budapest, 1990.

Magyar politikai és közigazgatási compass (1919-1939). Szerk.: MADARÁSZ Elemér. Bp., é. n.

MARINA Gyula: *Ruténsors – Kárpátalja végzete*. Patria Publishing Co. Ltd., 1977.

MÉSZÁROS Sándorné: *Elrabolt éveim a Gulagon*. Emlékirat. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2000.

MÓRICZ Kálmán: *Kárpátalja sorsfordulói*. Hatodik Síp Alapítvány. Budapest, 2001.

ORTUTAY Elemér, dr.: „...holnap is felkel a nap” (Emlékeim), Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1993.

PEYER-MÜLLER, Fritz: *A Kárpátaljai Református Egyház története a két világháború között – kitekintéssel a jelenre*. Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, Budapest, 1944.

Szolyvai Emlékpark. 70 éve történt. A kárpátaljai magyarok és németek elleni retorziók 1944-1945/1955 (elhurcolás „malenykij robot”-ra, internálások, deportálások) (Magyar, ukrán, német nyelvű összefoglaló kiadvány). Szolyvai Emlékparkbizottság, 2016. Tárolt változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=521

Tövises út az egységhez. Fejezetek a kárpátaljai görögkatolikus egyház történetéből. SZABÓ György atya gondozásában, Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 1999.

RISKÓ Marian: *Az eskü mindvégig kötelez. A kárpátaljai görög katolikus egyház kálváriája 1944–1991*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1995.

Romzsa Tódor püspök hitvallása és vértanúhalála. Készült PUSKÁS László atya boldoggá avatási életrajzi anyagai nyomán. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2000.

„Sötét napok jöttek” (Konceptios perek magyar elítélteinek emlékkönyve 1944–1955). DUPKA György közreadásában. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1992.

A Szatmári Egyházmegye Jubileumi Sematizmusa. Kiadja a Szatmári Római Katolikus Püspökség. Összeállította: Ilyés Csaba. Szatmárnémeti, 2006.

TEGZE József: *A munkácsi római katolikus templom története*. Az MRKE kiadása, Munkács, 2006.

Tízévkönyv. Hatodik Síp antológia 1989–1999. Szerkesztette NÉMETH István, PENCKÓFER János. Hatodik Síp–Mandátum Kiadó, Budapest, 1999.

Tövises út az egységhez. Fejezetek a kárpátaljai görög katolikus egyház történetéből. SZABÓ György atya gondozásában. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 1999.

„Uram... segíts haza minket...!” *Versek, imák, levelek, naplórészletek a sztálini lágerekből (1944-1959) a „malenykij robot” 70. évfordulójára*. Összeállította, a jegyzeteket és az utószót írta: DUPKA György. Kárpátaljai Magyar Könyvek 236. Intermix Kiadó, Ungvár-Budapest, 2014.

Tárolt, letölthető változat:

http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=474

<http://mek.oszk.hu/13800/13830/13830.pdf>

Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998.

Vádolnak a kárpátaljai túlélők és a meggyalázott holtak. Szemelvények a szovjet fogságból hazatért túlélők (volt hadifoglyok, civil internáltak, politikai elítéltek, kényszermunkások) vallomásaiból, visszaemlékezéseiből, valamint a hozzátartozók adatközléseiből. dr. DUPKA György közreadásában. Kárpátaljai Magyar Könyvek 242. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2016. 224 old. ISBN 978-963-9814-69-1, ISSN 1022-0283. Tárolt változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=504

WYSZKOWSKI, Pawel: *Katolikusüldözés Ukrajnában és Kárpátalján. Katolikusok Ukrajnában a kommunista rezsim alatt (1917-1944-1991)*. Temesvári Pelbárt Ferences Gimnázium és Kollégium, Esztergom, 2013.

Zorja/Hajnal. *A Kárpátaljai Tudományos Társaság (1941–1944)*. Szerkesztette: Csatáry György. Mandátum Kiadó–Hatodik Síp Alapítvány, Beregszász–Budapest, 1995.

ZUBÁNIC László: *Beregszászi kalauz*. Beregszászi Járási Nyomda, Beregszász, 2000.

ZSELICZKY Béla: *Kárpátalja a cseh és a szovjet politika érdekerében*. 1920-1945. Bp., 1998.

TANULMÁNYOK, CIKKEK

CSÁTI József-DIÓSSI GÉZA Kornél: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház*. –In: Extra Hungariam. A Hatodik Síp antológiája. Hatodik Síp, Budapest-Ungvár, 1992.176.p.

FODORGusztáv: *A kárpátaljai református egyház élete a sztálini egyházpolitika szorításában*. In: A kommunizmus áldozatai – 2015. 170-197 old. <http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2017/01/A-kommunizmus-aldozatai-2015.pdf>,

GULÁCSY Lajos: *A kárpátaljai református egyház múltja és jelene*, In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998.

HORVÁTH Ágoston: *A lágerekből is szentmisét tartottunk*. – In: Dupka György. Konceptios perek magyar elítélteinek emlékkönyve, 1944-1955. Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár, 1993. 43-45. p.

MAJNEK Antal: *A kárpátaljai római katolikus egyház története*. In: Útközben. Tanulmányok a kárpátaljai magyarságról. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, Ungvár, 1998.

ORBÁN Marianna: *Templombezárás – mint a szovjet egyházellenes politika egyik lépcsőfoka*. In: Közoktatás, 2006/2-3.

ORTUTAY Elemér: *A kárpátaljai görög katolikus egyház helyzete, a vallás és a kisebbségi magyar sors*. –In: „Sötét napok jöttek...” (Konceptios perek magyar elítélteinek emlékkönyve 1944-1955) Dupka György közreadásában, Intermix Kiadó, Budapest-Ungvár, 1993.70. – 78 oldal.

P. BOHÁN Béla SJ: *Adalékok a szatmári egyházmegye 20. századi történetéhez*. (Ahogy írásokból és saját tapasztalatomból láttam), Magyar Egyháztörténeti Vázlatok, Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Bp., 2007./3-4

SZENDREY Anita: *A beregszászi római katolikus egyház helyzete a szovjet rendszer kiépítésének kezdetén (1944–1949)*. Acta Beregsasiensis 2011/1, SZENDREY Anita: *Adalékok a Beregszászi Római Katolikus Egyház történetéhez (1938-1963)*.pdf

SZLÁV NYELVŰ FELHASZNÁLT IRODALOM

- Закарпатські угорці і німці: інтернування та депортаційні процеси. 1944-1945 рр. Архівні документи і матеріали. Упорядник. О. М. КОРСУН. Редакційна колегія: З.М. КІЗМАН, Ю.Ю. ДУПКО, А.М. ФУКС. Всеукраїнське державне видавництво «Карпати», Ужгород, 2011. Видавництво Закарпаття, Ужгород, 2012.
- Иван Поп: Энциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород, Издательство В.Падяка, 2001.
- Нариси історії Закарпаття. Т. II. (1918—1945) Ред. кол.: Гранчак, І., Балагурі, Е., Грицак, І., Ілько, В., Поп, І. Закарпаття, Ужгород, 1995.
- О.Д.Довганич.:УТЕНЕРАХ“СМЕРШУ” репресованідіячіКарпатськоїУкраїни.Статтіінариси.”ПРОСВІТА”. Ужгород, 2002.
- Крізь пекло гулагів. Документи, спогади, нариси. Закарпатська обласна державна адміністрація. Редакційна колегія: ПРИХОДЬКО, В. О., ДОВГАНИЧ, О. Д., ДЕЛЕГАН, М. В., ХЛАНТА, О. В., ЧОРИ, Ю. С. БАТ «Патент», Ужгород, 2006.
- Реабілітовані історією: Закарпатськ область. (упорядник О.Д. Довганич, О.В. Хланта, О.М. Корсун) – Книга перша. – Ужгород: «Закарпаття», 2003. – 786. с.

ELEKTRONIKUS IRODALOM

- BERES Attila: *A Kárpátaljai Római Katolikus Egyház története a rendszerváltástól napjainkig.* – Kárpátaljai Szemle (digitalizált változata): <http://karpatszemle.uz.ua/tarstud/ta060101.htm>
- CSIRÁK Csaba: *Egy hanyatott papi élet: Plackinger Pál.* In: Vasárnap, katolikus hetilap online (Kolozsvár), <http://www.vasarnap.katolikhos.ro/31-szam-2015-augusztus-2/2121-panorama/3965-egy-hanyatott-papi-élet-plackinger-pál>
- DUPKA György: *A kollektív bűnösség elvének alkalmazása a kárpátaljai magyarokkal és németekkel szemben, a 4. Ukrán Front Katonai Tanácsa határozatainak végrehajtása az NKVD-jelentések tükrében, 1944–1946.* Doktori (PhD) értekezés. Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar Történettudományi Doktori Iskola, vezető: Dr. Fröhlich Ida DSc. Gazdaság-, Régió- és Politikatörténeti Műhely, vezető: Dr. Berényi István DSc. Témavezető: Dr. Horváth Miklós. Budapest, 2014. Tárolt, letölthető változat: http://kmmi.org.ua/books?menu_id=9&submenu_id=26&book_id=462
<http://mek.oszk.hu/13300/13340/13340.pdf> (Letöltés ideje: 20116..11.10.)
http://real-phd.mtak.hu/128/25/Dupka_Gyorg_Disszert_végleges-2014-doi.pdf
- FISCHER Zsolt *Galambos József kárpátaljai vikárius.* Meghurcolt lelképásztoraink. In: Kárpátalja, 2009.január 2. <http://www.karpataljalap.net/?q=2009/01/02/galambos-jozsef-karpataljai-vikarius>
- FISCHER Zsolt: *Heveli Antal: egy gyémántmisés plébános* | Kárpátalja www.karpataljalap.net/?q=2009/01/23/heveli-antal-egy-gyemantmises-plebanos
- FISCHER Zsolt: *Aki Szibériában juhokat őrzött. Meghurcolt lelképásztoraink.* In: Kárpátalja, 2009. április 3. <http://www.karpataljalap.net/?q=2009/04/03/aki-sziberiaban-juhokat-orzott>
- FISCHER Zsolt: *Heveli Antal: egy gyémántmisés plébános* | Kárpátalja www.karpataljalap.net/?q=2009/01/23/heveli-antal-egy-gyemantmises-plebanos
<http://www.karpataljalap.net/?q=2009/05/08/narancsik-imre-nagymuzsalyi-lelkipasztor>
- Malenykij robot.* A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola LIMES Társadalomkutató Intézete 60 éve hurcolták el Kárpátalja magyar férfitakosságát címmel megtartott nemzetközi tudományos- és emlékkonferenciájának anyagai. <http://kmf.uz.ua/mr/index.htmlc> (Letöltés ideje: 20116..11.10.)
- MELEGA Gabriella Anna OP http://regi.mindszenty.katolikus.hu/vh58/58_1.html
- MERKLIN Tímea: Mint vatikáni kémeket vitték a vorkutai bányába. In: Vas Népe online, 2016. Július 30. <http://vaol.hu/hirek/mint-vatikani-kemet-vittek-a-vorkutai-banyaba-1781056>
- MOLNÁR D. Erzsébet: Doktori (PhD) értekezés. Kárpátaljai magyarok a Szovjetunió hadifogoly- és munkatáborokban (1944-1953). Debreceni Egyetem, BTK, 2015. Tárolt változat: https://dea.lib.unideb.hu/dea/bitstream/handle/2437/217124/dolgozat_Molnar_D_E.pdf (Letöltés ideje: 20116..11.10.)
- HORVÁTH Lajos: *Kárpátalja képvisellete a magyar országgyűlésben 1938-1945.* sulinet / Tarsoly Kiadó Budapest, 2008. (Hozzáférés: 2016. április 7.)
- Magyar katolikus lexikonX. (Oltal–Pneu).* Főszerk. DIÓS István; szerk. VICZIÁN János. Budapest: Szent István Társulat. 2005.
- ORBÁN Marianna: *Ébredési mozgalom a Kárpátaljai Református Egyházban (1936 – 1947).* – In: http://epa.oszk.hu/01600/01626/00002/pdf/acta_beregsasiensis_EPA01626_2009_02_239-244.pdf (Letöltés: 2013-03-24.)
- Országgyűlési képviselők (1939-1944).* In:

[https://hu.wikipedia.org/wiki/Kategória:Országgyűlési_képviselőik_\(1939-1944\)](https://hu.wikipedia.org/wiki/Kategória:Országgyűlési_képviselőik_(1939-1944))
Ortutay Jenő. In: https://hu.wikipedia.org/wiki/Ortutay_Jenő
Ortutay Jenő. In: <http://www.karpatinfo.net/dosszie/ortutay-jeno>
Ortutay Jenő. In: http://ortutay.org/Ortutay_Jeno
Ruszinföld. In: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Ruszinföld>
Vértanúink-hitvallóink. Kárpátaljai római- és görögkatolikus vértanúk életrajza 73 személy (újdonosság!): <http://www.mindszenty.katolikus.hu/koszoru/boldava.html>

IDŐSZAKI KIADVÁNYOK

Beregi Hírlap évfolyamai (1990–2016), Beregszász.
Bereginfo, később *KárpátInfo* évfolyamai 2002–2016, Beregszász.
Együtt évfolyamai (2002-2017), Ungvár.
Hatodik Síp évfolyamai (1989–1999), Budapest–Ungvár.
Kárpátalja évfolyamai (1990–1994), Miskolc–Ungvár.
Kárpátalja évfolyamai (2000–2016), Ungvár.
Kárpáti Igaz Szó évfolyamai (1946–2016), Ungvár.
Kárpáti Kalendárium évi számai (1957–1997), Ungvár.
Kárpáti Panoráma (1995-1997)
Kárpátaljai Szemle számai, (1993–2000), Ungvár.
Nagyszőlős-vidéki Hírek (1990–2016), Nagyszőlős.
Ung-vidéki Hírek évfolyamai (1990–2016), Ungvár.
Kárpátaljai Állami Levéltár anyagai.
Kárpátaljai Megyei Statisztikai Hivatal anyagai, adattára.
Dupka György magánarchívuma.